

För naturen – till nytta för människan

Finlands strategi och handlingsprogram
för bevarande och hållbart nyttjande
av biologisk mångfald 2006–2016

NATUR

YMPÄRISTÖMINISTERIÖ
MILJÖMINISTERIET
MINISTRY OF THE ENVIRONMENT

MILJÖN I FINLAND 35sv | 2007
Miljöministeriet
Markanvändningsavdelningen

Ombrytning: Ainoliisa Miettinen
Pärmbild: Aarno Torvinen

Övriga bilder: Tapio Heikkilä,
s. 47: Ahti Kotisaari, s. 90: Kuvaario

Publikationen finns tillgänglig endast på internet:
www.miljo.fi/publikationer

Helsingfors 2008

ISBN 978-952-11-3188-2 (PDF)
ISSN 1796-1637 (online)

COUNTDOWN
2010
BEVARA NATUREN

För naturen – till nytta för människan

**Finlands strategi för bevarande och hållbart
nyttjande av biologisk mångfald 2006–2016**

**Handlingsprogram för bevarande och hållbart
nyttjande av den biologiska mångfalden 2006–2016**

Förord

Statsrådet har enligt ett principbeslut av den 21 december 2006 godkänt Finlands strategi för bevarande och hållbart nyttjande av biologisk mångfald 2006–2016. Strävan att märkbart bromsa utarmningen av den biologiska mångfalden är ett världsomspännande mål som parterna till Förenta Nationernas konvention om biologisk mångfald har förbundit sig att fullfölja. Finland är det första landet i EU som förnyar sin strategi om biologisk mångfald efter det att miljöministerrådet antog sina konklusioner om kommissionens meddelande om biologisk mångfald.

Enligt grundlagen är vi alla ansvariga för naturen och dess mångfald, miljön och kulturarvet. Detta gäller såväl offentliga makthavare som privatpersoner. I statsrådets principbeslut poängteras vikten av samarbete, ansvarsfördelning och ansvarstagande inom förvaltningen och av en öppen växelverkan mellan myndigheter och enskilda aktörer. Arbetsgruppen för övervakning av strategins genomförande och verkkningsfullhet utgör ett viktigt forum i detta avseende. Växelverkan innebär bland annat kommunikation. Ett av de väsentligaste målen i strategin respektive handlingsprogrammet är att utveckla kommunikationen inom de områden som rör skydd och ett hållbart nyttjande av den biologiska mångfalden.

Våra ekosystem utsätts idag för störningar på världsomspännande skala, såsom utsikterna i fråga om klimatförändringarna påvisar. Också den biologiska mångfalden är hotad. Utarmningen av den biologiska mångfalden innebär ett hot för människans och miljöns välbefinnande och för kommande generationers livsvillkor världen över. Problemen måste lösas där de uppstår, vid källan. Detta inne-

bär att alla stater har ett ansvar inom sina landsgränser. Därutöver måste staterna också bära sitt ansvar inom det internationella samarbetet. Finlands strategi och handlingsprogram för skydd och hållbart nyttjande av biologisk mångfald utgör Finlands syn på vad som måste göras. Strategin är ett åtagande från Finlands sida att fortsätta delta i det internationella samfundets kamp för att bevara den biologiska mångfalden.

För att insatserna ska vara rätt inriktade och kostnadseffektiva måste det finnas en stark naturvetenskaplig kunskapsbas, men också samhällsliga forskningsrön om sociala beteenden och ekonomiska mekanismer samt om hur olika insatser påverkar människan och naturen. Det är också ytterst viktigt att det vetenskapliga samfundet och beslutsfattarna fungerar i dialog med varandra.

Biologisk mångfald är inte enbart ett teoretiskt begrepp utan också en väsentlig del av vår vardag, vårt välbefinnande och våra livsvillkor. Naturen och dess fysiska och psykiska avkastning står oss finländare mycket nära. Vi kan ofta se på naturen och dess tillgångar som självklarheter, utan att inse att de är allvarligt hotade och att var och en av oss genom våra val kan påverka hur tillståndet för naturen utvecklas. Natur och naturskydd är viktiga värden för oss, och dessa värden har även en djup kulturell dimension. När vi arbetar för att bevara den biologiska mångfalden försvarar vi samtidigt tanken om ett människovärdigt liv för alla, och bidrar till förutsättningarna för att livet på jorden ska gå vidare.

Paula Lehtomäki
Miljöminister

FÖR NATUREN – TILL NYTTA FÖR MÄNNISKAN

STRATEGI

Inledning	10
Internationell bakgrund.....	10
Finlands biodiversitetsprogram 1997–2005	13
Den finska naturens särdrag och tillståndet för den biologiska mångfalden	16
Den finska naturens särdrag	16
Berggrund	16
Klimat	16
Vegetationszoner och topografi	17
Vattendrag	17
Arternas spridningsvägar	17
Artbestånd	18
Tillståndet för den biologiska mångfalden	18
Tillstånd	18
Utveckling.....	19
Statsrådets principbeslut om en strategi för bevarande och hållbart nyttjande av den biologiska mångfalden i Finland 2006–2016	22
Inledning.....	22
Vision och strategiska mål.....	23
De centrala utmaningarna	24
Strategiska mål och de centrala medlen för att nå målen	29
Mål 1. Effektivisering av skyddet och vården av den biologiska mångfalden	29
Mål 2. Fördjupa sektoransvaret	31
Mål 3. Stärka kunskapsbasen	33
Mål 4. Öka samarbetet	35
Mål 5. Förstärka det internationella samarbetet	36
Strategins effekter	39

HANDLINGSPROGRAM

Handlingsprogram för bevarande och hållbart nyttjande av den biologiska mångfalden 2006–2016	46
Livsmiljöer och användning av naturresurser	48
Skogar.....	48
Myrar	53
Våtmarker	55
Inlandsvatten, fiske och fiskbestånd	59
Jordbruksmiljöer.....	65
Vilt och viltbestånd	68
Hav och kuster	70
Naturen i norr och rennäringen.....	73
Geologiska formationer och den biologiska mångfalden.....	76
Städer och tätorter.....	79
Viktiga öppna livsmiljöer ur biodiversitetsperspektiv	81
Naturskyddsnätverk	84
Återställning och istandsättning av livsmiljöer	87
Utrotningshotade naturtyper	88
Arter.....	91
Skydd av artbestånden	91
Det globala taxonomiinitiativet och dess genomförande i Finland	94
Skydd och hållbart nyttjande av den genetiska mångfalden	99
Skydd och ett hållbart nyttjande av den genetiska mångfalden inom jord- och skogsbruket	99
Genresursernas tillgänglighet och fördelningen av de nyttigheter de ger	103
Gränsöverskridande åtgärder	107

FÖR NATUREN – TILL NYTTA FÖR MÄNNISKAN

Styrmedel	107
Lagstiftning	107
Ekonomisk styrning och övriga incitament	108
Undervisning och utbildning	110
Kommunikation och förbättring av den allmänna medvetenheten	114
Den biologiska mångfalden inom områdesanvändningen och markanvändningen	115
Den biologiska mångfalden som ekonomisk fråga.....	118
Beredskap inför omfattande förändringar i miljön som förorsakas av människan.....	119
Klimatförändring.....	119
Genmodifierade organismer	122
Främmande arter	125
Ett hållbart nyttjande av den biologiska mångfalden inom turismen och i rekreationssyfte	127
Biologisk mångfald och samerna som urbefolkning	128
Främjande av forskning och förvaltning av data om biologisk mångfald	131
Internationella åtgärder som stöder verkställandet av konventionen om biologisk mångfald	135
Samarbete mellan multilaterala miljökonventioner och -processer	135
Utvecklingssamarbete och överföring av teknik	138
Regionalt samarbete och närområdessamarbete	140
Verkställande av biosäkerhetsprotokollet	145
Uppföljning	147
Handlingsprogrammets effekter	151
 BILAGOR	
Bilaga 1. Principer för ett hållbart nyttjande av den biologiska mångfalden.....	155
Bilaga 2. Ram för övervakning av det globala målet 2010	157
Presentationsblad	160
Kuvailulehti	161
Documentation page	162

Inledning

Internationell bakgrund

Det är tolv år sedan FN:s konvention om biologisk mångfald (Convention on Biological Diversity, CBD) undertecknades, men våra beteenden bidrar fortfarande till att påskynda utrotningen av jordens arter och förstöra deras livsmiljöer samt utarma de genetiska resurserna. Enligt experter är cirka 16 000 djurarter och 60 000 växtarter utrotningshotade. Det forskningsprojekt från 2005 som finansierades av Världsbanken och som stöddes av FN:s generalsekreterare visade att cirka 60 procent av de för människan viktigaste ekosystemen på jorden har försvagats eller utnyttjas på ett sätt som inte är hållbart, till följd av befolkningsökningen och utbredningen av marknadsekonomin. För att kunna vända utvecklingen i positiv riktning krävs mer kraftfulla åtgärder från alla fördragsslutande parter för att skydda och vårda den biologiska mångfalden och främja ett hållbart nyttjande. Det internationella samfundet har förbundit sig att på ett påtagligt sätt hejda utarmningen av den biologiska mångfalden fram till år 2010. Även Europeiska unionen har beslutat att hejda utarmningen av den biologiska mångfalden fram till år 2010.

Människans nyttjande av naturmiljöerna är den enskilt största faktorn bakom utarmningen

av den biologiska mångfalden. Varje år förvandlas ungefär två procent av jordens ursprungliga naturmiljöer till jord- och skogsbruksmarker och bebyggda områden. Denna utveckling har såväl i utvecklingsländerna som i de industrialiserade länderna lett till att naturmiljöerna krymper och blir mer och mer splittrade och de arter och populationer som är beroende av dessa blir utrotade. Andra betydande hot mot den biologiska mångfalden är klimatförändringarna, skadliga främmande arter, överutnyttjande av naturresurserna samt miljöförstöring. De skadliga förändringarna i naturen syns i allmänhet först på lång sikt. Det är delvis på grund av detta som utarmningen av naturen inte har uppmärksamats tillräckligt mycket, trots att det är en global företeelse.

Försvagningen av organismsamhällena leder till att de grundläggande livsvillkoren för människorna (de s.k. ekosystemtjänsterna), såsom rent vatten och vattenförsörjning, kolbindning, livsmedelsväxternas pollinering och de näringsmässiga återvinningscyklerna, allvarligt kan störas. Organismsamhällenas livskraft kan delvis återställas genom exempelvis skogsplantering, men de planterade skogarna kan inte ersätta naturskogarnas mångfald. Det finns för närvarande bara lite forskningsbaserad kunskap om kopplingarna

mellan biologisk mångfald och ekosystemtjänster, men förändringarna i naturen fortskrider i snabb takt.

I utvecklingsländerna orsakas utarmningen av naturen, som exempelvis förstörelsen av naturskogarna i tropikerna, av samhälleliga problem såsom fattigdom och en okontrollerbar befolkningsökning. Det leder till att naturmiljöerna omvandlas till jordbruksmarker för att öka livsmedelsproduktionen. Försvagningen av naturmiljöerna kan bero på skadliga samhälleliga incitament, som felriktade ekonomiska stödåtgärder. Jordbruksstöden har exempelvis bidragit till att göra odlingsperioderna kortare, vilket har lett till att naturskogarna har försvunnit, jordbruksmarken har förstörts och de viktiga naturliga näringskällorna för befolkningen, i synnerhet i de fattigare länderna, har försvagats.

I de industrialiserade länderna försöker man bromsa utarmningen av den biologiska mångfalden på flera olika nivåer och med olika medel. I exempelvis markanvändningen kartlägger man värdefulla livsmiljöer och skyddar dem från splittring. Man fastställer vilka arter och grupper av arter som är viktiga för ekosystemet och försöker se till att de förblir livskraftiga långt in i framtiden. Man fastställer också rättsliga ramar för områdenas användning där man tar hänsyn till de särskilda förutsättningar som arter eller artbestånd kräver. De centrala ekologiska, sociala och ekonomiska faktorerna kartläggs genom en planering som bygger på medbestämmande. De ekonomiska incitamenten och skattelagstiftningen görs om med bevarandet av den biologiska mångfalden som viktigaste utgångspunkt.

För att skydda och bevara den biologiska mångfalden krävs det förutom åtgärder från regeringar och myndigheter även insatser från näringslivet, enskilda näringsidkare och medborgarna. Naturens livskraft kan inte bibehållas enbart genom att man via särskilda skyddsåtgärder skyddar arter eller livsmiljöer. Det behövs ett nytt sätt att tänka och kreativa och helhetsinriktade tillvägagångssätt för markanvändningen, som går ut på att minska de samhälleliga och ekonomiska faktorer som har en skadlig inverkan på miljön, men som även värnar om naturen och om de människor som lever på det naturen ger.

FN:s konvention om biologisk mångfald har som huvudsakliga mål att skydda den biologiska mångfalden och ett hållbart nyttjande samt en jämn och rättvis fördelning av de nyttigheter som de genetiska resurserna ger. För att verkställa och följa upp detta åtagande har man enligt beslut på partsmötet upprättat ett system i form av en strategisk plan (beslut VI/26) samt godkänt praktiska redskap i form av tematiska och sektorsöverskridande arbetsprogram och tillhörande strategiska direktiv och planer.

De parter som godkänt konventionen om biologisk mångfald har förbundit sig till att vidta ännu mer kraftfulla åtgärder än tidigare för att nå de tre huvudmålen. Partsmötena inom konventionen har godkänt sju tematiska arbetsprogram som rör den biologiska mångfalden i hav och vid kuster, inom jordbruket, i skogar, i torra markområden, i inlandsvatten, i berg och på öar. I varje tematiskt arbetsprogram presenteras visioner och grundprinciper inom området som skulle styra arbetet,

de viktigaste frågorna som behandlas med hjälp av arbetsprogrammet och de förväntade resultaten samt en tidsplan för dessa. I verkställandet av arbetsprogrammen deltar förutom de fördragslutande parterna till konventionen även avtalets sekretariat samt berörda internationella och andra organisationer. De tematiska arbetsprogrammen granskas på partsmöten vid överenskomna tidpunkter.

Det har funnits flera olika ärenden som rör avtalet på partsmötenas agenda, som varit gränsöverskridande och inte passat in i enbart ett tematiskt område. Sådana gränsöverskridande teman är exempelvis hållbart nyttjande, biologisk säkerhet, tillgång till och fördelning av genetiska resurser, urbefolkningars traditionella kunskaper och färdigheter, patentfrågor, indikatorer, taxonomi, kommunikation, upplysning och allmän medvetenhet, incitament samt invasiva arter. En del av dessa gränsöverskridande teman, såsom utvecklingen av indikatorer, fungerar som ett direkt stöd till arbetsprogrammets förverkligande. När det gäller andra ämnen har särskilda dokument upprättats, såsom arbetsprogram för skyddsområden, protokoll över biologisk säkerhet eller frivilliga riktlinjer för främmande arter.

För Finlands del har en sammanfattning av de tematiska arbetsprogrammen, de gränsöverskridande arbetsprogrammen, riktlinjerna respektive principerna presenterats i rutor i början av varje kapitel i motsvarande nationella handlingsprogram. Ett hållbart nyttjande av den biologiska mångfalden är ett av avtalets tre huvudmål. De så kallade Addis Abeba-principerna som tar upp dessa presenteras i bilaga 1.

Avtalets strategiska plan innehåller fyra övergripande mål som åtföljs av en rad mål för att garantera ett mer effektivt verkställande av avtalet. För att följa upp hur väl dessa mål samt det mål som fastställts fram till 2010 uppfylls godkändes en världsomspännande gemensam ram för att kontrollera uppföljningen av det 7:e partsmötet i Kuala Lumpur år 2004 (beslut VII/30). Denna ram för uppföljning tar upp sju olika verksamhetsområden:

- (a) att bromsa utarmningen av den biologiska mångfalden,
- (b) att främja ett hållbart nyttjande av den biologiska mångfalden,
- (c) åtgärder för bekämpa de största hoten mot den biologiska mångfalden (d.v.s. främmande arter, klimatförändringar, föroreningar och förändringar i livsmiljön),
- (d) att bibehålla ekosystemens livskraft och uppbyggnad samt värna om de människors välfärd som är beroende av den biologiska mångfalden i produktionen av viktiga produkter och tjänster,
- (e) skydd av traditionella kunskaper, innovationer och förmågor,
- (f) en jämn och rättvis fördelning av de nyttigheter som de genetiska resurserna ger,
- (g) att satsa ekonomiska och tekniska resurser på utvecklingsländerna, i synnerhet de minst utvecklade länderna och de små östaterna samt länder i ekonomisk omvandling genom verkställande av avtalet och dess strategiska plan.

Den världsomspännande ramen för uppföljningen av målen och resultaten ska i enlighet med beslutet betraktas som flexibel, vilket innebär att den tillåter att nationella och regionala mål upprättas. De fördragsslutande parterna förbinder sig att upprätta nationella mål och vid behov införliva dem i relevanta planer, program och initiativ, vilket även innefattar nationella strategier och åtgärdsprogram för den biologiska mångfalden. De sju verksamhetsområden som ingår i ramen för uppföljning består av 11 mål och 21 världsomspännande mål. Ramen innehåller även en rad indikatorer. Dessa mål utgör ett komplement till målen i den strategiska planen.

Vid det 8:e partsmötet till FN:s konvention om biologisk mångfald (i Curitiba, 2006) beslutades att målen för ramen skulle gälla fram till år 2010, varefter de skulle ses över på nytt som en del av ett förnyande av avtalets strategiska plan.

Den världsomspännande ramen för uppföljningen av målen fram till 2010 och de verksamhetsområden och mål som innefattas i denna samt indikatorerna visas i den bifogade tabell 2.

Finlands biodiversitetsprogram 1997–2005

Finland har under mer än tio år främjat skydd, vård och ett hållbart nyttjande av den biologiska mångfalden i enlighet med de principer som fastställdes i FN-konventionen om biologisk mångfald. Ministerier, centrala näringslivssektorer, samt forsknings-, intresse- och miljöaktörer samlades för att samarbeta inom ramen för den nationella kommissionen för biodiversitet som år 1996–1997 utar-

betade det nationella biodiversitetsprogrammet. Programmet, som fastställdes för åren 1997–2005, bestod av 124 utvecklingsåtgärder för skydd, vård och hållbart nyttjande av den biologiska mångfalden. Dessa mål skulle uppnås fram till 2005. Åtgärdsprogrammet grundades på statsrådets principbeslut (21.12.1995) som hade som mål att främja samarbetet inom olika förvaltningsområden när det gällde verkställandet av konventionen om biologisk mångfald. Programmet kompletterade den finska regeringens program för hållbar utveckling (1998) i fråga om skydd, vård och hållbart nyttjande av den biologiska mångfalden.

Biodiversitetsprogrammets genomförande kontrollerades av en omfattande uppföljningsgrupp som var ansvariga för hur programmet utvecklades mot bakgrund av identifierade behov, de senaste forskningsresultaten samt den nationella och internationella utvecklingen. De nationella rapporter som blev resultatet av uppföljningen lämnades över till det sekretariat inom FN som hade hand om konventionen om biologisk mångfald. I den första rapporten granskade uppföljningsgruppen i vilken utsträckning programmet hade genomförts mellan 1997–1999. På grundval av detta identifierades 12 teman som behövde utvecklas, och genomförandet av dessa granskades i en andra uppföljningsrapport 2000–2001. Situationen följdes sedan upp i en tredje rapport 2002–2004. Uppföljningsrapporterna är ministeriernas och andra intressentgruppers utvärdering av sin egen verksamhet.

Som fördragsslutande part i FN:s konvention om biologisk mångfald är Finland skyldigt att

främja skydd och ett hållbart nyttjande av den biologiska mångfalden som en del av samhällets alla verksamheter (CBD:s artikel 6). Verkställandet av det nationella biodiversitetsprogrammet 1997–2005 inleddes i ett skede då en god grund hade lagts för programmet, beslutsfattandet och utvecklingen inom området samt förvaltningsområdenas och övriga intressentgruppers samarbete, bl.a. när det gällde förnyelse av lagstiftningen. De områden som berördes av den biologiska mångfalden var förutom naturskyddslagen även förnyelsen av skogs- och vattenlagstiftningen, markanvändnings- och bygglagen, strafflagen samt revideringen av gentekniklagen och -förordningen.

Ansvar för skydd, vård och hållbart nyttjande av den biologiska mångfalden inom det nationella åtgärdsprogrammet anammades inom de olika förvaltningsområdena. Programmets intressegrupper hade hand om bevarandet av den biologiska mångfalden. I synnerhet jord- och skogsbruksministeriet, miljöministeriet, kommunikationsministeriet, försvarsministeriet samt undervisningsministeriet utvecklade sina verksamheter och planeringssystem och utbildade personal inom sina respektive förvaltningsområden inom områden som hade med biologisk mångfald att göra.

Även om utvecklingen har varit positiv kan man inte enbart med hjälp av de åtgärder som ingår i programmet stoppa eller ens märkbart bromsa utarmningen av den biologiska mångfalden i Finland fram till 2010. Att snabbt vända utvecklingen i positiv riktning är svårt. Det finns många negativa företeelser, bland annat i skogsmarkerna, som påbörjats för en lång tid sen och som fortfarande påverkar tillståndet en lång tid framöver, trots att

skogshanteringen under de senaste årtiondena märkbart har förändrats. Inom jordbruket och bostadsbyggandet har det också skett förändringar under det senaste årtiondet som lett till att utarmningen av naturen skett på nya sätt och förvärrats. Klimatförändringarna har visat sig utgöra ett betydande hot för både människor och natur.

Den största utmaningen under den period av programmet som pågick fram till slutet av år 2005 var:

- att åtgärdsprogrammet för den biologiska mångfalden sträcker sig över så många områden,
- bristen på ett forskningsbaserat helhetsperspektiv om tillståndet för den biologiska mångfalden och åtgärdsprogrammets effektivitet,
- ansvarsområdenas omsättning i praktiken,
- att hitta nya arbetssätt och ekonomiska styrmedel för att främja den biologiska mångfalden,
- en bredare förståelse för innehållet och målen i den politik som ska främja den biologiska mångfalden samt
- överföring av information rörande den biologiska mångfalden som underlag för regionalt och lokalt beslutsfattande och markanvändning.

Biodiversitetsprogrammet 1997–2005 utvärderades år 2004–2005 varmed man fick en stor mängd nya uppgifter om det aktuella tillståndet och utvecklingsriktningen för Finlands biologiska mångfald samt hur effektiva arbetssätten och åtgärderna varit. Enligt bedömningar finns det i samhället ett erkänt stort behov av att bevara den biologiska mångfalden. De åtgärder som vidtagits inom ramen för programmet har dock inte till fullo lyckats stoppa eller vända den negativa utvecklingen för den biologiska mångfalden i vårt land.

Den finska naturens särdrag och tillståndet för den biologiska mångfalden

Den finska naturens särdrag

Berggrund

Den finska berggrunden är en del av den Fennoskandiska skölden som består av hela Skandinaviska halvön samt Östra Karelen och Kolahalvön. Området är mycket gammalt och den prekambrisk berggrunden blottas. Jordmånen är med geologiska mått mätt väldigt ung, på de flesta ställen yngre än 13 000 år, och på vissa ställen endast några tusen år gammal. I Finlands jordskorpa möts de geologiskt yngsta och äldsta perioderna i jordklotets historia på ett ovanligt sätt. Då glaciärerna drog sig tillbaka lämnade de efter sig moränåsar samt rullstensåsar och deltan i vårt land som anhopades till följd av smältvattnet. Landhöjningen i de områden där glaciären tryckte på ger fortfarande en expansion av landarealen och gör att naturen fortfarande utvecklas vid våra kuster, som successioner.

Klimat

Att som i Finland ha makroklimat i en barrskogszon är synnerligen ovanligt. Atlantiska oceanen och den uppvärmningseffekt som kommer av lågtrycken som kommer in från väst gör att vår medeltemperatur ligger cirka sex grader högre än genomsnittet i boreala zoner. En liknande kombination av värme- och ljusklimat samt årliga temperatursvängningar som i Finland förekommer inte någon annanstans i den norra barrskogsregionen. Det innebär att medeltemperaturen under årets varmaste månad, som ligger mellan 13–17 grader, i stort sett är densamma som i de flesta delar av England. Tack vare de milda och regniga vintrarna samt snötäcket är tjälen jämförelsevis tunn och kortvarig. Förutom i Fennoskandia växer det på norra sidan om polcirkeln endast skog på vissa ställen i Sibirien och Alaska. De södra delarna av landet, som består av den naturmässigt mest varierande hemiboreala zonen i Finlands kustområde, d.v.s. ekzonen, ligger i samma höjd som Grönlands sydliga spets.

Vegetationszoner och topografi

Till Finlands klimatrelaterade särdrag hör också det platta landskapet i förhållande till havsytan och de små höjdskillnaderna. Det syns i den sydboreala zonen skogs- och myrvegetation, bl.a. det vidsträckta Insjöfinland och den ovanligt breda mellanboreala zonen i Österbotten. Den nordbottniska delen av den nordboreala zonen är också avvikande. I de östra delarna av Fennoskandia i den nordboreala taigan dominerar i stort sett en skogs- och myrvegetation av samma slag som den i Skogslappland. I finska Skogslappland växer dock tallen längre norrut än granen, vilket är ett undantagsfall. Fjällbjörkskogsområden av den typ som finns i Fjällappland finns inte heller längre österut, utan där finns skogstundra bestående av siberisk gran och lärkträd. Skogarna vid Bottniska vikens landhöjningskust är utvecklingshistoriskt sett unga. I östra Finland finns däremot skogar på platser där det har vuxit över hundra trädgenerationer.

Vattendrag

De finska insjöarna är speciella på så sätt att de är utspridda och grunda, samt har ett stort antal öar. Sjöarnas strandlinje är sammanlagt cirka 130 000 km lång. Sjöarna har med sina småvattendrag, fågelvattendrag och växtlighet en rik biologisk mångfald. De labyrintartade insjöarna motsvaras i havsområdet av de mångsidiga skärgårdsområdena med splittrad utbredning som består av berggrund. Östersjön har gått igenom flera perioder med insjöar och bräckvatten efter den senaste

istiden. På grund av det nordliga läget varierar ytvattentemperaturen på Östersjön stort mellan årstiderna. Östersjön har även andra särdrag som påverkar havets egenskaper och artbestånd. Östersjön saknar exempelvis tidvattenstränder och stora djup samt de särskilda arter som trivs i dessa livsmiljöer. Östersjöns mest anmärkningsvärda särdrag är vattnets låga salthalt. Salthalten är förutom temperaturen det viktigaste måttet på biotans utbredning i Östersjön. Biotans ursprungliga uppdelning i söt- och saltvattensarter gör Östersjön till en marinbiologiskt sett väldigt speciell miljö.

Arternas spridningsvägar

Finland sitter ihop med Eurasiens fastland via en relativt smal landremsa. Arternas spridning efter istiden har hämmats till följd av de naturliga gränserna, vilket på många sätt har påverkat biotans stabilisering och specialanpassning till de lokala förhållandena. Älvdalar, sjövägar, kantformationer och åsar har fungerat som spridningskanaler för biotan i olika perioder och detta visar sig genom att många arter återfinns långt ifrån de nuvarande platserna där de främst förekommer. I de flesta fall har arternas stammar differentierats i olika delar av spridningsområdena, antingen på grund av långa avstånd mellan dem eller på grund av förökningshinder. Bland de arter som fått en bred spridning skiljer man mellan underarter och raser. I Finland finns flera taigaarter som man inte träffar på på andra håll i Västeuropa.

Miljöförhållandena i berg och vid åsar är mer varierande än i den plattare barrskogszonen. I berg

och vid åsar finns det arter som inte klarar sig i andra livsmiljöer. Efter istiden fungerade rullstensåsarna som vandringsleder för arterna, medan de högsta bergen och åsarna under en längre tid var täckta med is och inte hade något vatten. Åsarna har också en karakteristisk flora och insektfauna, i synnerhet de solexponerade sluttningarna. Det finns många väldigt olika växtarter som växer på åsarna, både när det gäller spridningshistoria och ursprung. Vissa av arterna har spridits från nordost, medan en stor del kommer från de sydeuropeiska stäpperna. Även insekterna som lever vid åsarna tros härstamma från stäppmiljöer, och många av arternas huvudsakliga spridningsområden ligger betydligt längre österut och söderut.

Artbestånd

Fennoskandias artbestånd är en blandning av element från söder, norr och öst. En stor del av arterna hör till den europeiska gruppen, som under istiderna förekommer i Europa eller i dess omedelbara närhet. De europeiska arterna karaktäriseras vanligtvis genom att de har få och flexibla krav på livsförhållanden. De norra arterna utgör endast en liten del av skogs- och fjällartbeståndet.

Människan har varit bosatt i Finland redan på istiden och lämnat spår efter sig i naturen på flera olika sätt. Det som har haft störst påverkan på vår natur idag är jordbruket, som byggdes upp genom att man under århundraden svedjade och slog upp ängsmarker i stor skala. Bland våra artbestånd finns ett stort antal gamla arter som varit människans följeslagare, som antingen har tagits hit med

flit eller som färdats hit för länge sedan och hittat passande livsmiljöer i de förändrade miljöerna som kom i och med jordbruket. Vildmarksbruket, svedjekulturen och tjärbränningen har åtminstone i södra Finland lett till att skogarna är mer utsatta för brand. Situationen för de arter som var beroende av skogsbränder förändrades ordentligt i och med att vi började använda trä som råvara i större utsträckning än som brännmaterial. Man kan säga att människans bosättning under Finlands förhistoriska och historiska tid i huvudsak har bidragit till att göra den finska naturen mer varierande. Först när det efterindustriella samhället fick sitt genombrutt utvecklades nyttjandet av naturen i en riktning som innebar ett hot för såväl de ursprungliga som de naturliga livsmiljöerna och de arter som levde där, samt för den biologiska mångfalden.

Tillståndet för den biologiska mångfalden

Tillstånd

Effektiviteten i resursanvändningen och förändringarna i markanvändningen har försämrat förutsättningarna för att bevara den biologiska mångfalden. Människorna och deras aktiviteter har brett ut sig till allt vidare och mer sammanhängande områden. Det har skett och sker fortfarande förändringar i de finska livsmiljöernas utbredning och kvalitet som påverkar tillståndet för den biologiska mångfalden och dess utveckling i vårt land. De gemensamma handlingsmönstren har också bidragit

STRATEGI NATURENS SÄRDRAG OCH TILLSTÅNDET FÖR DEN BIOLOGISKA MÅNGFALDEN

till att utarma den biologiska mångfalden i livsmiljöerna och minskat deras naturliga småskaliga förändringar.

De största miljöförändringarna har skett i och med jordbruket och andra miljöer skapade av människan samt i naturliga livsmiljöer i skogar och vid kuster. Tillståndet och utvecklingen för dessa livsmiljöer har lett till en minskad mångfald av arter och till att tillståndet för krävande och andra särskilda arter är hotat. I planeringen och användningen av vatten och vattenmiljöer har man hittills inte fäst tillräckligt stor vikt vid de ekologiska aspekterna, såsom att skydda de ursprungliga fiskbestånden och ta hänsyn till hur förändringen av livsmiljöerna påverkar biotan.

Den utveckling som beskrivits här har gynnat arter med stor anpassnings- och spridningsförmåga, som klarar av människans föränderliga livsmiljöer. En betydande del av de arter i de ursprungsbiotoper som skapats till följd av människans beteende har samtidigt minskat. Den skadliga påverkan på biodiversitetens utveckling syns också först efter flera årtionden.

Hotet mot arterna är särskilt stort i sällsynta och artrika livsmiljöer, som exempelvis sandmarker och ängar vid Östersjön, torra ängar och fält i inlandet, hagmarker och lövängar, gamla lövskogar, ofruktbara artrika marker, åsskogar, kalkberg, småvattendrag samt rikkärr.

Utrotningshotet är inte särskilt alarmerande bland de välkända arterna inom en nära framtid. De hotade arternas andel förväntas dock att växa med ungefär en procentenhet fram till år 2010 jämfört med det beräknade hotet år 2000. De olika art-

grupperna utvecklas olika, och de hotade arterna beräknas öka i antal, främst i vissa insektsgrupper och bland arter i kulturmiljöer. Samtidigt sprids nya arter såväl naturligt som via människan, även skadliga främmande arter.

Utveckling

Många av de åtgärder som vidtagits på sistone, i synnerhet i skogar och jordsbruksmiljöer, har handlat om att främja bevarandet av den biologiska mångfalden. Grunden till dessa åtgärder ligger i åtskilliga lagändringar, som exempelvis skydd av särskilda naturtyper under naturskyddslagen och bevarandet av särskilt viktiga livsmiljöer genom skogslagstiftningen, skydd av olika naturtyper genom vattenlagstiftningen, skapandet av nätverket Natura 2000 samt ett stödsystem för hållbart skogsbruk. Andra viktiga åtgärder har varit nya rekommendationer för vården av ekonomiskogarna, Forststyrelsens planeringssystem för naturresurser och satsningarna på att återställa naturskyddsområdena samt miljöstödsystemen för jordbruket.

Dessutom har det skett en tydlig och hållbar förändring i såväl verksamheternas inriktning som attityder. Nydikning har tagits bort från skogsplaneringen och stödsystemen, man tar större hänsyn till markägarnas perspektiv än tidigare i bevarandet av den biologiska mångfalden och nya skyddsåtgärder för bevarande av den biologiska mångfalden har utvecklats, bl.a. inom ramen för METSO-programmet.

Det kunnande om biodiversitet, den planering på landskapsnivå samt den utveckling av en lämp-

STRATEGI NATURENS SÄRDRAG OCH TILLSTÅNDET FÖR DEN BIOLOGISKA MÅNGFALDEN

lig förvaltning och vård av naturresurserna som krävs vid planeringen av markanvändningen är emellertid inte tillräckligt utvecklade för att på ett ekologiskt sätt verkligen kunna bevara exempelvis naturområdena och nätverken.

Åtgärder för att utöka mångfalden, som exempelvis att öka förekomsten av död ved, har ofta en framåtskridande men långsam effekt, och det sker inte nödvändigtvis några positiva förändringar med en gång. Att öka förekomsten av död ved i ekonomiskogarna på lång sikt förbättrar dock våra möjligheter att bevara en större andel av de arter som är beroende av död ved. Det verkar endast vara i skyddsområdena som det uppkommer tillräckligt med död ved för de mer krävande arterna.

Målen och principerna för att bevara den biologiska mångfalden har börjat diskuteras på samhällsnivå. Forskningen har ökat markant och kunskapskällorna om Finlands biologiska mångfald har vuxit märkbart, vilket har möjliggjort sammanställandet av en bättre och mer detaljerad informationsbank. Det har lagt grunden till förändringar i åtgärderna och forskningen samt i deras inriktning, en ökning av de allmänna kunskaperna samt ett erkännande av den biologiska mångfaldens samhälleliga värde.

Den senaste tiden har man satsat ordentligt på kunskaps- och informationsförmedling om den biologiska mångfalden. Av ekonomiska eller andra samhällsrelaterade skäl fäster man samtidigt fortfarande liten vikt vid bevarandet av den biologiska mångfalden inom bl.a. byggande och jord- och skogsbruk i jämförelse med andra mål. Utvecklingen har också bromsats av bristen på

forskning, utbildning och vägledning när det gäller hur biodiversitetsperspektivet skulle kunna om-sättas i praktisk handling i samhället bland olika aktörer och markägare.

För naturen – till nytta för människan

Statsrådets principbeslut om en strategi för bevarande och hållbart nyttjande av den biologiska mångfalden i Finland 2006–2016

Statsrådet har idag den 21 december 2006 efter förberedande handläggning i statsrådets finansutskott fattat principbeslut om en strategi för bevarande och ett hållbart nyttjande av den biologiska mångfalden i Finland för åren 2006–2016. I principbeslutet presenteras riktlinjerna för skyddet och hållbart nyttjande av naturens mångfald i Finland över en lång tidsperiod. Principbeslutets statsfinansiella utgångspunkt är att fullföljandet av programmet inte kräver ett skilt eller extra anslag ur statens budgetförslag.

Inledning

Finland har förbundit sig att följa FN:s konvention om biologisk mångfald vars huvudsakliga mål är bevarande och ett hållbart nyttjande av den biologiska mångfalden samt en jämn och rättvis fördelning av de nyttigheter som de genetiska resurserna ger. Finland har också förbundit sig att vidta ännu mer kraftfulla åtgärder än tidigare för att märkbart

hejda utarmningen av den biologiska mångfalden globalt, regionalt och nationellt fram till 2010. Den världsomspännande ramen för uppföljning av målen fram till 2010 för FN:s konvention om biologisk mångfald binder samman de temainriktade och genomgripande arbetsprogrammen som godkännts vid partsmötena samt de kompletterande anvisningarna och principerna till en funktionell enhet. Den världsomspännande ramen som godkännts av konventionens 8:e partsmöte och dess mål är flexibla, vilket innebär att den tillåter att nationella och regionala mål upprättas.

Kommissionen gav den 22 maj 2006 ett meddelande om att stoppa förlusten av biologisk mångfald till 2010 – och därefter (KOM(2006) 216 slutlig). Meddelandet kompletterar EU:s strategi för biologisk mångfald och dess handlingsprogram och fungerar också som verkställningsrapport för dessa till Europeiska gemenskapernas råd och Europaparlamentet. Meddelandet ger en kort översikt av tillståndet för den biologiska mångfal-

den både i EU och på global nivå, och analyserar i vilka riktningar ändringar har skett och varför. Kommissionen definierar mål för EU på fyra delområden inom biodiversitetspolitiken och ställer sammanlagt upp tio allmänna mål. Till meddelandet bifogas en handlingsplan som fastställer mer detaljerade mål för dessa tio allmänna mål och för de fyra åtgärdsområden som stöder dessa, samt sammanlagt 158 åtgärder som läggs på gemenskapsorganens, i huvudsak kommissionens, eller medlemsstaternas ansvar. Vidare föreslår kommissionen att motsvarande åtgärder vidtas på de mest avlägsna områdena inom EU, där fågel- och habitatdirektiven inte är i kraft. Det centrala målet för meddelandet och handlingsplanen är att bevarandet av den biologiska mångfalden ska införlivas i gemenskapens andra politikområden. Finland har under sin ordförandeperiod ansvarat för beredningen av miljöministerrådets konklusioner i fråga om meddelandet. Den nationella strategin har beretts med beaktande av huvudlinjerna för kommissionens meddelande.

Finlands strategi för bevarande och hållbart nyttjande av biologisk mångfald 2006–2016 grundar sig på sakhelheter som ingår i FN:s konvention om biologisk mångfald. Målet är ett nyttjande och en utveckling av den finska naturens mångfald och naturresurser som är ekologiskt, ekonomiskt och socialt hållbart, vilket inte bara tryggar att den biologiska mångfalden bevaras utan också att kommande generationer har möjlighet att leva och idka näringar som är beroende av naturresurser. För att uppnå ett hållbart nyttjande krävs en ändring av sådana produktions- och konsumtionsvanor som

har en skadlig verkan på mångfalden. Statsrådets principbeslut (14 december 2006) "På väg mot hållbara val. Ett nationellt och globalt hållbart Finland" bildar således ett allmänt ramverk som även omfattar bevarandet och ett hållbart nyttjande av den biologiska mångfalden.

Vision och strategiska mål

Vision

Utarmningen av den biologiska mångfalden i Finland har hejdats. Stabiliteten ska upprätthållas på lång sikt. Finland skyddar och tillämpar ett hållbart nyttjande av den biologiska mångfalden på grund av dess skyddsvärde samt det faktum att den är en källa till människors välbefinnande.

Finlands strategi för bevarande och hållbart nyttjande av biologisk mångfald 2006–2016 har följande mål:

- Att hejda utarmningen av den biologiska mångfalden i Finland fram till år 2010.
- Att befästa en gynnsam utveckling av tillståndet för Finlands natur mellan 2010–2016.
- Att fram till 2016 förbereda Finland för de globala miljöhoten, i synnerhet klimatförändringarna.
- Att stärka Finlands inflytande globalt när det gäller bevarandet av den biologiska mångfalden genom internationellt samarbete.

De centrala utmaningarna

Skogar

Skyddet av skogarnas biodiversitet har höjts den senaste tiden genom att öka antalet skyddade skogar, förbättra kvaliteten på återställandet av de skyddade skogarna samt genom att utveckla naturvården av ekonomiskogarna. Trots den positiva utveckling som detta har lett till är arterna i Finland fortfarande hotade, vilket delvis beror på att det tar så lång tid innan effekterna av skyddsåtgärderna verkligen syns. Enligt bedömning av experter kan de hotade och utrotade skogsarternas antal komma att öka ytterligare inom den närmaste framtiden. I synnerhet bevarandet av den biologiska mångfalden i södra Finlands skogar kräver ytterligare åtgärder. Det är av särskilt stor vikt att öka förekomsten av död ved för att säkra den biologiska mångfalden.

Myrar

När det gäller skyddet av myrnaturen finns det vissa regionvisa brister och brister i skyddet av vissa myrtyper. I vissa delar av landet har myrar skyddats i liten utsträckning. I synnerhet skyddet av grankärr och rikkärr är otillfredställande i södra Finland. Risker för den ekologiska funktionen ska beaktas när man planerar eventuell istandsättningsdikning i närheten av myrskyddsområdena. Orsaken till upptäckta förändringar i växtligheten hos skyddade myrar ska utredas.

Jordbruksmiljöer

Den traditionella boskapsskötseln bidrog till en mångsidig jordbruksmiljö genom att den skapade flera olika öppna och halvöppna livsmiljöer som man nu kallar vårdbiotoper. Under den senaste tiden har jordbruken med inriktning på djurhållning och antalet betande djur minskat kraftigt, i synnerhet i södra Finland. Markanvändningen i jordbruksområdena har effektiviserats, vilket har lett till att livsmiljöerna för många arter har minskat. Antalet hotade arter som främst förekommer i jordbruksmiljöer har ökat. I en landsomfattande inventering av de traditionella landskapen hittade man cirka 3 700 traditionella landskap som klassificerades som värdefulla, varav ungefär hälften vårdas än så länge. Det ekologiska jordbruket har för sin del hjälpt till att bevara arternas mångfald. Utvecklingen av skyddet och vården av den biologiska mångfalden i jordbruksmiljöerna är en av framtidens största utmaningar för bevarandet av den biologiska mångfalden i Finland. Jordbruksområdenas betydelse för landskapet betonas på grund av deras stora kulturella betydelse. Vid sidan av de ursprungliga jordbruksmiljöerna har Finland ett stort antal vägrenar och andra öppna områden som kan ha en viss betydelse som ersättande miljöer för jordbruksmiljöerna om de sköts på rätt sätt.

Våtmarker

Områdena inom skyddsprogrammet för fågelsjöar och fågelrika havsvikar omfattar Finlands fågelsjöar, de rika havsvikarna och de låga stränderna samt de olika typerna av älvmyrningar. Största delen av dessa områden är i stort behov av brådskaande restaureringsåtgärder, i synnerhet som de av olika skäl håller på att växa igen. De för fåglar och växter viktiga öppna vattenområdena och strandängarna riskerar att på alltför många håll förvandlas till ensidiga vassbestånd och buskage.

Insjövatten

En minskning av näringsbelastningen är viktig för att skydda vattendragens biologiska mångfald. Det tar länge innan föroreningarnas skadliga konsekvenser minskar. En stor del av de älvar som rinner ut i havet har en vattenkvalitet som är tillfredsställande eller sämre, i huvudsak på grund av föroreningar. De hinder som finns i strömvattendragen samt uppslammande ämnen och näringsbelastning är på många håll de mest allvarliga skadeverkningarna för de hotade vandringsfiskbeståndens livsmiljö. Istandsättningen av strömvattendragen och bevarandet av strukturella naturtillstånd är en förutsättning för att bevara arternas mångfald i dessa vattendrag. Det finns få småvatten kvar i naturtillstånd. I synnerhet bäckar och dess natur har inte uppmärksamats tillräckligt. Bäckar har en stor betydelse för avlägsningen av näringsämnen och fasta partiklar som kommer från avrinningsområdena, för utjämningen av vattenföringen och

för tryggheten av artbeståndets mångfald. Det förutspås att klimatförändringarna kommer att påverka vattenbalansen i vattendragen, vårflodens rytm och vattennivåerna samt den naturliga belastningen, bl.a. genom en ökad naturlig urlakning och en höjning av vattentemperaturerna. Dessa förändringar har skadliga effekter på den biologiska mångfalden.

Hav

Det största hotet mot Östersjöns biodiversitet är övergödning. De ekonomiska aktiviteterna i havsområdet, som exempelvis grustag, transport och infrastrukturprojekt samt risker i anknytning till dessa ökar. Konsekvenserna för naturen av olika projekt och planer är på grund av bristande information svåra att uppskatta och ställa i relation till den biologiska mångfaldens regionala särdrag. I Natura 2000 -nätverket ingår kust- och havsområden som består av viktiga naturtyper och arter. När det gäller öppna havsområden har behovet att komplettera Natura-nätverket inte hittills utretts. Beredningen och förverkligandet av skötsel- och nyttjandeplaner för marina skyddsområden är ännu på hälft. För att detta ska kunna verkställas krävs det en ökad forskning om den marina undervattensmiljön. Att bekämpa skadliga främmande arter är en av de centrala utmaningarna i Östersjöområdet.

Stränder

Livsmiljöerna i strandområdena beräknas uppgå till ungefär 2 procent av Finlands totala landyta. Som en möteszon mellan land och vatten har strandområdena en särskild betydelse för den biologiska mångfalden. Strändernas livsmiljöer och arter är hotade av bebyggelse, övergödning av vattnet och förändringar inom jordbruket som leder till förändringar av växtligheten samt lokalt rekreationsaktiviteter. Fiskarnas lekplatser som är viktiga med tanke på fiskerinäringen har inte beaktats i tillräckligt stor utsträckning vid strandbygget. De hotade strandarternas antal har ökat. I synnerhet landhöjningskusten, sandstränderna vid Östersjön och strandängarna bör uppmärksammas i större utsträckning när det gäller bevarande och vård av deras mångfald. Översvänningsområdena är också en viktig del av den biologiska mångfalden.

Fjäll

Den största delen av den finska fjällnaturen är skyddad på olika sätt. Fjällnaturen påverkas i viss utsträckning av rennäringen och övriga naturnäringar samt av turism och andra rekreativa verksamheter. Lokala gruvprojekt, vägbyggen och annat byggande relaterat till turismen har gett upphov till skadliga förändringar. Det allt varmare klimatet är det största framtida hotet mot fjällnaturen, och är både en utmaning för naturskyddet och ett hot mot naturnäringarna. Klimatförändringarna påverkar i synnerhet samekulturen, eftersom hu-

vudparten av våra fjällområden är belägna i samernas hembygdsområde.

Berggrund och mark ur biodiversitetsperspektiv

Konventionen om biologisk mångfald berör inte direkt skyddet av den geologiska mångfalden, geodiversiteten. Den levande naturens beroende av mark och berggrund och dess egenskaper ur biodiversitetssynvinkel är dock betydande. Markvårdens betydelse vid sidan av luftvård och vattenskydd förstärks bland annat genom strategin för markskydd som förbereds i EU. När det gäller jordbruksmark och skogsmark är kunskapen om den biologiska mångfaldens tillstånd och utveckling bristfällig.

Syftet med marktäktslagen är att marksubstanser ska tas på ett sätt som stöder en hållbar utveckling av miljön. För att systemet med beviljande av tillstånd ska fungera krävs det dock en bättre kännedom av berggrundens och jordmånens naturvärde. Gruvlagstiftningen som styr gruvbrytningen har blivit inaktuell och tar inte någon särskild hänsyn till den biologiska mångfalden vid malmletning och gruvdrift. Den ökande gruvdriften i Finland kan stå i konflikt med skyddet av den biologiska mångfalden.

Andra viktiga livsmiljöer ur biodiversitetsperspektiv

Stadsnaturens särskilda egenskaper är till stor del kulturberoende och består av många olika naturty-

per och arter. I städerna förekommer också många hotade arter. Naturen nära städerna besöks av ett stort antal invånare och ger människor en plats för glädje och rekreation. Grönområdena i städerna och naturskyddsområdena och även de obebyggda markerna runt omkring städerna är också av stor betydelse med tanke på naturundervisning och miljöfostran. Man känner inte till, eller är inte medveten om stadsnaturens särdrag och hotbilder. De öppna livsmiljöer som uppstått naturligt, varav många är mycket utsatta för solsken, s.k. solexponerade miljöer, har minskat betydligt. De uppgifter som finns om övriga värdefulla förekomster är bristfälliga. Naturområdena kan till viss del ersättas av livsmiljöer skapade av människor, såsom vägrenar och kraftlinjer.

Skydd av organismarter

I den tredje rapporten över hotade arter i Finland av år 2000 klassificerades 1 505 arter som hotade. På grundval av detta togs 1 393 arter med i den bifogade förteckningen över hotade arter till naturvårdsförordningen, varav 592 klassificerades som arter som kräver särskilt skydd. En effektivisering av skyddet för många hotade arter eller arter som kräver särskilt skydd har redan gett goda resultat. Oavsett framgångarna finns hotet mot arterna fortfarande kvar. Det största hotet mot arterna är fortfarande förändringar i deras livsmiljöer. Utmaningen består i att förutom att skydda livsmiljöerna även fastställa skyddsplaner inriktade på särskilda arter och att på ett effektivt sätt använda de möjligheter som står till buds genom lagstiftningen.

Främmande arter

Spridning av arter till nya livsmiljöer orsakad av människor är en företeelse som man känner till sedan länge. En främmande art kan hitta livsförhållanden där den inte behöver konkurrera och där den kan påverka andra arter så att deras förekomst minskar. De ökande och allt snabbare förflyttningarna och transportmöjligheterna är den största orsaken till spridningen av skadliga främmande arter. Andra miljömässiga förändringar orsakade av människan, som exempelvis klimatförändringarna, kan förvärra problemet, eftersom det kan leda till att de främmande arterna trivs ännu bättre. Man stöter regelbundet på nya främmande arter i Finland. I haven sprids dessa arter främst genom den internationella fartygstrafiken.

Hållbart nyttjande av genresurser

Den ökande användningen av genmodifierade organismer över världen har lett till ett behov av att styra arternas globala spridning och användning på ett sätt som säkerställer att den biologiska mångfalden och det hållbara nyttjandet av den inte skadas.

I enlighet med Cartagena-protokollet om biosäkerhet som trädde i kraft 2003 försöker man stärka de internationella förfarandena för att säkra transporter av genförändrade organismer och skadeansvaret för samt igenkännandet av dem. En säker användning av genförändrade organismer i miljön kräver en riskanalys och ett uppföljningsförfarande som grundar sig på flera olika vetenskaper och

som fortfarande inte är klar. Medborgarnas kunskap och deltagande i beslutsfattandet som gäller användning av genförändrade organismer behöver också stärkas.

I enlighet med konventionen om biologisk mångfald (78/1994) krävs det att organismer och deras arvs massa också bevaras och skyddas utanför naturmiljöerna t.ex. i djurparker, växthus och i särskilda inrättningar. För Finlands del tas de mål som har att göra med detta s.k. ex situ-skydd även upp i jord- och skogsbruksministeriets naturresursstrategi samt i nationella genresursprogram för djur och växter.

FN:s konvention om biologisk mångfald och Bonnriktlinjerna (beslut VI/24) gäller tillgängligheten av genresurser och en rättvis fördelning av de nyttigheter som resurserna ger. Det är frivilligt att följa riktlinjerna och målet med dem är att ge vägledning till användare och leverantörer av genresurser i de fall då det sker ett utbyte av genresurser inom eller mellan länder. Riktlinjerna klargör tillgången till genresurser och fördelningsprocessen av de nyttigheter som genresurserna ger och dess olika stadier samtidigt som användarnas skyldighet att på förhand be om samtycke från leverantören betonas. I riktlinjerna klargörs också huvudprinciperna för de villkor man gemensamt kommit överens om och användarna och leverantörernas ansvarsområden. I riktlinjerna behandlas även andra delfaktorer, såsom incitament, ansvarsfrågor, verifieringsmetoder och lösning av tvister samt ges förslag på innehållet i materialöverföringsavtalet.

Under den första fasen i det nationella verkställandet av Bonnriktlinjerna bör det utredas vilken typ av system man vill upprätta i Finland och huruvida det behövs ny lagstiftning om tillträde till och fördelning av genresursernas nyttigheter för att kunna genomföra detta. Det system som utvecklas och de instrument som krävs för dess verkställande måste anpassas så att de är i harmoni med de nationella och internationella lagar som rör genresurser. Utgångspunkten för utvecklandet av systemet för tillträde till och fördelningen av genresursernas nyttigheter är CBD:s grundläggande princip i enlighet med vilken alla länder har fullständiga rättigheter till de egna naturresurserna.

Strategiska mål och de centrala medlen för att nå målen

Mål 1. Effektivisering av skyddet och vården av den biologiska mångfalden

Skyddet av den biologiska mångfalden förbättras genom att man utvecklar nätverket för naturskyddsområden och effektiviserar skyddet av arterna.

Centrala medel:

Inom ramen för konventionen om biologisk mångfald godkändes ett arbetsprogram för skyddsområden som har som huvudsakligt mål att bilda ett internationellt skyddsnätverk för markmiljön fram till 2010 och för havsmiljön fram till 2012. För att bevara den ekologiska strukturen och funktionen hos de befintliga och nya skyddsområdena måste man säkra stödet till dem inom ramen för den naturvård som sker i de omgivande områdena under förvaltning, vilket måste ske fram till 2015.

Efter införandet av de nationella naturskyddsprogrammen och Natura 2000-nätverket har huvudparten skyddats av de större naturområden eller hotade områden som avses i arbetsprogrammet för skyddsområden. Finlands nätverk av naturskyddsområden är relativt representativt i landets norra och östra delar. I södra Finland behöver man särskilt finna lösningar när det gäller skyddet av den biologiska mångfalden i skogarna.

Skyddsområdesnätverket kommer att kompletteras vid sidan av övriga forskningsresultat och

i enlighet med resultatet av hotbedömningen av de olika naturtyperna i Finland som kommer att vara klar 2007. Skyddsåtgärderna för de områden staten redan köpt upp i naturskyddssyfte slutförs genom planering av vård och nyttjande och lagberedning. Skyddsområdenas naturliga tillstånd, omfattning, ett sammanhängande nätverk av skyddsområden och de naturliga förbindelserna förbättras med naturvård, restaurering, planering av markanvändningen på landskapsnivå och genom ett hållbart nyttjande av naturresurserna. Att koncentrera skyddsåtgärder till vissa områden har visat sig vara ett effektivt sätt att bevara den biologiska mångfalden. Erfarenheterna av METSO-handlingsplanen visar att frivilliga skyddsåtgärder och skyddsåtgärder som baseras på marknadsmekanismer varit framgångsrika, och man har börjat tillämpa dessa vid utvecklingen av nätverket av skyddsområden också i andra sammanhang än inom skyddet av skogar i södra Finland.

De olika naturtyperna i södra Finlands skogar, de viktiga livsmiljöerna för hotade arter och skogarnas viktiga strukturdrag kommer att bevaras genom att man utvidgar skyddsområdena och deras antal, förbättrar sammanhållningen i skyddsområdesnätverket, vårdar skyddsområdena och restaurerar dem samt utökar och utvecklar naturvården i ekonomiskogarna. I syfte att nå dessa mål ska man bereda ett nytt program för mångfalden i skogarna. Programmet syftar till att väsentligt förbättra tillståndet när det gäller skogarnas biologiska mångfald. Programmet ska vara ett åtgärds- och finansieringsprogram, i vilket man bestämmer tyngdpunkterna för åtgärderna. Programmet be-

STRATEGI STATSRÅDETS PRINCIPBESLUT

reds parallellt med beredningen av det nya nationella skogsprogrammet. Vid beredningen utreds effekterna av olika åtgärder på växthusgasbalansen.

För att säkra myrarnas biologiska mångfald är det viktigt att restaurera de ur naturskyddssynpunkt mest värdefulla myrarna. Skyddet och restaureringen av skogskärr och rikkärr stärks. Vid verkställandet av skötsel- och nyttjandeplanerna för de skyddade myrarna kommer de problem som är förknippade med att upprätthålla vattenushållningen att utredas. Ett hållbart nyttjande av myrarna tryggas också genom att utveckla lagstiftningen.

För de våtmarker som är viktiga för den biologiska mångfalden kommer man att utarbeta och genomföra planer för restaurering. Man kommer också att följa upp de åtgärder som redan fått effekt och säkra en fortsatt uppföljning och naturvård.

Inlandsvattens ekologiska tillstånd säkras genom bl.a. vattenramdirektivet samt genom statsrådets principbeslut om riktlinjer för vattenskydd fram till år 2015 (2006). De föroreningar från jordbruket som vattendragen drabbas av kommer att minska betydligt bl.a. genom styrning av miljöstöd. Småvatten i södra Finland som ännu förekommer i naturligt tillstånd eller tillstånd som påminner om detta ska bibehållas. De naturvärden som kraftigt förändrats i vattenområdena kommer att återställas genom restaurering och återställande av småvatten. Kvaliteten på de för fortplantningen viktiga och särskilt anpassade vattendragen för vandringsfiskarterna, som är beroende av strömvattendrag, kommer att förbättras och hindren för vandrings-

fiskarna kommer att avlägsnas. Uppföljning och konsekvensbedömningar av den biologiska mångfalden i vattenmiljön kommer att utökas och man kommer samtidigt att utveckla åtgärder för anpassningen till klimatförändringarna för att säkerställa skydd av den biologiska mångfalden

För att samla in information som berör naturen i havs- och kustområdena samt för planeringen av skyddet av den marina undervattensmiljön införde miljöministeriet år 2004 ett program för inventeringen av den marina undervattensmiljön (VELMU) i samarbete med Forststyrelsen, miljöförvaltningen, universiteten och olika forskningsinstitut. De uppgifter som samlades in behövs även för EU:s havsstrategi och för verkställandet av målen i kommissionens havsstrategidirektiv. Inventeringsprojektet kommer att vara klart i sin helhet 2014, och fram till dess kommer även ett uppföljningssystem att upprättas.

Förverkligandet av strandskyddsprogrammet och skyddsprogrammet för fågelsjöar och fågelrika havsvikar kommer att slutföras och planeringen av skötsel och nyttjande av de aktuella områdena kommer att ske i prioritetsordning. Behovet av förverkligande, prioritetsordning och behovet av skötsel- och nyttjandeplanering av sådana skyddsområden som ingår i fastställda general- eller landskapsplaner, men som inte ingår i nationella skyddsprogram eller Natura 2000 -nätverk, ska utredas. De naturtyper som skyddas enligt naturskyddslagen för havsstränder skyddas genom de regionala miljöcentralernas avgränsningsbeslut.

Uppföljningen av naturskyddsområdena effektiviseras särskilt i norra och östra Finland genom att

STRATEGI STATSRÅDETS PRINCIPBESLUT

klimatförändringen och dess konsekvenser tas med i beräkningen. Forskning och anpassningsåtgärder i samband med detta bedrivs och genomförs i form av ett samarbete mellan de nordiska länderna och Ryssland. Viktiga styrmedel i samband med skydd och ett hållbart nyttjande av den biologiska mångfalden är lagstiftningen för rennäringen, utvärderingen av projektens miljöeffekter och planeringen av skötsel och nyttjande av naturskyddsområdena och vildmarksområdena samt planeringen av markanvändningen. De lösningar som rör markanvändningen i samernas hembygdsområde kan göra att principerna för styrmedlen kan ändras för stora delar av fjällområdena. I samband med detta blir det särskilt viktigt att uppfylla de förpliktelser som Finland har gentemot urbefolkningar som en del av konventionen om biologisk mångfald.

Styrningen av förvaltningen av berggrunden och marken behöver utvecklas. De inventeringar som påbörjats av miljöförvaltningen slutförs och det datamaterial som samlats in kommer att kunna användas av alla inblandade parter. I och med den genomgripande revideringen av gruvlagstiftningen kommer man att säkerställa att man tar hänsyn till skyddet av den biologiska mångfalden i samband med gruvdrift.

De ur biodiversitetssynpunkt viktiga naturliga solexponerade miljöerna samt de ersättande miljöerna kommer att utredas och vården och skyddet av dessa kommer att effektiviseras.

En effektivisering av skyddet av artbestånden är möjlig genom att man anpassar gällande lagstiftning och gör omprioriteringar i fördelningen av resurserna. De skyddsprogram som upprättats

för de hotade arterna är inte tillräckliga och bland de arter som kräver särskilt skydd har man endast fattat avgränsningsbeslut för ett fåtal. För att ta hänsyn till de hotade arterna i naturen utanför skyddsområdena krävs det aktuella kunskaper om de hotade arternas förekomst både i skyddsområdena och utanför dessa. En sammanfattning av hoten mot de finska arterna sammanställs vart tionde år och en uppföljning av de hotade arterna genomförs som en del av uppföljningssystemet för den biologiska mångfalden. Skyddet av de hotade arterna och deras livsmiljöer sker genom att man främst prioriterar de arter som man bedömer som mest akuta i fråga om skydd. Det är särskilt viktigt att välja de mest kostnadseffektiva skyddsåtgärderna för varje art eller artbestånd.

Mål 2. Fördjupa sektoransvaret

Bevarande och hållbart nyttjande av den biologiska mångfalden främjas som en del av planeringen och verksamheten inom olika sektorer.

Centrala medel:

Vid skyddet av den biologiska mångfalden tillämpas principen om sektoransvar, vilket betyder att varje sektor är ansvarig för sin del att minska inverkan på naturen. Inom statsförvaltningen sektorsansvaret fungerat väl. Genomförandet av strategin inom statsförvaltningen är en fortsättning på en positiv utveckling för att fördjupa sektoransvaret. Målen för skydd och ett hållbart nyttjande av den biologiska mångfalden bör utgöra centrala prin-

ciper inom de olika förvaltningsområdenas verksamheter. Det kräver en granskning av dessa inom ramen för den sektorvisa strategiska planeringen.

Många kommuner utgör mycket goda exempel på hur skydd och vård av den biologiska mångfalden gjorts till en del av kommunens utveckling. För att sporra denna utveckling bör staten ge stöd åt verksamheter som att överföra goda exempel från en kommun till andra kommuner och att delge kommuninvånarna information om dessa frågor. Även medborgarorganisationer och andra intressentgrupper inom biodiversitetsprogrammet i landet har på ett märkbart sätt bidragit till skydd, vård och hållbart nyttjande av den biologiska mångfalden.

Inom det internationella samarbetet inom ramen för konventionen om biologisk mångfald har principer och direktiv utvecklats enligt det så kallade ekosystembaserade synsättet. Den modell som utformats består av allmänna principer och direktiv som utgår från en helhetssyn på skydd, vård och uthålligt nyttjande av naturområden och naturresurser. Planeringsmodellen fäster särskilt stor vikt vid bevarandet av livsmiljöernas strukturer och funktion genom att på olika sätt dra nytta av naturvärdena och -processerna, det vill säga bevarandet av de så kallade ekosystemtjänsterna. Ekosystembaserade synsättet tillämpas redan nu inom flera olika projekt. Till exempel inom planeringen av vattenvård och inom skogsbruksplanering har man länge tillämpat metoder som är karakteristiska för ekosystembaserade synsättet. De största utvecklingsbehoven finns inom den regionala planeringen som styr markanvändningen och natur-

resurserna. Möjligheten att anpassa ekosystembaserade synsättet efter olika förhållanden samt de eventuella fördelar och nackdelar som detta medför behöver utredas. Det är också skäl att klarlägga begrepp, som i viss mån kan vara svårbegripliga på grund av den internationella bakgrunden, och att klargöra principer och verksamhetsanvisningar.

Konventionen om biologisk mångfald förutsätter en utvärdering av miljöeffekterna av projekt, planer och program som med största sannolikhet har en märkbart skadlig påverkan på den biologiska mångfalden. Målet är att undvika eller minimera de skadliga verkningarna. Konsekvenserna för naturen utvärderas i Finland som en del av planeringen av markanvändningen, utvärderingen av planernas och programmens miljöpåverkan och utvärderingen av enskilda projekts miljöpåverkan samt av utvärderingen av Natura 2000-områdena enligt naturskyddslagens 65 §.

Medborgarna värdesätter en skön och rik natur. En större växelverkan mellan utvärderingarna av miljöpåverkan behövs, så att man förutom experternas syn på naturens värde även får del av medborgarnas syn. Förmågan att anpassa ekosystemangreppssättet vid utvärderingar av miljöpåverkan är särskilt god på planerings- och programnivå, där man på ett naturligt sätt kan undersöka verkliga alternativ och bredare områden. Vid utvärderingen bör man fästa större uppmärksamhet vid den nytta den biologiska mångfalden kan medföra i praktiken och hur projektet påverkar denna nytta för olika grupper av medborgare.

Ekosystemangreppssättet, bevarandet av ekosystemtjänsterna och miljökonsekvensbedömning

är centrala tillvägagångssätt som kan tillämpas i skyddet av den biologiska mångfalden och ett hållbart nyttjande inom alla förvaltningsområden, och med hjälp av vilka man även kan bringa klarhet i olika aktörers ansvar.

Mål 3. Stärka kunskapsbasen

Forskningsbaserad information tas fram och förmedlas om skyddet av den biologiska mångfalden och ett hållbart nyttjande genom en kostnadseffektiv och anpassningsbar politik.

Centrala medel:

Forskningen om tillståndet och utvecklingsinriktningen för den biologiska mångfalden i Finland samt stödåtgärder för bevarandet av den biologiska mångfalden och deras effektivitet har ökat markant under de senaste åren. De centrala forsknings- och utvecklingsprojekt som har genomförts eller håller på att genomföras är:

- Evalueringsprojektet för nätverket av skyddsområden 1997–2002, (SAVA),
- Finlands forskningsprogram för biodiversitet (FIBRE, 1997–2002 och dess utvecklingsprojekt BITUMI),
- Betänkandet från arbetsgruppen för skyddsbehovet för skogarna i södra Finland och Österbotten 1999–2000 (ESSU),
- Forskningsprogrammet för biodiversitet 2003–2006 (MOSSE),
- Forskningsprogrammet för bristfälligt kända och hotade skogsarter (PUTTE/METSO),

- Forskningsprogrammet för skydd av Östersjön (BIREME), Programmet för inventeringen av den marina undervattensmiljön 2003–2014 (VELMU),
- Finlands miljö- och samhälles förmåga att anpassa sig till klimatförändringen 2004–2005 (FINADAPT),
- Tryggandet av mångfalden i skogarna och dess inverkan på samhället 2005–2010 (TUK),
- Miljö och juridik – forskningsprogrammet (ENVLAW) och miljö-, samhälls-, och hälsoeffekter av genmodifierade organismer 2004–2007 (ESGEMO).

Finlands Akademis program för hållbar energi påbörjas år 2007 och under 2007 bereds Östersjöforskningsprogrammet BONUS.

Förmedlingen av forskningsresultaten till beslutsfattarna samt dialogen mellan forskarna och de som använder sig av resultaten bör breddas. Det behövs också mer samhällsvetenskaplig och tvärvetenskaplig forskning om biologisk mångfald. Forskning som stödjer beslutsfattande och praktisk tillämpning bör utökas. Finansieringsmöjligheterna för det nya flerdisciplinära samarbetsprojektet behöver utredas. Kopplingen mellan biodiversitet och klimatförändringar är ett viktigt nytt forskningsområde. Klimatförändringarnas konsekvenser för den biologiska mångfalden måste utredas så att man i ett så tidigt skede som möjligt kan förutse vilka åtgärder som behövs för att minska deras skadliga effekter eller för att anpassa sig till dem. Detta är en global utmaning och Finland bör ha en pådrivande roll i detta genom att stärka sam-

arbetet med länderna inom det boreala och arktiska området.

I uppföljningen av den biologiska mångfalden samlar man in kunskap om ekosystemen, livsmiljöerna, arterna, artbestånden, generna och de förändringar som sker i generna. I Finland finns det över 60 uppföljningsprojekt som genererar kunskap om den biologiska mångfalden. Denna uppföljning utgör en bra grund för observation av den biologiska mångfalden, men flera olika typer av uppföljning bör utvecklas. För flera av delområdena skulle man behöva starta nya uppföljningsprojekt för biologisk mångfald. Man behöver i synnerhet förbättra samarbetet mellan de parter som deltar i uppföljningsprojekten. Man måste också i större grad dra nytta av det material som samlats in genom observationer och öka den gemensamma användningen av det samt rapporteringen. Genom nätverkssamarbete bör man också sammanställa databaser över informationen och de som utfört arbetet, med tillhörande material och rapporter, som är gemensamma och öppna för alla. Målet är att ge den biologiska mångfalden en stark ställning på nationell nivå och skapa ett uppföljningssystem för hur den ska utvecklas fram till 2010. De uppgifter som rör den biologiska mångfalden bör organiseras så att de är lättillgängliga oberoende av var och av vem de har samlats in.

Betydelsen och behovet av skyddet av den biologiska mångfalden är något som det finns en stor allmän förståelse för. Det visar bland annat de undersökningar som genomförts. Finländarnas kännedom om naturskydd kan i internationell jämförelse betraktas som hög. Finlands informationsför-

medlingssystem när det gäller biologisk mångfald (LUMONET) har inrättats för att främja skyddet av den biologiska mångfalden och ett hållbart nyttjande bland intressentgrupper och andra aktörer med intresse för och behov av information om ämnet. De ministerier och andra intressentgrupper som genomför strategin för den biologiska mångfalden bör tillhandahålla allt relevant material som anknyter till deras verksamhet till att utgöra en grund som man gemensamt har tillgång till via LUMONET-portalerna. Det förbättrar samarbetet mellan de olika deltagande parterna under strategin samt en ökad förståelse för biodiversitetens roll i samhället.

Erfarenheterna från METSO-programmet visar att man genom ett tillvägagångssätt som bygger på frivillighet kan nå goda resultat. Hos naturskyddsmyndigheterna gav resultatet från METSO skäl att utveckla verksamheterna på ett omfattande sätt. Medborgarnas intresse för miljön behöver hållas vid liv genom information, rådgivning och undervisning samt genom att ge dem möjlighet till fritidsaktiviteter i naturen. Internetkommunikationen utvecklas snabbt, vilket öppnar upp nya möjligheter för skapande och mottagande av information om naturen. Rådgivningen har sedan länge haft en central roll inom jord- och skogsbruket. Även den biologiska mångfalden kan främjas genom rådgivning.

Grunden för naturkännedom och medborgarnas miljömedvetenhet och naturintresse skapas via skolundervisningen. Forskningens och förvaltningens samarbete är viktigt och ger elever och studeranden en möjlighet att aktivt delta i sin egen

närmiljö för utvecklandet av skyddet av biologisk mångfald. Medborgarnas förståelse och kännedom förstärks genom att utveckla samarbetsformer mellan forskare, förvaltningen, skolorna och övriga läroanstalter.

Mer information kommer att ges om de ekologiska grunderna för den biologiska mångfalden samt fördelarna med dess bevarande för landets ekonomi, näringsliv och den enskilda människan. Det behövs upplysning för allmänheten om god praxis och handlingssätt. Förvaltningen bör gå ut med information även om de svåra problem som är förknippade med den biologiska mångfalden på ett förstående och verksamhetsstödande sätt. Man behöver betona det nationella ansvaret för de arter och naturtyper som förekommer i Finland. Ministerierna och andra intressentgruppers samarbete kommer att stärkas genom ett kommunikationsprogram med syfte att öka kännedomen om och acceptansen av skyddet av den biologiska mångfalden i samhället.

Mål 4. Öka samarbetet

Det omfattande samarbetet mellan de behöriga ministerierna och olika aktörer säkerställs när det gäller skydd och hållbart nyttjande av den biologiska mångfalden.

Centrala medel:

När det gäller bevarandet och ett hållbart nyttjande av den biologiska mångfalden krävs ett effektivt och målinriktat samarbete över gränserna för för-

valtningsområdena. Förvaltningen bör ha ett öppet och kreativt samarbete med forskningssamhället, kommunförvaltningen, olika intressenter, medborgarrörelser och den privata sektorn. Det tidsmässiga målet för strategin är tio år. Genomförandet kommer att ske under minst fyra regeringsperioder. Det är av största vikt att säkerställa att planerna verkställs fortlöpande och att nödvändiga korrigeringar vidtas vid regeringsbildningen. Kopplingen mellan det statliga ingripandet och budgetplaneringen, en effektiv uppföljning och en förbättrad produktivitet måste tas i beaktande. Då uppgiften är krävande och sträcker sig över många områden krävs en anpassning av förvaltningspolitiken för att uppnå bästa förvaltnings- och ett samarbete över förvaltningsgränserna. För att främja detta kommer man att dra nytta av det strategiska utvecklingsarbete som genomförts inom stadsrådet de senaste åren, såsom de erfarenheter man skaffat sig av påbörjade projekt och politiska program.

När strategin godkänns bör ett uppföljnings- och verkställandeorgan med bred grund inrättas. Det är viktigt att de centrala aktörerna från såväl den offentliga som privata sektorn samt från intresse- och medborgarorganisationer är representerade inom detta organ. Organet ska samla en gemensam uppfattning om hur strategin ska organiseras och verkställas inom förvaltningen och hur olika intressentgrupper kan delta i verksamheterna. Organets uppgifter kommer förutom att se till att strategin genomförs även att bestå i att utvärdera den utveckling som sker inom den biologiska mångfalden och bedöma huruvida man behöver

STRATEGI STATSRÅDETS PRINCIPBESLUT

göra förändringar i strategin samt utveckla en konstruktiv interaktion mellan förvaltningsområdena och övriga aktörer.

Uppgifter som anknyter till den biologiska mångfalden kommer att skötas av Finlands miljöcentral, de lokala miljöcentralerna, Forststyrelsen och Skogsforskningsinstitutet under resultatstyrning från miljöministeriet. För det privata skogsbrukets del sköts uppgifterna av skogscentralerna, Skogsbrukets utvecklingscentral Tapio under jord- och skogsbruksministeriets resultatstyrning. Forskningscentralen för jordbruk och livsmedelsekonomi, Vilt- och fiskeriforskningsinstitutet (VFFI), som resultatstyrs av jord- och skogsbruksministeriet har en ökande betydelse för skyddet av den biologiska mångfalden. VFFI:s sakkunniga är ansvariga för forskning och uppföljning av de flesta hotade arter och institutet genomför flera viktiga uppföljningsprogram. Kommunikationsministeriet ansvarar för resultatstyrningen av Havsforskningsinstitutet. Dessutom överenskommer Havsforskningsinstitutet och miljöministeriet om de åtgärder inom miljöministeriets ansvarsområde som berör delar av den kemiska och biologiska forskningen och uppföljningen av Östersjöns tillstånd.

Undervisningsministeriet ansvarar för resultatstyrningen av Naturhistoriska centralmuseet (NHCM). Miljöministeriet använder sig i stor utsträckning av Naturhistoriska centralmuseets tjänster. Ministerierna håller tillsammans på att utveckla museets förvaltningsmodell; detta för att förstärka NHCM:s ställning som uppsamlare och förmedlare av biologisk information. För det internationella samarbetet inom skyddet av den biolo-

giska mångfalden behövs det ett tätare samarbete mellan i synnerhet miljöministeriet, utrikesministeriet, jord- och skogsbruksministeriet och handels- och industriministeriet.

Arbetsuppgifterna och arbetsfördelningen mellan de olika organisationerna som är ansvariga för skyddet av den biologiska mångfalden har utvecklats med tiden, utan ett tydligt övergripande mål, vilket innebär att samarbetet inte nödvändigtvis är så bra som det skulle kunna vara. Som en del av miljöministeriets produktivhetsprogram har ett produktivhetsprojekt inom naturskyddsförvaltningen inletts. Det har som syfte att tydliggöra de olika instansernas och aktörernas arbetsfördelning med utgångspunkt i deras huvudsakliga uppgifter och processer.

Mål 5. Förstärka det internationella samarbetet

Bevarandet och ett hållbart nyttjande av den biologiska mångfalden främjas globalt med hjälp av internationellt samarbete.

Centrala medel:

Finland deltar i samtliga internationella avtal på både global och regional nivå, där viktiga mål är skyddet och ett hållbart nyttjande av den biologiska mångfalden. Det faktum att begreppet skydd av den biologiska mångfalden har vidgats har lett till en utveckling av och ett ökat stöd för samarbete mellan de multilaterala miljöavtalen. Denna förändringsprocess, som återspeglar inriktningen i den internationella miljö- och utvecklingspolitiken,

syns även i det utvecklingssamarbete som Finland bedriver, i det regionala samarbetet och i samarbetet med närområdena.

Finland är skyldigt att för egen del bevara den boreala och arktiska naturens biologiska mångfald. För Finlands del är det också mycket viktigt vad som händer med naturen i våra närområden. Finland har varit särskilt intresserat av att samarbeta med Ryssland när det gäller naturskydd. Finland har också bidragit med experthjälp till länder i östra Centraleuropa och de baltiska länderna inför deras anslutning till EU. Den arktiska biologiska mångfalden är ett brett samarbetsområde där Finlands viktiga samarbetsparter är Ryssland, Norge och Sverige. Man delar nu även med sig av de finiska erfarenheterna till naturskyddsmyndigheterna i de länder som är på väg att ansluta sig. Ett tätt samarbete när det gäller gemenskapslagstiftningens verkställande samt ett utbyte av erfarenheter mellan experter är till nytta för både Finland och samarbetspartnerna i östra delen av Centraleuropa. När det gäller nordvästra Ryssland är en del av målet att stödja etablerandet av ett naturskyddsområdesnätverk i enlighet med internationella avtal samt att utveckla vården och förvaltningen av den gröna zonen i Fennoskandias skyddsområdesnätverk samt stärka den ekologiska hållbarheten i skogsbruket i området. Avsikten är att nå naturskyddsmålen för Östersjön i samarbete de övriga länderna i HELCOM-området under det marina arbetsprogrammet i konventionen om biologisk mångfald. EU:s habitatdirektiv tillämpas på Östersjön tillsammans med de övriga EG-medlemsländerna i området.

De internationella miljöavtalen förutsätter att de fördragsslutande parterna tar gemensamt ansvar och har olika skyldigheter. De industrialiserade länderna är skyldiga att hjälpa utvecklingsländerna med att uppfylla sina avtalsenliga åtaganden, bland annat genom att stödja utvecklingen av utvecklingsländernas beredskap och främja överföring av teknik till utvecklingsländerna. Stödet till utvecklingsländerna i uppfyllandet av deras åtaganden enligt miljöavtalen står även inskrivet i det utvecklingspolitiska program som fastställdes av statsrådet. Ekosystemtjänsterna utgör en central faktor i nästan samtliga av FN:s utvecklingsmål för det nya årtusendet. Den biologiska mångfalden är i stor utsträckning förknippad med hela utvecklingen, inte endast med den miljörelaterade delfaktorn hållbar utveckling.

Utvärderingen av Finlands utvecklingssamarbete inom miljöområdet blev klar våren 2006. Den utgör grunden till inriktningen i den utvecklingspolitik inom miljöområdet som Finland kommer att utarbeta vari ett hållbart nyttjande av den biologiska mångfalden betraktas som en viktig faktor för minskningen av fattigdomen i utvecklingsländerna. Utvecklingssamarbetet inom miljöområdet i Finland rörande skydd, vård och hållbart nyttjande av den biologiska mångfalden och tillhörande mål och åtgärder är delvis fortfarande under utveckling. Under de senaste åren har diskussioner pågått om synergifördelarna med multilaterala miljöavtal (Multilateral Environmental Agreements, MEA) och de möjligheter som finns till samarbete mellan de olika avtalen. Det finns många likheter och öm-

STRATEGI STATSRÅDETS PRINCIPBESLUT

sesidigt stödjande drag i målen i avtalen. Genom att uppfylla konventionen om biologisk mångfald kan man exempelvis stärka de fördragsslutande parternas förmåga att anpassa sig till klimatförändringarna och minska de miljöförändringar som utgör ett hot mot livsmedelsproduktionen i torra områden och den fattiga befolkningen i dessa områden i synnerhet utvecklingsländerna. Ett utökat samarbete och en förbättrad dialog mellan de olika verksamhetsområdena inom de multilaterala miljöavtalen är en stor och viktig utmaning. Målet att hejda utarmningen av den biologiska mångfalden bör integreras i andra avtal och deras verksamheter och de olika avtalen bör stödja varandra.

Som part i centrala internationella miljö- och sjörättskonventioner vill Finland främja skyddet av den biologiska mångfalden också på det globala planet. Finland stöder skyddet av den biologiska mångfalden både nationellt och genom EU i havsområden som ligger utanför Finlands nationella behörighet. Eftersom de nuvarande internationella avtalen inte tryggar skyddet av den biologiska mångfalden och ett hållbart nyttjande inom dessa havsområden, har EU arbetat för att ett verkställighetsavtal ska inkluderas i FN:s havsrättskonvention.

Skyddet av den biologiska mångfalden är på många sätt förknippat med handel, handelspolitik och handelsbegränsningar. Världshandeln och avregleringen av marknaden leder till globala förändringar i de ekonomiska mekanismerna och de lokala traditionerna för användning av naturresurser. Avregleringen av handeln är en viktig fråga, men det är motiverat att sträva efter att vidta

samhälleliga åtgärder för att förhindra de eventuella skadliga effekter det kan ha på mänskligheten genom att skydda de nödvändiga nyttigheter vi får från naturen, det vill säga ekosystemtjänsterna. De internationella rättsliga avtalen har visat sig vara ett bra verktyg i skyddet av den biologiska mångfalden. För att de ska kunna verkställas krävs en fördelning av det ekonomiska ansvaret mellan de utvecklade länderna och utvecklingsländerna. Trots den snabba förändringen måste man se till att det finns förutsättningar för lagstiftningsmässig, förvaltningsmässig och ekonomisk stabilitet såväl i de utvecklade länderna som i de mindre skyddade utvecklingsländerna.

Strategins effekter

Utvärdering av effekterna

Vid beredningen av strategin använde man utvärderingen 2004–2005 av Biodiversitetsprogrammet 1997–2005 som bakgrundsmaterial. Slutrapporten över forskningsprojekten inom METSO och uppföljnings- och utvärderingsrapporten för METSO har också varit användbara vid utvärderingen av strategins riktlinjer. Eftersom det ovannämnda materialet är så täckande har någon separat miljökonsekvensbedömningsprocess eller – publikation inte gjorts.

Ekologiska effekter

Strategins mål är i sig positiva för miljön: utarmningen av den biologiska mångfalden ska hejdas fram till 2010, en gynnsam utveckling av naturens tillstånd i Finland ska stabiliseras under perioden 2010–2016, beredskapen ska utvecklas fram till 2016 inför globala miljöförändringar som hotar Finlands natur, i synnerhet klimatförändringarna, och dessutom ska Finlands internationella samarbete effektiviseras för bevarandet av den biologiska mångfalden på global nivå. De nyttigheter som den biologiska mångfalden medför, dvs. ekosystemtjänsterna, är livsviktiga för människan. Men de är också viktiga i ett snävare avseende, bl.a. på lokal och regional nivå, som en källa till psykisk och fysisk rekreation och som grund för närings- och företagsverksamhet. Hur man lyckas med att nå de ekologiska målen i enlighet med de fastställda riktlinjerna för verksamheten beror på hur strate-

gin genomförs i detalj. För att utreda detta har ett handlingsprogram för bevarande och ett hållbart nyttjande av den biologiska mångfalden 2006–2016 gjorts upp. Genom samarbete mellan de olika förvaltningsområdena har man i programmet sammanställt de centrala åtgärderna med tanke på genomförandet av strategin. Beslut om verkställandet fattas separat för de olika förvaltningsområdena i samband med statsbudgeten, verksamhetsplanen och de statsekonomiska ramarna.

Nationalekonomiska effekter

De centrala ställningstagandena när det gäller hur strategin påverkar miljön innefattas i det strategiska målet 1. Effektivisera skyddet och värden av den biologiska mångfalden. Enligt detta mål ska skyddet av den biologiska mångfalden förbättras genom en utveckling av nätverket av naturskyddsområden och ett effektivare skydd av arterna. Utgångspunkten för strategin är att Finlands nätverk av naturskyddsområden i huvudsak kommer att vara färdigt efter att de pågående åtgärderna inom det nationella naturskyddsnätverket och nätverket Natura har slutförts. Därefter kvarstår följande viktiga insatsområden:

- 1) bevara den biologiska mångfalden i skogarna i södra Finland,
- 2) komplettera nätverket av naturskyddsområden i havsområdena,
- 3) förbättra naturskyddsnätverkets sammanhållning och enhetlighet och
- 4) effektivisera skyddet av artbestånden.

1) Bevara den biologiska mångfalden i skogarna i södra Finland

Naturtyperna i de finska skogarna, de viktiga livsmiljöerna för utrotningshotade arter och skogarnas uppbyggnad måste bevaras genom en utvidgning av nätverket av skyddsområden, mer vård och återställande av skyddsområden och en utveckling av naturvården i ekonomiskogarna. För att uppnå dessa mål kommer programmet för biodiversiteten i skogarna i södra Finland att få en fortsättning efter försöksperioden som går ut i slutet av 2007, i enlighet med statsrådets principbeslut.

Projektet METSO, som genomförs 2003–2007, samt forskningsprogrammet för biodiversitet MOSSE, som genomförs 2003–2006, har frambringat ett omfattande material som kan användas som utgångspunkt vid utvärderingen av olika skyddsalternativ och deras inverkan på miljön. Det relevantaste innehållet av dessa publikationer kan sammanfattas på följande sätt:

- De gynnsamma miljöeffekter som eftersträvas i skyddet av den biologiska mångfalden i skogarna i södra Finland kan endast uppnås genom en kombination av naturskyddsområden och vårdinsatser i ekonomiskogarna.
- Ur social synvinkel är det ytterst viktigt att skyddsmetoderna bygger på frivillighet och att man bibehåller och förstärker en positiv attityd hos skogsägarna och andra aktörer inom skogsbruket.
- Ur nationalekonomisk synvinkel har utvidgningen av naturskyddsnätverket och styrningen av ekonomiskogarnas förvaltning inga på-

tagligt negativa konsekvenser. Det finns dock ett antal osäkerhetsfaktorer på detta område, varav den främsta är hur förutsättningarna för användning av importerat virke kommer att utvecklas i framtiden. Konsekvenserna är olika för olika aktörer inom skogsbruket. Enligt forskningsrapporterna skulle återverkningarna främst drabba skogsindustrin, medan skogsägarna inte skulle drabbas nämnvärt.

- Nationalekonomiskt innebär det extra skyddet av skogarna att det måste finnas tillgång till statliga resurser även efter att de gamla skyddsprogrammen löper ut år 2009. Kostnaderna för staten består huvudsakligen av markförvärv och ersättningar. Användningen av frivilliga skyddsmetoder verkar åtminstone på kort sikt vara ett förmånligt och administrativt sett kostnadseffektivt alternativ.

2) Komplettera nätverket av naturskyddsområden i havsområdena

Finlands nätverk av marina naturskyddsområden utvidgades i omfattande grad i och med statsrådets beslut om nätverket Natura 2000. De uppgifter som användes under beredningsarbetet var inte fullständigt heltäckande och enhetliga när det gäller skyddsområdenas kvalitet, representativitet och tillräcklighet, vilket beror på att det i Finland precis som i andra länder råder en bristfällig kunskap om den marina undervattensmiljön. Dessutom har det rått osäkerhet om hur habitatdirektivet ska tillämpas i havsområdena utanför medlemsländernas territorialvatten. Kommissionen har därför tillsvidare ännu inte godkänt de marina Natura

2000-områden som framlagts av medlemsstaterna. Ärendet är under behandling.

I Finland har man påbörjat en inventering av den marina undervattensmiljön (VELMU) med mål att få bättre kunskaper om undervattensmiljön i hela vårt havsområde. Projektet fungerar i samarbete med motsvarande projekt i andra länder. Resultatet av inventeringen kan leda till att naturskydds nätverket måste utvidgas. Det är särskilt brådskande att få veta om det i Finlands särskilda ekonomiska zon finns sådana naturtyper och artförekomster som kräver att nya Natura 2000-områden inrättas. De eventuella nya områdena skulle vara undervattensområden som för närvarande inte används i så stor utsträckning att eventuella extra skyddsåtgärder skulle ha allt för betydande ekonomiska, sociala eller kulturella följder.

3) Förbättra skyddsområdesnätverkets sammanhållning och enhetlighet

Bevarandet av de ekologiska strukturerna och funktionerna i befintliga och nya skyddsområden innebär enligt strategin att dessa områden måste kunna stödja sig på den naturvård som sker i runtomliggande ekonomiskt nyttjade områden fram till 2015. I många skyddsområden förutsätter bevarandet av det naturliga tillståndet och de ekologiska funktionerna vård, återställningsåtgärder och en minskning av skadeverkningarna från runtomliggande ekonomiska områden.

Det är fråga om en tämligen bred uppsättning åtgärder av olika slag vars kostnader och effektivitet samt ekonomiska och sociala efterverkningar är mycket svåra att förutse utan vidare utredning.

Metoder som stödjer sig på de nuvarande planerings- och medbestämmandesystemen kan dock betraktas som kostnadseffektiva. Av handlingsprogrammet METSO att döma är det troligt att även initiativ från medborgare och markägare kan ge nya möjligheter. En begränsande faktor på många håll är bristfälligheterna i forskningsrönen och i övervakningen av den biologiska mångfalden.

Ur nationalekonomisk synpunkt är det förmånligare att förbättra naturskydds nätverkets sammanhållning och enhetlighet än att utarbeta nya skyddsprogram. De strikt skyddade ytor är avsevärt mindre än i de naturskyddsprogram som redan har löpt ut. Naturskydds nätverkets effektivitet kan förbättras märkbart genom lindrigare åtgärder, exempelvis stödsystemen för jord- och skogsbruket och genom att utveckla den befintliga naturvården.

Enligt strategin kommer naturskydds nätverket att utvidgas på basis av resultatet av hotbedömningen av Finlands naturtyper, som blir klar 2007. Beslutet avseende i vilken omfattning och med vilka metoder man går vidare i denna fråga kan därför fattas först efter att utredningen är färdig.

4) Effektivisera skyddet av artbestånden

Enligt strategin kan skyddet av artbestånden effektiviseras genom att man tillämpar den gällande lagstiftningen och gör omprioriteringar och en omfördelning av resurserna. De huvudsakliga åtgärderna är att säkerställa att rumsliga data är aktuella, inrätta skydds- och förvaltningsprogram för särskilda arter eller artbestånd och ordna uppföljning.

Bristen på uppföljnings- och informationssystem kan även försvaga medborgarnas rättssäkerhet, eftersom man ofta måste fatta naturskyddsbeslut som påverkar medborgarnas enskilda förmåner och rättigheter. Dessutom är det dagliga förvaltningsarbetet och beslutsfattandet ineffektivt, eftersom systemen är så bristfälliga. En investering skulle med tiden betala sig själv tillbaka tack vare förbättrad produktivitet.

Inrättandet av gemensamma uppföljnings- och informationssystem är en rätt så stor engångsinvestering som även kräver resurser för efterföljande underhåll. Naturskyddsprogrammen kommer till största del att slutföras före utgången av år 2009, varefter det blir möjligt att satsa fler resurser på skyddet av arterna, förutsatt att anslagen för detta ändamål inte minskas.

Statsekonomiska effekter

Skydd och ett hållbart nyttjande av den biologiska mångfalden är en allmän politisk linje genom vilken man sätter upp grundläggande mål för naturskyddet på lång sikt och fastställer åtgärder med vilka målen ska uppnås. Strategin innehåller inga specifika kvantitativa mål, vilket innebär att en närmare utvärdering av dess effekter blir möjlig först när åtgärderna har satts igång. Utgångspunkten för beredningsarbetet har varit att strategin ska kunna genomföras inom ramen för statsfinanserna. Strategin innebär alltså inget betydande tillägg till statens totalutgifter, men den kan däremot medföra en betydande omfördelning av vissa resurser.

Sociala effekter

Ekosystemtjänsterna, d.v.s. alla de nyttigheter från den biologiska mångfalden som människans välbefinnande är beroende av, utgör en väsentlig grund för målen i strategin. Ekosystemtjänsternas penningvärde har ännu inte utretts i Finland. Kvalitativt sett är den biologiska mångfalden en av hörnstenarna i vår livsstil och våra värderingar. Tillgången till naturen, både som fritidsmiljö och för jakt, fiske och insamling av naturprodukter inom de gränser som allemansrätten tillåter, är både ekonomiskt och socialt mycket viktig. Många fritidssysslor med förankring i naturen har legat till grund för föreningsverksamhet och starka sociala band och erbjudit stimulerande aktiviteter, också i den glest bebodda landsbygden. När det gäller dessa sociala nyttigheter finns det föga andra alternativ än att skydda den biologiska mångfalden. Genom att utöka metoderna, kommunikationen och växelverkan inom naturskyddet på de sätt som läggs fram i strategin kan man minska på de spänningar som har uppstått vid genomförandet av naturskyddspolitik. Strategin förutsätter i detta avseende en klar förändring och ny riktning i myndigheternas verksamhet, för vilket ändamål programmet för den biologiska mångfalden i skogarna i södra Finland (METSO) har alstrat ett ypperligt informationsmaterial.

Effekter på näringsverksamheten

Genom skydd och ett hållbart nyttjande av den biologiska mångfalden stödjer man och skapar förutsättningar för näringsverksamhet, i synnerhet inom turistbranschen. Med tanke på tillväxten inom turistnäringen kan skyddet ha rätt så betydande ekonomiska konsekvenser på regionalt eller lokalt håll. Skyddet av den biologiska mångfalden kan kräva att man upphör med viss användning av naturresurser, det kan leda till begränsningar av mängden naturresurser som får utnyttjas och det kan dessutom hindra förverkligandet av projekt eller planer på vissa håll. För att de viktigaste punkterna i strategin ska kunna omsättas i praktiken måste effekterna av denna därför utvärderas och de sociala, ekonomiska eller näringslivsmässiga riskerna minimeras.

För naturen – till nytta för människan

Handlingsprogram för bevarande och hållbart nyttjande av den biologiska mångfalden 2006–2016

Handlingsprogrammet för bevarande och ett hållbart nyttjande av den biologiska mångfalden innehåller 110 åtgärdsförslag med hjälp av vilka strategiska förverkligas. Handlingsprogrammet lägger fram en tidsplan för varje åtgärd och fastställer vilka ministerier som är ansvariga för att de genomförs. Det ministerium som har huvudansvaret för samordningen av åtgärderna nämns först och de övriga ministerierna i den ordning som fastställs i 1 § i lagen om statsrådet. Åtgärdsförslagen har utarbetats i samarbete med miljöministeriet och respektive berörda ministerier. Den kursiverade texten i informationsrutorna ger bakgrundsinformation om FN:s konvention om biologisk mångfald relaterad till ämnet i fråga.

Livsmiljöer och användning av naturresurser

Skogar

Bakgrund

Skogen är den vanligaste livsmiljön i Finland. 75 procent, det vill säga 23 miljoner hektar av landets yta är skog (20 miljoner ha skogsareal, 3 miljoner ha virkesfattig tvinmark). Finland har 20 naturligt förekommande trädarter varav våra största trädarter tall, gran, vårtbjörk och glasbjörk upptar 97 procent av den totala skogsarealen.

Människan har under seklens lopp format Finlands skogsnatur. Från tiden för Finlands självständighet har skogsbruket grundat sig på en omfattande inventering av skogstillgångarna och skogsforskning. Efter världskrigen var forskningen och utvecklingen inom skogsbruket inriktad på att effektivisera skogsproduktionen. Detta ledde till att skogsbruket blev märkbart effektivare från 1950-talet och skogarna utvecklades i stort sett till det de är idag. Trots att skogens resurser har utnyttjats kraftigt ända fram till de senaste åren har trädbe-

ståndet vuxit i snabbare takt än avverkningen, som uppgår till cirka 40 miljoner m³ per år. År 2005 var skogsavverkningen 70 miljoner m³ varav den kommersiella avverkningen uppgick till 53 miljoner m³. 84 procent av den kommersiella avverkningen skedde i privatägd skog. År 2005 avverkade man skog på en yta på över 510 000 hektar. Andelen importerat virke som används som råvara inom industrin har ökat snabbt under de senaste åren. År 2005 importerades 21 miljoner m³ råvirke.

De stora grundinvesteringarna för nyttjande av skogsvirke, som exempelvis skogsvägar och nydikning av myrar, har i praktiken upphört. På grund av den förändrade internationella ekonomiska situationen har de traditionella förutsättningarna för skogsindustri och skogsbruk i Finland försvagats. De framtidsalternativ som står till buds inom skogsindustrin, och som också har en inverkan på den biologiska mångfalden, måste övervägas i samband med att det nationella skogsprogrammet ses över. Klimatförändringen påverkar skogen i hög grad: skogen växer mer, skogsgränsen flyttas upp, förhållandet mellan de olika trädarterna för-

ändras, de sydliga arterna flyttar längre norrut och risken för lokal förstörelse ökar. Enligt resultatet av den senaste nationella skogsinventeringen (VMI) har lövträdsbestånden, i synnerhet aspbestånden, ökat de senaste åren. Denna ökning kommer att fortsätta om klimatförändringen fortskrider enligt prognoserna. Klimatförändringarna beräknas bl.a. försämra livsförhållandena för granen.

Nuläget

Trots att Finlands skogstillgångar nyttjas på ett hållbart sätt inom skogsbruket har den biologiska mångfalden utarmats, i synnerhet i södra Finland. Enligt rapporten om Finlands hotade arter (Suomen lajien uhanalaisuus 2000) har medvetenheten om skogarnas artbestånd blivit betydligt bättre. Man har börjat undersöka nya artgrupper vilket i sin tur har lett till att förteckningen över hotade skogsarter innehåller betydligt fler nya arter än de som avlägsnats. Å andra sidan har hotbilden för de observerade arterna något oftare konstaterats vara mindre allvarlig än man befarat. Det verkar som om hotet mot skogsarterna i Finland har avmattats under 1990-talet, varefter man har satsat stort på att bevara skogens mångfald i ekonomiskog och på skyddsområden. Å andra sidan finns det arter som är typiska för gammal skog, i synnerhet i södra Finland, som lever under ett alltjämt klart ökande hot att försvinna, vilket bland annat beror på att huvudparten av dessa arter lever i små och isolerade skogsholmar.

Skogsarbetsprogrammet inom FN:s konvention om biologisk mångfald

Det utvidgade arbetsprogrammet för skogarnas biologiska mångfald (beslut VI/22) består av tre delar: 1) skydd, ett hållbart nyttjande och fördelning av nyttigheter, 2) samhällsliga och socioekonomiska förhållanden som möjliggör åtgärderna och 3) know-how, utvärdering och uppföljning. De cirka 130 åtgärdsförslagen i arbetsprogrammet är inriktade på praktiska insatser.

Åtgärdsförslagen är inte bindande, utan varje land kan själv välja hur man vill gå tillväga för att förverkliga åtgärderna. Framstegen inom det utvidgade skogsarbetsprogrammet utvärderas under det 9:e partsmötet som kommer att hållas år 2008. I Finland gjordes en utredning av skogsarbetsprogrammets genomförande 2003–2005. Utredningen visade att den reviderade skogs- och miljöpolitiken samt skogsbruket till största delen tillämpar de åtgärdsförslag som läggs fram i arbetsprogrammet. Några av de största utmaningarna inför framtiden är att komplettera skogsskydds nätverket i södra Finland samt att lösa konflikterna mellan skogsindustrin och rennäringen i norra Finland. Det är fortfarande ont om död och brandskadad ved i skogarna, även om mängderna har ökat.

Förutom skogsarbetsprogrammet finns det andra arbetsprogram och gränsöverskridande beslut inom konventionen om biologisk mångfald som berör skogarna. Sådana är exempelvis arbetsprogrammen för skyddsområden och bergsekosystem samt beslut som rör det ekosystembaserade synsättet, ett hållbart nyttjande, uppföljning och utvärdering, främmande arter, biologisk mångfald och klimatförändringar samt ökad utbildning och medvetenhet.

Lundskogarna, som är den viktigaste livsmiljön för hotade skogsarter, har minskat under seklets lopp till följd av jordbruket. Lundskogarnas kvalitet har försämrats vilket beror på skogsbruket, uppstyckningen av skogsområden, minskningen av mängden död ved och utbredningen av granskog. I samband med så kallade METE-kartläggningar och vid skogsplanering av privatägd skog har man upptäckt sammanlagt 4 433 hektar av frodiga lundområden i naturtillstånd eller liknande tillstånd i enlighet med 10 § i skogslagen fram till slutet av 2005. Sammanlagt 6 100 hektar med lundområden har upptäckts inom de olika ägarkategorierna (21 december 2005).

Skogsbränderna, som tidigare var vanliga och till viss del även ett naturligt fenomen i den boreala skogszonen, har i praktiken upphört på grund av effektiv övervakning och förändrade attityder. Enligt de senaste studierna har det varit ovanligare med bränder i naturskogar än vad man i allmänhet trott. Många av de arter som gynnas av bränderna har förmodligen blivit vanliga under svedjetiden. I och med att svedjningen och skogsbränderna har minskat har dessa arter blivit hotade. Skogsbränning som en del av skogsvården har minskat betydligt sedan mitten av 1960-talet och används numera endast på några hundra hektar om året.

Tre fjärdedelar av våra svamparter växer i skogen och där lever även hälften av alla däggdjur. Karga skogar med torr jordmån är mindre artrika medan lundar har fler arter. Av det sammanlagda artbeståndet i skogarna anses nästan en tredjedel vara lundarter och 13 procent arter från de gamla skogarna. Enligt den senaste rapporten om hotade

arter (2000) är skogen den främsta livsmiljön för 37,5 procent av alla utrotningshotade arter. Av de 564 hotade skogsarterna lever 32 procent i gammal moskog, 56 procent i lundskog, ca 4 procent i åsskog och 5 procent i skog där det förekommer skogsbränder. 62 procent av skogsarterna har utrotats, vilket är en tredjedel av samtliga utrotade arter. Av dessa är den största delen ryggradslösa djur, i synnerhet skalbaggar. 20–25 procent av skogsarterna är beroende av död ved.

Den nya skogslagen som trädde i kraft år 1997 innefattar en skyldighet att bevara säregenskaper hos livsmiljöer i naturtillstånd eller liknande tillstånd, dvs. så kallade särskilt viktiga livsmiljöer. Sådana är exempelvis mindre, frodiga lundområden och näringsrika skogskärr. Därutöver innehåller naturvårdslagen en förteckning över skyddade naturtyper vars egenskaper man inte får ändra på. Skogstyperna i denna förteckning är naturliga dungar med ädla lövträd, hassellundar och klubbalskärr. Bevarandet av fortplantnings- och rastplatserna för djur som räknas upp i habitatdirektivets bilaga IV (a), t.ex. flygekorren, säkras av naturvårdslagen.

Finlands nationella skogsprogram 2010 innehåller mål för bevarande och vård av den biologiska mångfalden i skogarna. Handlingsprogrammet för biodiversiteten i södra Finlands skogar METSO under pilotskedet 2002–2007, är ett experiment som innefattar olika metoder för att bevara den biologiska mångfalden. Med hjälp av forskningsprogrammet för biodiversitet MOSSE (2003–2006) har man fått nya kunskaper om den biologiska mångfalden i skogen som utgör en grund för att kunna

förbättra skyddet ännu mer. Forststyrelsen och Skogsbrukets utvecklingscentral Tapio har förnyat riktlinjerna och rekommendationerna för skogshanteringen så att de tar hänsyn till den biologiska mångfalden. Man har i synnerhet uppmärksammat för behovet att öka förekomsten av död ved och lövträd. Även Centralförbundet för jord- och skogsbruksproducenter MTK och industriföretag inom skogsindustrin har upprättat anvisningar för vård och nyttjande av skogen. Andelen lövträd, särskilt asp, har ökat så att det redan syns i den nationella skogsinventeringen. Även Finlands nationella skogscertifieringssystem FFCS (Finnish Forest Certification System) och FSC-certifieringen (Forest Stewardship Council) främjar bevarandet av den biologiska mångfalden i skogarna.

Räknat enligt FAO:s definition av skog finns det 2 881 000 hektar skog i Finland (skog och tvinmark) som är skyddad eller används i begränsad utsträckning i skogsbruket, det vill säga 13 procent av skogsarealen. Av dessa utgör 2 058 000 hektar (9 procent) särskilt skyddad skog och tvinmark. Av de skyddade skogarna och tvinmarkerna omfattas 90 procent av ett strikt skydd: 1 885 000 hektar av Finlands skogar och tvinmarker är strikt skyddade, vilket motsvarar 8,2 procent av skogs- och tvinmarksarealen. De strikt skyddade skogarna och tvinmarkerna används inte för virkesproduktion. Större skyddsområdestyper är vildmarker och nationalparker. I södra Finland är 422 000 hektar (3,6 procent) av skogs- och tvinmarken skyddad och nyttjas ekonomiskt i begränsad utsträckning, medan 203 000 hektar (1,8 procent) utgör strikt skyddad skog och tvinmark. Av skogsarealen i hela

landet är 4,5 procent och i södra Finland 1,5 procent strikt skyddad.

Skyddsprogrammet för gamla skogar och lundskyddsprogrammet innehåller skyddsåtgärder som är inriktade på de särskilt hotade livsmiljöer i skogen. Mängden särskilt viktiga livsmiljöer enligt 10 § i skogslagen beräknas uppgå till sammanlagt cirka 130 000 ha inom de olika ägarkategorierna. 130 000 ha skog som inte ingår i naturskyddsprogrammen, Natura 2000-nätverket eller reserveringar för skyddsområden har lämnats utanför skogsbruket i Forststyrelsens områdesekologiska planering. Förutom dessa områden finns det fortfarande stora skogsområden inom olika markägarkategorier som har lämnats utanför skogsbruket och som inte ingår i skyddsstatistiken. En del av skogarna i södra Finland är skogar på öar och vid stränder samt specialskogar som inte har avverkats på länge. Skogen på dessa områden består ofta av smala remsor. Enligt lagen om finansiering av hållbart skogsbruk beviljas stöd till skogsägarna med hjälp av vilket ekonomiskogarnas naturvärde kan vårdas på ett mer långtgående sätt än vad som krävs enligt skogslagen. Lovande åtgärder är t.ex. ökningen av mängden död ved genom att lämna fler träd som naturvårdsträd och främjandet av hyggesbränning, som enligt forskningsrönen har bevisade positiva effekter på den biologiska mångfalden. Dessa åtgärder kan främjas genom skogsvårdsrekommendationer och rådgivning till skogsägarna.

För att bevara den biologiska mångfalden i skogarna i södra Finland godkände statsrådet år 2002 handlingsprogrammet för biodiversiteten i södra

Finlands skogar (METSO). Syftet med programmet är att trygga bevarandet på lång sikt av naturtyperna i skogen, av viktiga livsmiljöer för de arter som lever där samt av skogens struktur. Miljöministeriet och jord- och skogsbruksministeriet ansvarar för programmets genomförande.

METSO är ett handlingsprogram med 17 punkter. Åtgärderna under METSO:s försöksskede kan delas in i fyra områden:

- Återställning och vård av naturskyddsområden
- Försöksprojekt med nya skyddsåtgärder
- Utveckling av naturvården i ekonomiskogar
- Forskning

Alla nya försöksmetoder för bevarande av den biologiska mångfalden i skogarna inom METSO, det vill säga naturvårdshandel, anbudsinförande, naturskyddsområden och samarbetsnätverk, byggs på principen frivilligt deltagande. Programmet omfattar naturskyddsbiologiska kriterier som fastställer vilka av skogens livsmiljöer och strukturella egenskaper som är i akut behov av skydd. METSO främjar framför allt bevarande och vård av moskogor med död ved, lundar, skogskärr, svämskogor, solexponerade sluttningar på åsar, trädbeväxta ursprungliga miljöer och skogar vid landhöjningskusterna. Effekterna av METSO utvärderas år 2006. Första fasen av METSO avslutas år 2007 varpå statsrådet beslutar om programmets fortsättning.

Utmaningar för utveckling

För att bevara och upprätthålla den rekommenderade skyddsnivån för arterna och livsmiljöerna krävs ett systematiskt utvecklingsarbete på lång sikt och en samverkan mellan olika aktörer. Naturskyddsnätverket måste utvecklas så att området i södra Finland blir mer representativt och sammanhållet.

Mål

Målet är att stoppa den negativa utvecklingen i form av ett ökat hot mot arterna och naturtyperna i skogarna med hjälp av en kombination av ett geografiskt heltäckande naturskyddsnätverk och naturvård av ekonomiskogarna.

Åtgärder, ansvariga ministerier och tidsplan

1) Med utgångspunkt i resultaten från METSO fattas beslut om vidare åtgärder för att avsevärt förbättra skyddstillståndet för skogarna i södra Finland. • MM och JSM, statsrådets beslut i slutet av 2007, 2008–2016

2) Skogsägarna uppmuntras att främja bevarandet och ett ändamålsenligt utökande av naturskogarnas strukturella egenskaper och värdefulla livsmiljöer. Timmeravverkning och skogsvård som tar hänsyn till den biologiska mångfalden främjas genom rådgivning. Bevarandet av den biologiska mångfalden i ekonomiskog på statlig mark ska betonas särskilt. Egenskaperna hos miljöer som nedtecknats som särskilt viktiga livsmiljöer enligt 10 § i skogslagen i samband med METE-kartläggningen bevaras. Anslag anvisas

enligt lagen om finansiering av hållbart skogsbruk för att skydda och bevara den biologiska mångfalden i skogen.

• JSM, 2006–2016

3) Den ökade avverkningsmetodernas effekter på den biologiska mångfalden utvärderas. Resultaten av utvärderingen ska vid behov användas för att revidera lagstiftningen och övriga gällande anvisningar samt rådgivningen beträffande avverkning av energiskog.

• JSM, HIM, MM, 2007–2008

Myrar

Bakgrund

En tredjedel av Finlands landyta (9 miljoner hektar) klassificeras som torvmark. Myrmarkerna har nyttjats i omfattande grad vilket har utarmat den biologiska mångfalden på dessa områden. Hittills har drygt 60 procent av den ursprungliga myrarealen på 10,4 miljoner hektar förlorat sitt naturliga tillstånd på grund av skogsbruket, jordbruket samt torv- och vattenkraftsproduktionen. De största förändringarna har skett under de senaste 60 åren. Artbestånden i myrarna har fortsatt att krympa under de senaste tio åren, trots att man i praktiken har upphört med nydikning av myrar under denna period.

Det färre antalet myrar i naturtillstånd beror särskilt på minskningen av de myrtyper som man bäst har ansett lämpa sig som odlingsmarker samt för skogsplantering och torvproduktion. De näringsrika och frodiga myrtyperna har minskat som en

följd av jord- och skogsbruket. Antalet näringsrika och odikade myrtyper såsom öppna rikkärr, brunmossmyrar och brunmosskärr samt lundkärr har minskat med cirka en tiondel jämfört med början av 1950-talet. De myrar som finns kvar i naturtillstånd har blivit alltmer isolerade och mindre till storleken. I exempelvis Suomenselkä har man sett att övergångszonerna mellan odikade myrar och oavverkad skog har krympt till under en tiondel av vad de ursprungligen var. Vattenförsörjningsmässigt sammanhängande myrar och myrområden är ställvis hotade. Huvudparten av de stora myrområdena i naturtillstånd i södra Finland har försvunnit och de genomsnittliga avstånden mellan de odikade myrar som finns kvar har ökat. Det finns alltså färre habitat för arter som är beroende av myrar.

Nuläget

Myrarna skyddas främst genom basprogrammet för skydd av myrar och utvecklingsprogrammet för nationalparker och naturreservat, som har godkänts genom statsrådets principbeslut. Statsrådets beslut rörande Natura 2000-nätverket har förbättrat förekomsten av naturtyperna, i synnerhet när det gäller de frodiga myrtyperna. Av Finlands nuvarande myrareal är cirka 1,125 miljoner hektar skyddat, det vill säga nästan 13 procent. Inom samtliga skogsägarkategorier fanns det enligt uppgift från juni 2006 cirka 25 000 hektar trädfattiga torvmarker enligt 10 § i skogslagen, 3 400 hektar rikkärr och cirka 4 500 hektar frodiga skogskärr. Av de naturty-

per i Finland som skyddas enligt naturvårdslagen har man dessutom inventerat strax över 100 hektar av mycket ovanliga typer av klibbalskärr.

Antalet skyddade myrar varierar stort mellan olika delar av landet. Skyddsgraden för skogskärren i de sydligaste zonerna med koncentrisk och sluttande högmossar är endast 0,5 procent. Med undantag av Lappland har även övriga näringsrika myrtyper en låg skyddsnivå. Bevarandet av rikkärr och frodiga skogskärr kan främjas genom att bevara de områden som enligt METE-kartläggningen är i behov av skydd. Myrarna i olika utvecklingsstadier vid landhöjningskusten och de karaktäristiska myr- och skogsmosaikerna i södra och mellersta Finland, som består av småskurna kärr och myrar, är dåligt skyddade. De skyddade myrarna är ofta otillräckligt avgränsade för att stoppa den uttorkande effekten av dikningar.

Enligt den senaste rapporten om hotade arter (2000) finns det 67 hotade myrarter, varav de flesta förekommer i rikkärr. Uppföljningsgruppen för hotade arter har gjort en förteckning över hotade arter som förekommer i Finland och vars bevarande kan anses utgöra ett viktigt internationellt ansvar. 48 av dessa arter lever i myrar och 16 är hotade i Finland.

Förändringen av myrarnas naturliga tillstånd har saktat av under de senaste åren. Nydikningen, som har förändrat myrarna ordentligt, har i praktiken upphört. Det förekommer dock fortfarande istandsättningsdikning och kompletterande dikning som förändrar myrarternas livsmiljöer och belastar vattendragen. Användningen av torv som energikälla påverkar också myrnaturen både lokalt och regionalt.

Det finns ett ökande tryck på att använda torv som energikälla. Myrar har dock en balanserande inverkan på hydrologin och är därigenom viktiga för fiskerinäringen, en aspekt som tillsammans med andra faktorer sätter gränser för användningen av myrar i naturtillstånd för torvproduktion. Torvproduktionen kan ha betydande skadliga effekter på fiskbeståndet både regionalt och lokalt.

Utmaningar för utveckling

Skyddet av myrnaturen i södra Finland lider av regionala brister och brister som har med myrtyp att göra. För att säkra myrarnas biologiska mångfald är det viktigt att återställa de ur naturskyddsperspektiv mest värdefulla myrarna. Av våra skogsdikade myrar har nästan enbart de myrar som finns inom statsägda skyddsområden återställts. Återställningsbehovet för de myrområden som kontrolleras av Forststyrelsen har bedömts uppgå till över 20 000 hektar. Ungefär hälften av denna yta, det vill säga sammanlagt 11 000 hektar, hade återställts vid utgången av 2004.

Trots att återställningsåtgärder främst genomförs i naturskyddsområden skulle en försumpning av dikade myrområden, som ur skogsbruksynpunkt är olönsamt, bidra till att stabilisera tillståndet för myrartbestånden även på andra håll. Det skulle förmodligen också bidra till att förhindra tilltagande översvämningar och näringsutsläpp som kan bli en följd av klimatförändringen. För att kunna planera och genomföra en återställning av dåligt skyddade kärr och rikkärr krävs att ytterligare åtgärder prövas och kunskapsbasen utökas.

Det är dessutom svårt att få till stånd en tillräckligt kostnadseffektiv övervakning av det tekniska genomförandet samt en tillräcklig uppföljning av de ekologiska effekterna.

Mål

Målet är att bevara den biologiska mångfalden bland arterna och livsmiljöerna i myrarna och att främja en stabilisering och förstärkning av hotade populationer.

Åtgärder, ansvariga ministerier och tidsplan

4) Tillståndet för vattenförsörjningen i skyddade myrmarker utvärderas och nödvändiga planer utarbetas och genomförs för att på ett tillräckligt sätt bevara myrarnas naturliga tillstånd. Återställningen av myrskyddsområden bör fortsätta så att man inriktar sig på tillräckligt breda områden. Områden som ska återställas bör avgränsas så att man tar hänsyn till den ekologiska helheten. Man bör även upprätta uppföljningsområden för att ta reda på de långsiktiga effekterna när det gäller vattenföroreningar och utsläpp av växthusgaser. • MM, JSM, 2006–2016

5) Skogsplanering, frivilliga skyddsmetoder och finansieringsmöjligheter för ett hållbart jordbruk tillämpas på myrar och myrtyper vars bevarande inte kan skyddas tillräckligt inom ramen för det nuvarande nätverket av myrskyddsområden. • JSM, MM, 2010–2016, jfr. 4)

6) Iståndsättningsdikningen planeras och genomförs så att den inte innebär en risk för den biologiska mångfalden på de platser där dikningen sker. Man upphör med att

torrlägga myrar i jord- eller och skogsbrukssyfte. • JSM och MM, 2007–2016

7) Torvproduktionen inriktas endast på myrar och myrängar som redan är dikade, i enlighet med de riksomfattande målen för områdesanvändningen. • HIM, 2007–2016

Våtmarker

Bakgrund

Våtmarker ingår tillsammans med myrar och inlandsvatten i arbetsprogrammet för inlandsvatten inom FN:s konvention om biologisk mångfald. Om skyddet och bevarandet av dessa områden avtalas i arbetsprogrammet i fråga och i den internationella våtmarkskonventionen (Ramsarkonventionen). Enligt konventionerna är den naturliga återhämtningsförmågan för just de organismsamhällen som lever i våtmarker så allvarligt rubbad att iståndsättnings- och vårdåtgärder krävs. De internationella skyddsavtalen för flyttande vilda djur (Bonnkonventionen, avtalet om skydd av afrikanska och euroasiatiska flyttande vattenfåglar AEWA) understryker vikten av att världens våtmarker bevaras. Även EU:s fågeldirektiv ger våtmarker en särskild status på grund av deras betydelse för fåglarna. Skyddsprogrammet för fågelvatten (Statsrådets principbeslut 1982) täcker alla de arter och raser som förekommer i våra fågelvatten, den icke levande naturen runtomkring och de sammanhängande helheter som dessa utgör.

Nuläget

Iståndsättningen av våtmarkerna är inriktad på att stoppa minskningen av artbestånden och återställa områdena så att de blir lämpliga livsmiljöer för arterna. Iståndsättningsarbetet sker i olika slags våtmarker och med olika metoder. Vid havsvikarna har den viktigaste och även den mest framgångsrika metoden visat sig vara att återställa strandängarna genom att avlägsna vassen och underhålla dessa områden genom tillräcklig betesgång.

I skyddsprogrammet för fågelvatten ingår 289 områden (74 750 ha) som omfattar Finlands fågelsjöar, frodiga havsvikar och låga stränder samt de olika typerna och varianterna av flodmynningar. Över 60 procent av den ursprungligen privatägda ytan inom skyddsprogrammet för fågelvatten är numera fridlysta skyddsområden eller har köpts av staten. Natura 2000-nätverket består av 467 SPA-områden enligt fågeldirektivet med en yta på 3,1 miljoner hektar, vilket motsvarar 9 procent av Finlands totala areal. Förutom häckningsområden består dessa områden även av rastplatser som används för vila under fåglarnas flyttperioder. Av dessa områden nämns 49 stycken i den internationella våtmarkskonventionen (Ramsarkonventionen).

Iståndsättningsåtgärderna i fågelsjöarna har främst bestått av höjningar av vattenytan och avlägsnande av vattenväxtlighet genom muddring. Strandängarna har gjorts öppnare genom röjning av vide. Arter som fått särskild uppmärksamhet är de utrotningshotade arterna fjällgås, sydlig kärrsnäppa, gyllensparv och rödspov, men åtgärderna

ha haft en positiv inverkan på så gott som samtliga vattenfåglars livsmiljöer.

I programmet för utveckling av landsbygden i Fastlandsfinland 2007–2013 har en ny form av investeringsstöd presenterats, stöd för mångfunktionella våtmarker. Syftet med denna åtgärd är att utöver vattenskyddsåtgärderna främja just naturens mångfald. Med hjälp av stödet kan man anlägga våtmarker och våtmarksliknande översvämningsområden på deras naturliga platser, dvs. ångar som lätt översvämmas, samt iståndsätta fåror enligt principen om vattenbyggande i linje med naturen. Genom projekt som syftar till att förbättra fårors naturtillstånd kan man återställa översvämningsområden eller anlägga nya små våtmarker.

Utmaningar för utveckling

Våtmarkerna utsätts för många olika påfrestningar. Den största faktorn bakom de stora förändringarna i frodiga fågelsjöar är att de växer igen. Det leder till en minskning av den öppna vattenytan och av det mosaikartade landskapet av vatten och tuvor i strandängarna. Strandängarna torkar och vide och björkdungar växer tätare. De näringsrika havsvikarna leder till algblomning vilket gör vattnet grumligt och minskar förekomsten av näckrosväxter och bottenväxter. De flesta havsvikar och låga stränder domineras av vass som förhindrar att annan växtlighet får fotfäste i området. Variationerna i vattennivån, isarna samt strömmarna håller de öppna vattenområdena öppna och växtligheten i schack, men strandängar som ligger längre upp är oftast beväxta med vass och buskar. Dessa för-

ändringar har utarmat artbestånden i våtmarkerna, både kvalitativt och kvantitativt. Övergödningen av vattendragen har lett till och leder till att nya våtmarker uppstår som inte på något sätt är skyddade. Mot denna bakgrund ligger utmaningen i att följa upp utvecklingen och vara beredd på att utöka skyddsprogrammet för fågelvatten.

Finlands miljöcentral bedömer att 163 av områdena i skyddsprogrammet för fågelvatten är i brådskande behov av iståndsättningsåtgärder. År 2005 genomfördes eller påbörjades iståndsättningsåtgärder i 55 av dessa 163 områden och därutöver fanns färdiga iståndsättningsplaner eller planer i beredningsstadiet för 34 områden. De återstående 74 områdena saknar emellertid en plan. 32 skyddsplaner kommer att upprättas för vård av den sydliga kärrsnäppans livsmiljö och iståndsättning av de områden som arten behöver.

Skyddet av våtmarkerna har genomförts i snabb takt under de senaste åren men skyddsmålen saknar delvis precisering. De berörda områdena är betydelsefulla även ur jaktsynpunkt. Förvaltningen av våtmarkerna kan enligt forskningen fortfarande utvecklas genom att jakten regleras geografiskt och tidsmässigt med viltvården som utgångspunkt. Man måste i högre utsträckning möjliggöra vattenfåglarnas naturliga dynamik och vila vid flykten på hösten genom att minska störningarna. De områden som ingår i skyddsprogrammet för fågelvatten omfattar endast ett fåtal strandlundar, kärr och trädbeväxta strandängar, som utgör väsentliga delar av övergångszonerna för våtmarksväxtligheten och är typiska vattenfågelhabitat. I många fall försvåras iståndsättnings- och vårdåtgärderna av att skyddsområdena är för begränsade.

En ny utmaning när det gäller att öka mångfalden i våtmarkerna kommer till exempel att vara att iståndsätta före detta torvproduktionsområden till våtmarker, återställa före detta våtmarker eller hitta lämpliga platser för att anlägga nya våtmarker.

Mål

Målet är att bevara den biologiska mångfalden hos arterna och livsmiljöerna i våtmarkerna och fågel-sjöarna och att främja en stabilisering och förstärkning av hotade populationer.

Åtgärder, ansvariga ministerier och tidsplan

- 8) De områden som ingår i skyddsprogrammet för fågelvatten iståndsätts i den prioriteringsordning som fastställts och de uppnådda resultaten upprätthålls och följs upp. Före detta torvfält iståndsätts till våtmarker, före detta våtmarker återställs och nya anläggs. • MM och JSM, 2006–2016
- 9) Skyddsmetoderna för fågelvatten preciseras i samverkan med markägarna via avtal som främjar bevarandet av den ekologiska mångfalden i fågelvattnen så långt som möjligt och som förbättrar det hållbara nyttjandet av vilda vattenfågelpopulationer. • MM och JSM, 2006–2016

Arbetsprogrammet för den biologiska mångfalden i inlandsvatten inom FN:s konvention om biologisk mångfald

Arbetsprogrammet för den biologiska mångfalden i inlandsvatten innefattar sjöar, älvar, åar, bäckar och andra strömvattendrag, översvämningsområden samt olika typer av våtmarker och myrar. Arbetsprogrammet (beslut VII/4) består av tre delar enligt vilka programmets mål och praktiska åtgärder är grupperade:

- 1) bevarande, ett hållbart nyttjande och fördelning av avkastningen av den biologiska mångfalden i inlandsvatten,
- 2) skapa ett gynnsamt samhälleligt och socioekonomiskt klimat kring åtgärderna i arbetsprogrammet och
- 3) utveckla kunskapsbasen, utvärderingsverksamheten och uppföljningen.

Många av de ekosystem som ingår i arbetsprogrammet för inlandsvatten är starkt hotade och hotet mot den biologiska mångfalden i dessa (markanvändning, torka, klimatförändringar, miljöföroreningar, främmande arter) är betydande. Arbetsprogrammet betonar särskilt vikten av att tillämpa ett ekosystembaserat synsätt, bl. a. genom en integrerad skötsel av vattenområdena. Programmet understryker också behovet att utveckla metoderna för konsekvensbedömning när det gäller olika naturvärden och åtgärder. Kunskapsbristen i fråga om inlandsvatten anses vara stor inom många områden. Våtmarkernas betydelse betonas

mer och mer, bland annat när det gäller anpassningsåtgärder som syftar till att stävja av effekterna av klimatförändringen och bevara den biologiska mångfalden. Arbetsprogrammet för inlandsvattnen har gemensamma kontaktytor med flera av de övriga arbetsprogrammen och gränsöverskridande åtgärderna inom FN:s konvention om biologisk mångfald (bl.a. arbetsprogrammet för naturskyddsområden, arbetsprogrammet för skogarnas biologiska mångfald och arbetsprogrammet för biologisk mångfald inom jordbruket samt besluten om ett ekosystembaserat synsätt, ett hållbart nyttjande, övervakning och utvärdering, främmande arter, mångfald, klimatförändringar och finansiella styrmedel).

Vid genomförandet av arbetsprogrammet har man hittills tydligare betonat våtmarker som rör samarbetet inom Ramsarkonventionen, och avtalen har bl.a. ett gemensamt arbetsprogram. Inom ramen för samarbetet betonas bl.a. de flyttande arterna. I Finland har arbetsprogrammet för inlandsvattnen tillämpats genom åtgärder som främjar skyddet av våtmarker, inlandsvatten och myrar, i synnerhet inom Natura 2000-nätverket och i Ramsar-områdena. Utöver dessa har man även utvecklat vattenramdirektivet, förbjudit nydikning av myrar, reviderat vattenregleringen och skyddat småvatten bl.a. med hjälp av skogslagen och vattenlagen.

Inlandsvatten, fiske och fiskbestånd

Bakgrund

Inlandsvattnen ingår tillsammans med myrar och våtmarker i arbetsprogrammet för inlandsvatten inom FN:s konvention om biologisk mångfald. Arbetsprogrammet syftar till att främja bl.a. planeringen av avrinningsområden och uppföljningen av tillståndet för den biologiska mångfalden i inlandsvattnen.

EU:s ramdirektiv för vatten som trädde i kraft år 2000 och som rör både yt- och grundvatten följer avtalets och arbetsprogrammets principer. Ramdirektivets övergripande mål är att skydda, förbättra och återställa vattendragen så att deras tillstånd inte försämras och att det ekologiska och kemiska tillståndet för yt- och grundvatten åtminstone betecknas som gott fram till 2015. I framtiden kommer uppföljningen av vattendragens tillstånd i EU i ökande grad att bygga på biologiska faktorer såsom växtlighet, växtplankton, ytalger, bottendjur och fiskbestånd.

Inom 10 procent av Finlands yta består av vatten, vilket innefattar 187 888 sjöar som är större än fem ar och sammanlagt 25 000 km älvar. Även om vattendragen är många till antalet omfattar de endast 235 km³ vatten. Det är ungefär en fjärdedel av vattnet i Europas största sjö, Ladoga. Sjöarna är väldigt grunda vilket gör dem känsliga för människors hantering. Inlandsvattnen är traditionellt indelade i olika naturtyper enligt växtlighet, yttorlek, näringsrikedom eller humusinnehåll.

Sjöarnas geologiska och morfologiska egenskaper ligger till grund för förekomsten av olika arter och organismer. Mångfalden är störst vid låga strandområden, där det lever ett variationsrikt organismsamhälle mitt bland vattenväxtligheten. I strömvattendrag är det fårans bredd och strömningshastigheten som avgör hur artbestånden och den biologiska mångfalden ser ut. Bland dessa vattendrag är de medelstora älvarna de artrikaste; i dem förekommer i varierande grad olika områden där olika arter kan hitta en passande livsmiljö. Inlandsvattnen är viktiga livsmiljöer för fiskar, sländor och vattenfjärilar och även för många blötdjur, fåglar, mossor och rörväxter.

Tillståndet för Finlands inlandsvatten och hotet mot artbestånden har påverkats av förändringarna i markanvändningen och vattenbyggandet. Efter andra världskriget skedde en flitig torrläggning och utdikning såväl som ett ihärdigt vattenbyggande ända fram till 1970-talet. Förändringarna i markanvändningen syns särskilt i småvatten där grunda vatten och strandområden är vanliga. I synnerhet de små strömvattendragen har rensats upp till följd av torrläggning. Till följd av rensningen har vattennivån sjunkit, strömningen har minskat, livsmiljöerna har utarmats och förekomsten av slam har ökat. Det tilltagande skogsbruket har under en lång tid minskat på mängden död ved i strömvattendragen, ett viktigt element för småvattens organismsamhällen, men numera skyddar skogslagen småvatten i naturtillstånd och naturliknande tillstånd samt deras omedelbara närmiljö och vattenlagen skyddar bäckarnas vattenfåror och källor i naturtillstånd.

Vattenbyggandet har i synnerhet förändrat de större vattendragen. Av Finlands totala vattenyta är ungefär en tredjedel reglerade vattendrag och vid nästan samtliga större älvar finns vattenkraftverk där flödet och vattennivån regleras. Vattenverken och dammarna förhindrar dessutom att vattnet höjs, vilket försvårar fiskarnas och andra organismers fria rörlighet.

Enligt fiskelagen ska man i Finland sträva efter att uppnå en så stor och stabil produktivitet som möjligt inom fisket och vidta särskilda åtgärder för att se till att fiskbeståndet utnyttjas på ett förnuftigt sätt i enlighet med principen om hållbart nyttjande. Åtgärder som kan skada eller förstöra naturen eller dess balans måste undvikas.

I Finland hör rätten att fiska till vattenområdets ägare som vanligtvis är markägaren vid vattendraget. Landets vattenområden är uppdelade i 227 fiskeområden. Enligt fiskelagen ska nyttjande- och skötselplaner upprättas för alla fiskeområden. Ett vattenområde inom ett fiskeområde kan fridlysas eller man kan vid behov begränsa fisket av värdefulla fiskarter eller begränsa försäljningen av fisketillstånd. Man kan också fastställa minimala storleksmått för fångsten på ett fiskeområde. Fiskevattnen sköts genom reglering av fisket, fiskodling och istandsättning av fiskevattnen. Vid fiskodlingar har man på senaste tid och i allt större grad tagit hänsyn till bevarandet av fiskfaunans mångfald och fortplantning samt till huruvida odlingarna är nödvändiga. Målet har varit att dra nytta av den naturliga fortplantningen så effektivt som möjligt.

I våra vatten lever 61 olika ursprungsarter av fiskar som fortplantar sig, varav ungefär 20 fiskas, samt en ursprunglig kräftart. Dessutom har det tillkommit fyra främmande fiskarter och en kräftart. Två fiskarter har helt försvunnit i Finland: stören och malen. Insjöloxen fortplantar sig inte längre naturligt. Insjöloxbeståndet upprätthålls med hjälp av honfiskar från fiskodlingar och odlade honfiskar som tagits från naturen.

Finlands största vandringsfiskälvar, med undantag av Teno älv, Torne älv, Näätämö älv och Simo älv, är uppbyggda på vattenkraftsproduktion. Byggandet i vattnet hindrar vandringsfisken från att vandra. Byggandet, regleringen, dygnsregleringen av flödet, muddringen, rensningen och de sjunkande sjöarna påverkar strand- och vattenväxtligheten, minskar förekomsten och sammansättningen av bottenorganismer i strandområdet och försvagar fiskarnas fortplantning, i synnerhet för fiskarter som har sin lekperiod under hösten.

Utsläpp av avloppsvatten, diffus belastning och utsläpp från jordbruk, skogsbruk, torvproduktion och fiskodlingar orsakar en närings- och slambelastning som leder till att vattendragen blir övergödda och lek-, förynglings- och övervintringsplatserna försvagas och uppgrundas. Konsekvenserna blir att fiskarna får mindre och fattigare näring, lekplatserna minskar, övervintringsmöjligheterna försvagas, rommen förstörs, fiskbestånden förändras, osv. Dessutom kan den uppslamning och försurning som sker till följd av markbyggandet och kraftiga regn leda till att fiskar och kräftor dör.

Fiskodlingen ökade snabbt under 1970- och 1980-talet. Matfiskproduktionen var som störst

1991, då den sammanlagda mängden matfisk som producerades uppgick till cirka 19,3 miljoner kilo. År 2004 odlades ungefär 12,8 miljoner kilo matfisk varav 12,3 miljoner kilo var regnbågsforell. Den största delen av matfiskproduktionen kommer från havsområdet i sydvästra Finland. Förutom matfiskproduktionen har Finland en bred och mångsidig produktion av odlingsfisk. År 2004 producerades matfisk vid 225 anläggningar varav 158 låg i havsområdet. Fiskyngelanläggningar och naturnäringsdammar finns främst i inlandsvattnen. Regnbågsforellen undantagen används huvudparten av yngelproduktionen till odlingar i naturliga vatten.

Nuläget

Ur kvantitativ synvinkel kan skyddstillståndet för många naturtyper bland inlandsvattnen betraktas som gott. Antalet småvatten i naturtillstånd har minskat, i synnerhet i södra Finland. Många av de arter som är beroende av småvatten är hotade. 21 procent av insjöarnas yta och 16 procent av strandlinjen omfattas av naturskyddsnätverket för inlandsvatten. Trots det har livsmiljöerna utarmats i många småvatten. Andelen skyddade områden är större i norr än i söder. Skyddsbehovet på ett vattenområde bör tas i beaktande med hela området som utgångspunkt med hänsyn till att åtgärder som vidtas t.ex. i älvar och sjöar inte nödvändigtvis är till någon nytta om de verkliga problemen finns i avrinningsområdena. Kunskaperna om den ma-

rina undervattensmiljön i inlandsvattnen är osammanhängande och delvis bristfällig.

Numera inleds sällan några nya stora vattenbyggnadsprojekt och därför bör åtgärderna främst koncentreras på att utveckla de befintliga projekten. De stigande elpriserna har höjt intresset för att rusta upp gamla små kraftstationer och utnyttja bäckar för elproduktion. Detta är ett betydande hot mot fiskars och andra organismers fria rörlighet.

I syfte att motverka vattenregleringens negativa inverkan på strand- och vattenväxtligheten, djurlivet på botten samt fortplantningen av fiskarter som leker i strömvattendragen har man genomfört utvecklingsprojekt för vattenregleringen. Under de senaste tio åren har närmare 80 utvecklingsprojekt rörande vattenreglering påbörjats eller genomförts. Antalet nya torrlägningsprojekt som påbörjas är litet men istandsättningsdikningar krävs då och då för att underhålla och reparera befintliga projekt.

Antalet istandsättningsprojekt i strömvattendrag har ökat sedan början av 1980-talet. Målet med istandsättningsåtgärderna är oftast att utöka och förbättra viktiga lek- och förynglingsplatser i forsarna. Hur stor nytta man drar av istandsättningen av lekplatserna är ofta beroende av huruvida fiskarna fritt kan färdas från sina födoområden till lekområdena. Det obligatoriska underhållet av strömvattendragen förknippat med upphävandet av flottningsstadgarna har nästan slutförts.

Man har genomfört cirka hundra vattenvårdsprojekt i form av naturvårdsprojekt. Arbetet för att istandsätta källor har dessutom kommit igång på bred front. Rensningen av små bäckar och åar har i huvudsak skett i samband med olika diknings-

projekt på 1970- och 1980-talet. Istandsättningen av stora och medelstora strömvattendrag har minskat till förmån för mindre bäckar och åar. Naturvårdslagen, skogslagen och den reviderade vattenlagen som trädde i kraft 1997 innebar en märkbar förbättring av skyddet av småvatten.

Antalet projekt för istandsättning av sjöar har ökat och ungefär 45 projekt genomförs varje år. Ägarna till vattenområdena och de som drar nytta av dem har spelat en viktig roll i detta avseende genom att utföra istandsättningsarbete på eget initiativ. Istandsättningsprojekten har sällan tagit hänsyn till den biologiska mångfalden i sjöarna utan har i första hand varit inriktade på att skapa bättre förhållanden i vilka sjöarna kan nyttjas i rekreations-syfte. En minskning av övergödningen har ofta en positiv inverkan på den biologiska mångfalden, samtidigt som småskalig restaurering i strandområdena även kan ha en negativ inverkan.

Fiskarter som har klassificerats som starkt hotade är rödingen, som fortplantar sig naturligt i Vuoksens vattendrag, laxen i de älvar som rinner ner i Östersjön samt havsöringen och nissögat. Skyddstillståndet för laxen i Östersjön har förbättrats markant sedan mitten av 1990-talet efter att de naturliga laxbestånden i Simo älv och Torne älv stärktes. Laxen som lever i älvar som rinner ner i Ishavet, vandringsiken, planktonsiken och aspen har klassificerats som sårbara arter. Missgynnade fiskarter, som bör bevakas extra noga, är nejonögat, de ursprungliga öringsbestånden i inlands-vattnen, rödingen i andra områden än Saimenområdet, planktonsiken, havsharrbestånden och vimban. Älvar och bäckar är de främsta livsmiljöerna

för huvudparten av hotade fiskarter. Småvatten där det förekommer örings-, rödings-, sik-, harr-, nejonöga-, eller kräftbestånd som fortplantar sig naturligt är värdefulla ur fiskerinäringssynpunkt. Detta gäller även vattendrag där man har lyckats öka fiskbestånden med hjälp av odling.

Utmaningar för utveckling

Av de småvatten som befinner sig i naturtillstånd i södra Finland har de flesta förändrats. Kvaliteten hos vattnet i huvudparten av kusterna och i södra Finlands åar är enligt miljöförvaltningens kvalitetsklassificering tillfredsställande eller dålig, vilket främst beror på diffus belastning. I åarna finns det gott om gamla dammar som förhindrar fiskarna från att vandra och orsakar uppdämningar av slam. De stränder som lämpar sig bäst för fritidsbostäder är redan bebyggda i de flesta sjöområden och de nya strandfastigheterna är belägna vid stränder som passar sämre för fritidsboende vilket gör att muddringsbehoven blir större. Det finns relativt få småvatten kvar i naturtillstånd. Även om behovet att bevara våra småvatten har fått uppmärksamhet på senaste år, bl.a. i skogslagen och i olika rekommendationer och anvisningar för skogshantering, är deras tillstånd ofta dåligt.

Den punktbelastning som småvattnen utsätts för har minskat betydligt under de senaste åren. Utmaningen återstår dock att kraftigt minska föroreningarna. Det mest skadliga för vandringsfiskarna är kuståarnas dåliga vattenkvalitet och dammar vid kraftverk och andra anläggningar som hindrar fiskarnas vandring. Försurning och metaller är fort-

farande ett betydande regionalt problem i åar och älvar som kan orsaka fiskedöd och förändringar i organismsamhällenas struktur.

I Finland är hotet mot fiskarterna och fiskbestånden ofta förknippat med minskande och sämre fortplantningsområden eller med dammbygge som hindrar ett helt fiskbestånds fortplantningsperiod. Många av dessa försvagade fiskbestånd har dessutom försvagats av ett alltför omfattande fiske. Förutom nissögat är samtliga av de sju fiskarter som klassificerats som hotade och sex av de fiskarter som klassificerats som missgynnade (i behov av extra bevakning) arter som ingår i fiskerinäringen. Försiktighetsprincipen måste vara den centrala utgångspunkten när det gäller att nyttja fiskbestånden. I enlighet med denna princip bör man se till att huvudparten av fiskarter vars avkomma är beroende av det lekande beståndets storlek hinner leka åtminstone en gång innan de fångas. Regleringen av fisket måste stärkas, exempelvis när det gäller havsöringen för att se till att honfiskarna placeras i den älv de togs ifrån för att leka.

Tillståndet för hotade och försvagade fiskbestånd kan främst förbättras genom åtgärder som främjar naturlig fortplantning. Sådana åtgärder är t.ex. istandsättning av potentiella lek- och föryngningsplatser, byggande av fiskvägar och naturliga passager, avlägsnande av dammar, minskning av belastningen samt metoder för vattenbyggande som är i linje med naturen. Genom att reglera fisket och odla fisk förstärker man effekterna av dessa åtgärder och styr utvecklingen mot ett hållbart nyttjande av vandringsfisk.

Fiskenäringen präglas av en svårighet att förutse fisksjukdomar och av de snabba förändringarna när det gäller fisksjukdomar. Sjukdomarna orsakas av bakterier, virus, svampar och parasiter samt överproduktion. Fisksjukdomar kan leda till omfattande fiskedöd som ofta drabbar en viss art. Större fiskepidemier kan ofta bero på dålig vattenkvalitet eller temperaturförändringar som leder till att fiskarnas allmänna tillstånd och motståndskraft försvagas.

Den vanligaste dödsorsaken för flodkräftor i Finland är kräftpest. Denna sjukdom, som orsakas av en pestsvamp, har spridit sig över ett stort område och förstört flodkräftbestånden i största delen av landet. Signalkräftan, som har en större motståndskraft mot kräftpesten än de ursprungliga bestånden, fungerar delvis som spridare av sjukdomen.

De värsta hoten är att sjukdomar sprids till nya områden och att nya sjukdomar sprids till Finland. Riskerna för att nya virussjukdomar och virustyper kommer till Finland ökar till följd av den ökande införseln av levande fisk och slaktfisk. En faktor som bidrar till risken att sjukdomar sprids är att alla aktörer inte känner till följderna av sjukdomarna eller de bestämmelser och riktlinjer som har utfärdats för att undvika dem.

Mål

Småvattnens och inlandsvattnens vattenkvalitet, tillstånd och biologiska mångfald ska förbättras, i synnerhet i älvarna. Belastningen på småvatten ska minskas. En hållbar fiskerinäring ska säkras

med aktuella kunskaper som grund. Spridningen av smittsamma sjukdomar till Finland och från havsområden till inlandsvatten ska förhindras och likaså spridningen av sjukdomar, skadliga parasiter och kräftpest mellan vattendrag. Metoder för att snabbt upptäcka och ta kontroll över kräftpesten ska utvecklas och tillämpas. Fiskodlingsanläggningar och naturfiskbestånd ska skyddas från nya och skadliga fisksjukdomar och parasiter, i synnerhet i inlandsvattnen.

Åtgärder, ansvariga ministerier och tidsplan

10) Forskningen om de ekologiska effekterna av istandsättnings- och återställningsåtgärder i vattendragen stärks som en del av tillämpningen av vattenramdirektivet. • JSM, MM, 2007–2013

11) Åtgärder vidtas för att avlägsna belastningen på småvattnen. Återställningsbehovet för småvattnen i södra Finland utvärderas och återställningsprojekt genomförs. • MM och JSM, utvärdering 2008–2010, genomförs 2010–2016

12) Vandringsmöjligheterna och möjligheterna till naturlig fortplantning för fisken i strömvattendrag förbättras genom restaurering av fåror, byggande av naturenliga passager och ersättningsområden för fortplantning samt avlägsnande av dammar. Fiskens naturliga fortplantning främjas i samband med skötseln av fiskbestånden. • JSM, 2007–2016

13) Arbetet för att minska de skadliga effekterna av vattenregleringen och utveckla avtappningen fortsätter i samverkan med tillståndsinnehavare, kommuner och andra relevanta aktörer. Övervakning anordnas för att utreda ursprunget till föroreningar och följa vattenkvaliteten, och

avrinningsområden istandsätts i enlighet med vattenramdirektivet. • JSM, 2007–2016

14) Övergången till odlingsmetoder som är mindre belastande för miljön stöds inom vattenbruksnäringen. Större vikt fästs vid en korrekt dimensionering och placering av fiskodlingsanläggningarna och lämpliga områden för fiskeodling kartläggs. • JSM, 2007–2016

15) Värdefulla naturliga fiskbestånd för vilka det har skett en minskning av rom- och yngelplanteringen stärks vid behov, och bevarandet av hotade bestånd säkerställs genom odling i ursprungsmiljö. Fiskodling mellan vattendrag begränsas och förflyttning av fisk kontrolleras på ett effektivt sätt. • JSM, 2007–2016

16) Strategin för bekämpning av fisksjukdomar Fiskhälsa 2008 verkställs. • JSM, 2006–2008

Jordbruksmiljöer

Bakgrund

Jordbruket har under sekulens lopp skapat livsmiljöer i Finland där de typiska arterna har funnit gynnsamma levnadsplatser och en del av de arter som följt människan har etablerat sig som en del av det finska artbeståndet. Rönningen av åkrar har utvidgat livsutrymmet för många arter och även skapat livsmiljöer för nya arter. Betande husdjur har gett upphov till ängar med säregen växtlighet och ett eget artbestånd. Jordbruket och dess inverkan på den biologiska mångfalden var som störst under den så kallade självhushållningens tid, som i stora delar av Finland pågick ända fram till 1950-till 1960-talet varefter denna så kallade ängsmarkskultur upphörde. Jordbruket koncentrerades till odling på åkermark och ängsmarksarealen minskade snabbt och permanent till endast omkring en hundradel samtidigt som åkerarealen växte i takt med allt intensivare och mer kraftfulla maskiner och en allt mer omfattande användning av gödningsmedel och växtskyddsmedel. Produktionen av boskapsfoder gick över från naturbete och bete på ängsmarker till en intensiv höproduktion på åkrarna. Den snabba förändringen på lantgårdarna, som har varit särskilt märkbar under det senaste årtiondet, har minskat antalet gårdar till nästan hälften och ändrat odlingssystemen på så sätt att de gårdar som är kvar är allt större och mer specialiserade och därmed även mer ensidiga ur biologisk synpunkt, vilket har gjort att de tidigare vanligt förekommande artbestånden har börjat bli

Arbetsprogrammet för biologisk mångfald inom jordbruket inom FN:s konvention om biologisk mångfald

Arbetsprogrammet för biologisk mångfald inom jordbruket (beslut V/5) utvärderar tillståndet och utvecklingen för den biologiska mångfalden i världens jordbruksmiljöer och bedömer vilka faktorer som påverkar dessa samt vilka lokala kunskaper som finns om biologisk mångfald inom jordbruket. Arbetsprogrammet är inriktat på att identifiera och främja metoder, praxis, politik och incitament för lämplig skötsel och förvaltning. Arbetsprogrammet främjar också skydd och ett hållbart nyttjande av de ur närings- och jordbrukssynpunkt värdefulla genresurserna. Arbetsprogrammet behandlar nya tekniker, såsom GURT (Genetic Use Restriction Technologies), en teknik som begränsar användningen av genresurser, och deras eventuella effekter på den biologiska mångfalden och biologiska säkerheten inom jordbruket samt på jordbruket i allmänhet. Arbetsprogrammet innehåller gränsöverskridande initiativ som rör pollinering (International Initiative for the Conservation and Sustainable Use of Pollinators), jordmånens biologiska mångfald (International Initiative for the Conservation and Sustainable Use of Soil Biodiversity) samt livsmedel (Cross-cutting Initiative on Biodiversity for Food and Nutrition). Arbetsprogrammet undersöker effekterna av en friare handel på den biologiska mångfalden inom jordbruket.

sällsynta. De allt större jordbruksanläggningarna och den allt insatsintensivare odlingen samt den specialisering som skett på enskilda gårdar och i regioner har en försvagande inverkan på den biologiska mångfalden i jordbruksmiljöerna.

I de livsmiljöer som har uppstått till följd av jordbruket lever det fortfarande rikligt med djur- och växtarter i naturligt tillstånd som drar nytta av denna näringsverksamhet, t.ex. av de öppna åkrarna och betesmarkerna samt av många av de miljöåtgärder som tillämpas inom jordbruket idag, såsom skyddade fält och områden. En del av de arter som drar nytta av jordbruket har inte kunnat anpassa sig till förändringarna. I synnerhet arter som är beroende av skogsbetesmarker, ängar och dikesrenar har minskat. Ängar och hagmarker har omvandlats till åkrar och skog genom aktiva skogsvårdande åtgärder eller på naturlig väg. På åkrarna har dock odlingen fortsatt eller så har de hållits öppna på annat sätt under de senaste årtiondena. Övergången från ängsmarkskultur till åkerodling har inte inneburit att de öppna odlingslandskapen har försvunnit utan jordbruksmarksarealen har hållits på cirka 2,2 miljoner hektar.

Nuläget

Finlands jordbruk styrs av EU:s gemensamma jordbrukspolitik. Denna präglas av en mångfunktionell påverkan och förutom livsmedelsproduktionen tar man även hänsyn till bl.a. livsmedelssäkerhet, minskning av miljöförstörelser och upprätthållande av de miljömässiga fördelarna med jordbruket, såsom kulturlandskap och naturens mångfald.

Under programperioden 2000–2006 upprätthölls och vårdades den biologiska mångfalden i jordbruksmiljöerna främst genom miljöskyddet inom ramen för det horisontella utvecklingsprogrammet för landsbygden. Kommissionen antog ett nytt program för landsbygdsutveckling under programperioden 2007–2013 i augusti 2007. De åtgärder i programmet som främjar den biologiska mångfalden genomförs främst under riktlinje 2, genom miljöstöd och icke-produktionsrelaterade investeringar. I programmets förhandsutvärderingsrapport (Ex ante-utvärdering) liksom i olika miljökonsekvensbedömningar har man lyft fram att de åtgärder som rör biologisk mångfald är för få och inte tillräckliga, och att om man inte löser kontroverserna kring målen kommer åtgärder som rör jordbruket helt klart att bli åsidosatta. Inom riktlinje 2 främjas den biologiska mångfalden genom grundläggande och påbyggande miljöstödsåtgärder, särskilda överenskommelser om stödåtgärder mellan jordbrukarna och staten samt icke-produktionsrelaterade investeringar. År 2005 utbetalades 298,4 miljoner euro i miljöstöd. Det prioriterade området var vattenskyddsåtgärder och därför kunde endast en liten del av stödet användas för att främja den biologiska mångfalden.

Det pågår en omfattande insamling av kunskap om jordbruk och jordbruksmiljöer. Forskning om mångfalden inom jordbruksmiljöerna har bedrivits vid olika forskningsinstitut och universitet under många år. Det största gemensamma forskningsprojektet har varit projektet för uppföljning och utvärdering av effekterna av det horisontella utvecklingsprogrammet för landsbygden, MYTVAS,

som inleddes 1995. Under den andra programperioden (2000–2006) utökades forskningen om biologisk mångfald. Den del av forskningsprogrammet för biodiversitet (MOSSE 2003–2006) som handlar om jordbruket är inriktad på att utveckla planerings- och uppföljningsmetoder för den biologiska mångfalden inom jordbruket.

Utmaningar för utveckling

Under det senaste årtiondet har jordbruksanläggningarna minskat ordentligt i antal samtidigt som de har blivit större. Antalet djurhållningsanläggningar har minskat, i synnerhet de som håller husdjur, och mängden djur har ökat vid de anläggningar som har fortsatt med djurhållningen. Samtidigt har betet minskat. Produktionen på gårdarna och i regionerna har blivit specialiserad vilket har gjort livsmiljöerna och landskapen mer ensidiga. De ekonomiska förändringarna när det gäller produktpriser och villkor för jordbruksstöden har gjort att skördarnas storlek inverkar mindre på jordbrukarnas inkomster, vilket gör att produktionen blir allt bredare.

Den minskade förekomsten av bete, åkrar som växer igen på grund av bortfallen skötsel, det minskande antalet vägrenar och en avtagande skötsel av ursprungliga miljöer har lett till att den rika mångfald som tidigare fanns i dessa miljöer har utarmats. Många insekt-, fågel- och däggdjursarter är direkt beroende av de livsmiljöer som uppstått genom jordbruket. Till följd av en alltmer utbredd täckdikning har antalet öppna diken och vägrenar minskat i jordbruksmiljöerna från och med

1950-talet. Vägrenar är viktiga vandringsleder för många djurarter och med hjälp av miljöstödet till jordbruket har man utöver skyddsremsor anlagt över 65 000 km vägrenar. Övergödda och igenvuxna ängar är orsaken till att viktiga pollinerande insekter som exempelvis dagsländan och nektarsamlade stickande insekter minskar i antal. För fåglarnas del är de mest värdefulla livsmiljöerna grönträdor, betesmarker, ängar och vallar. I de traditionella jordbruksmiljöerna har fåglarna haft tillgång till såväl bo- och skyddsplatser som föda.

De ängar som har uppstått till följd av jordbruket är på väg att försvinna. Man har gett stöd till skötseln av ängarna som en del av miljöstödsystemet, men stödsystemet är endast riktat till aktiva jordbrukare vilket gör att en del av ursprungsbiotoperna blir utan skötsel. Förslaget att utöka miljöstödet under programperioden 2007–2013 så att stöd för skötsel av ursprungsbiotoper och för att anlägga mångfunktionella våtmarker också kan beviljas registrerade föreningar är ett viktigt steg på vägen för att trygga den biologiska mångfalden. För att bevara ursprungsbiotoperna krävs antingen betesgång eller annan aktiv skötsel, och antalet vårdavtalsbundna aktörer räcker inte till för att bevara de särskilda artbestånd som lever i jordbruksmiljöerna och bibehålla den ekologiska variationen och regionala särdrag.

Mål

Skyddet och vården av den biologiska mångfalden i jordbruksmiljöerna är fortfarande ett prioriterat område inom jordbruket.

Insatserna ska vara fokuserade på att säkerställa en fortsatt vård av ursprungsbiotoperna och de djur- och växtarter som är beroende av dessa. Därutöver måste den negativa utvecklingen för den biologiska mångfalden i den konventionella odlingsmiljön bromsas upp och frågan lyftas fram som det främsta målet under denna programpunkt. Odlingsplaneringen ska ta hänsyn till jordbruksmiljöernas betydelse för de övriga ekosystemen.

Åtgärder, ansvariga ministerier och tidsplan

17) En politik samt strategier utvecklas som främjar och bevarar den biologiska mångfalden inom jordbrukets processer, bland annat med hjälp av miljöstödet för jordbruket. • JSM och MM, 2007–2013

18) Landskapsvården och vården av den biologiska mångfalden inom jordbruket främjas genom ökad rådgivning, utbildning och forskning. • JSM och MM, 2007–2013

19) Bevarandet av arter som är beroende av livsmiljöerna och vandringslederna inom jordbruket säkerställs genom miljöåtgärder inom jordbruket. • JSM, 2007–2013

20) Definitionen av ur naturvårdessynpunkt viktiga jordbruksområden (s.k. HNV-områden) bör färdigställas och vården av dem bör tryggas genom att inkludera dem i miljöstödet. • JSM, 2007–2013

21) En fortsatt vård av ursprungsbiotoper och andra ur naturvårdessynpunkt värdefulla jordbruksområden ska säkerställas senast 2010, och antalet ursprungsbiotoper som omfattas av vården utökas. Vården av ursprungsbiotoper i skyddsområden effektiviseras och utökas. • JSM, 2007–2013

Vilt och viltbestånd

Bakgrund

I Finland är det markägaren som bestämmer över och ger rätten att utöva jakt. Antalet jägare som betalade viltvårdsavgift år 2004 uppgick till cirka 300 000. I Finland regleras viltbeståndet med hjälp av fredningsperioder och jaktkvoter. Jord- och skogsbruksministeriet fastställer årligen en maxkvot samt regionala kvoter för jakt av olika viltarter. På så sätt ser man till att jakten sker i enlighet med principen om hållbart nyttjande i jaktlagen och i enlighet med EU:s natur- och fågeldirektiv. Jaktregleringen gäller bl.a. vargen, björnen, uttern, lodjuret, östersjövikaren, gråsälén samt olika viltfåglar. Viltdjurens livsmiljöer förbättras genom viltvård som utförs av bl.a. jaktsällskap.

Nuläget

Markanvändningen och i synnerhet förändringarna i jord- och skogsbruket och i jakten har lett till att viltdjurens livsmiljöer och viltstammarna har förändrats. Enligt rapporten om hotade arter i Finland år 2000 var järven och vargen starkt hotade. Viltarter som hör till kategorin Missgynnad, som behöver bevakas extra noga, är den europeiska bävern, björnen, illern, lodjuret, östersjövikaren, gråsälén, skogsrenen, skogsgåsen, orren, tjädern och raphönan.

Många av de viltarter som ursprungligen kommer från andra områden har blivit vanligare och stammarna har etablerat sig i Finland. Till dessa

arter hör bland annat kanadabävern, mårddunden, kanadagåsen, minken, vitsvanshjorten, dovhjorten, fasanen, bisamråttan och mufflonen. Vår lagstiftning fäster uppmärksamhet vid detta faktum. Enligt 42 § 1 mom. i jaktlagen får fågel- eller däggdjursarter och viltbestånd av främmande ursprung inte importeras eller sättas i frihet utan tillstånd av jord- och skogsbruksministeriet.

Viltbeståndens kvantitativa utveckling varierar beroende på artgrupp. När de gäller skogsarter kan man generellt säga att de gamla skogsarterna har minskat och arterna i de yngre skogarna har ökat. Regleringen av jakten och förändringarna av jaktvanorna har haft en stor inverkan på stammarna hos många viltarter. De stora rovdjursstammarna och rådjurs-, säl- och utterbestånden samt de små rovdjuren ökar fortfarande. Finlands älgstam har i stort sett hållit sig oförändrad under de senaste åren. De för jakten viktiga ripbestånden har hållit sig på en ganska låg nivå, även om man har sett positiva tecken de senaste åren. Även skogsgås-, raphöne- och årtastammarnas utveckling ser osäker ut. I övrigt kan viltjakten i stort sett hållas kvar på den nuvarande nivån utan att viltstammarna hotas.

Viltbeståndens regionala omfattning och mångfald kan beskrivas med hjälp av viltrikedomsindex. Exempelvis hönsfågelbestånden, såsom orren, har minskat kraftigt medan de flesta små rovdjuren har ökat.

Utmaningar för utveckling

Markanvändningen samt förändringarna i jord- och skogsbruket har lett till förändringar i livsmiljöerna. Djurens skyddsplatser har nästan försvunnit i åkerområdena och minskat i skogarna. Denna situation utgör ett betydande hot mot i synnerhet hönsfåglarna.

Främmande arter kan försämra viltbeståndets mångfald; de kan t.ex. försvaga befintliga viltstammar genom korsning eller konkurrera ut ursprungsarterna. Exempelvis kanadabävern stör sannolikt den europeiska bäverns förökning. Arter av främmande ursprung kan också medföra sjukdomar och parasiter. Viltdjur drabbas lätt av många olika sjukdomar och parasiter som t.ex. fågelinfluensa, rabies, binnikemask, echinokocker och harpest, d.v.s. tularemi.

De växande rovdjurs- och sälstammarna har samhällseliga effekter som gör det extra svårt att värna om både jakten och arterna samtidigt. EU:s habitatdirektiv har visat sig vara svårt att tillämpa i Finland, i synnerhet när det gäller de stora rovdjuren.

Stora rovdjur orsakar skador på boskap och reinar och älgar åsamkar skador för skogsbruket, i trafiken samt i trädgårdar och på odlingar. Regleringen av stammarna måste ta hänsyn till dessa skador.

Mål

Jakten ska ske enligt principen för hållbart nyttjande så att viltstammarna och viltarternas livsvanor inte sätts i fara och så att deras naturliga dynamik inte störs. Mängden skador förorsakade av viltdjur ska hållas på en godtagbar nivå genom förebyggande åtgärder och genom att reglera stammarna. Målet är att utveckla och skydda viltdjurens livsmiljöer i skogarna och jordbruksmiljöerna samt i vattenområdena.

Åtgärder, ansvariga ministerier och tidsplan

22) Viltarternas livsmiljöer, naturliga livsvanor och naturliga årsrytm tryggas. • JSM och MM, 2006–2016

23) Viltvårdsplaner upprättas och verkställs för arter som har en särskild betydelse ur naturvårdssynpunkt eller annan särskild samhällelig eller ekonomisk betydelse. • JSM och MM, 2006–2016

24) Uppföljningen av viltstammarna effektiviseras och en hållbar vård och ett hållbart nyttjande av viltstammarna säkerställs på basis av insamlad data. De skadliga konsekvenserna av främmande viltarter för ursprungsarterna och den övriga naturen begränsas genom viltvård. Import eller frisättning i naturen av nya och främmande viltarter och -stammar i Finland hindras. Den genetiska renheten hos eventuella övriga inplanterade viltarter säkras. • JSM, 2006–2016

25) Viltskador i skog, jordbruk och trafik begränsas genom förebyggande åtgärder såsom inhägnader, genvägar, viltbroar, tunnlar och saltstenar. Ett nytt ersättningssystem för viltskador införs. • JSM och HIM, 2006–2016

Hav och kuster

Bakgrund

Skyddsprogrammet för Östersjön (statsrådets principbeslut, 2004) syftar till att säkra ett bra ekologiskt tillstånd för Östersjön. Målet är att åstadkomma en regionalt och biologiskt representativ havs- och kustmiljö, minska hotet för naturtyperna i havet, skydda hotade arter och bevara livsmiljöerna för arter i behov av särskilt skydd. Skyddsprogrammet har också som mål att istandsätta och vårda livsmiljöerna i Östersjön samt minska de skador som orsakas av främmande arter.

Finland har tillämpat konventionerna om skydd av Östersjön (HELCOM) och Nordostatlanten (OSPAR) genom proaktiva åtgärder. Under den gemensamma ministerkonferensen för skydds-konventionerna år 2003 satte man upp målet att upprätta ett gemensamt ekologiskt skyddsområdesnätverk för Östersjön och Nordostatlanten före 2010. Syftet med nätverket är att skydda ovan nämnda livsmiljöer och arter som är hotade eller håller på att minska och att ta hänsyn till utvecklingsmålen för det europeiska nätverket Natura 2000. EU håller på att ta fram en strategi och ett ramdirektiv rörande havsmiljön. Finland har undertecknat Internationella sjöfartsorganisationens (IMO) konvention om barlastvatten vars mål är att förhindra spridningen av skadliga främmande arter via barlastvatten i fartyg.

Skyddskommissionen för Östersjön HELCOM antog nya riktlinjer för förvaltning av sälbestånden

i Östersjön år 2006 (HELCOM recommendation 27–28/2). Åtgärdsplanen för tumlare i Östersjön, som delvis verkställs genom EU:s förordning (8121/2004), antogs år 2002.

Finland är i färd att utarbeta en nationell strategi i enlighet med EU:s rekommendation för en integrerad förvaltning av kustområden (Integrated Coastal Zone Management, ICZM). En rapport om detta arbete lämnades till kommissionen våren 2006.

Nuläget

Skyddsarbetet i Östersjön har under årens lopp gett vissa goda resultat trots de hot som fortfarande finns. Belastningen på Östersjön har minskat, liksom halten av skadliga ämnen såsom DDT, PCB och kvicksilver. Havsörns- och sälbestånden ökar numera tack vare de skyddsåtgärder som vidtagits. Bevarandet av mångfalden i kust- och havsmiljöerna har även främjats genom programmet Natura 2000. Nätverket Natura 2000 innefattar områden av stor betydelse för kust- och havsmiljöernas naturtyper och arter. Finland har ett flertal olika marina skyddsområden och skyddade kustområden. Dessa omfattar fyra nationalparker, flera skyddsområden i statsägda land- och vattenområden samt skyddsområden på privat mark. I samband med godkännandet av huvudparten av Natura 2000-nätverket år 1998 beslöt statsrådet att anmäla 22 marina områden inom nätverket som skyddade marina områden i Östersjön (Baltic Sea Protected Areas, BSPA) vilka grundar sig på konventionen om skydd av Östersjöns marina miljö. Finland

Arbetsprogrammet för biologisk mångfald vid kusterna och i havet inom FN:s konvention om biologisk mångfald

Arbetsprogrammet för biologisk mångfald vid kusterna och i havet (beslut VII/5) har fem centrala delar som behandlar en integrerad skötsel och förvaltning av hav och kuster; ett hållbart nyttjande av de levande naturresurserna, skyddsområden i hav och vid kuster; havsodlingar och främmande arter. Arbetsprogrammet bygger på det åtgärdsprogram som antogs vid det andra partsmötet 1995 rörande skydd och ett hållbart nyttjande av den biologiska mångfalden i havs- och kustmiljöer, det s.k. Jakartamandatet för biologisk mångfald i havs- och kustmiljöer.

Arbetsprogrammet syftar till att stöda åtgärderna i Jakartamandatet på nationell, regional och global nivå. Programmet tar upp de viktigaste operativa målen och åtgärderna inom de fem ovannämnda punkterna.

Det väsentligaste målet för arbetsprogrammet är att skapa och bibehålla välskötta skyddsområden i havs- och kustmiljöer som bygger på befintliga kunskaper om ekologi. Målet är att fram till år 2012 skapa ett globalt nätverk av marina skyddsområden och skyddade kustområden som drivs nationellt och regionalt.

har även deltagit i utvärderingen av nätverket av skyddade marina områden i Östersjön och i uppgörandet av allmänna anvisningar för förvaltningsplanerna. På basis av rekommendationerna i konventionen har salskyddsområden instiftats, uppföljningen av sälarna har intensifierats och den marina undervattensmiljön har inventerats för att samla information om de hotade naturtyperna i Östersjön. Finland är i färd att bereda ett eget skyddsprogram för tumlarna i Östersjön och man har även börjat bereda förvaltningsplaner för gräsålen och östersjövikaren.

Utmaningar för utveckling

Arbetsprogrammet för havs- och kustområden inom konventionen om biologisk mångfald (2004) syftar till att främja en gemensam skötsel och förvaltning av livsmiljöerna, ett hållbart nyttjande av naturresurserna i havs- och kustområdena samt välskötta skyddsområden. Finland bör i samverkan med de övriga länderna runt Östersjön skapa ett ekologiskt sammanhållet och väl förvaltad nätverk av skyddade marina områden före utgången av 2012. Arbetsprogrammet inom FN:s konvention innehåller även mål som rör främmande arter, livsmedelsproduktionen och genotyper. I Finland har man ännu inte helt kommit fram till vilka extraåtgärder som arbetsprogrammet eventuellt kräver utöver de projekt som redan genomförts och planerats.

De bristfälliga kunskaperna om den biologiska mångfalden i den marina undervattensmiljön och bristen på detaljerad regional, lokal och artspeci-

fik information från ekologiskt viktiga områden är den mest kritiska utmaningen när det gäller att få till stånd ett hållbart nyttjande av marina miljöer. För att åstadkomma en kustplanering som bygger på hållbar utveckling enligt reglerna för ICZM krävs korrekt och uttömmande information, också när det gäller den marina undervattensmiljön. Det måste finnas information om naturtyperna och arterna i denna miljö för att kunna utvärdera vilken grad av skydd och vilka extraåtgärder de kräver.

I syfte att öka kunskaperna om den marina miljön vid kusten och i havet inrättade miljöministeriet år 2004 ett program för inventering av den marina undervattensmiljön (VELMU). Programmet genomförs i samarbete med olika ministerier, miljöförvaltningen, Forststyrelsen, universitet och forskningsinstitut samt med medborgar- och intresserörelser. Utvärderingen av hotade naturtyper i havs- och kustmiljöerna ingår i projektet för utvärdering av hotade naturtyper i Finland.

Mål

Skyddsprogrammet för Östersjön (2004) har som mål att uppnå en representativ skyddsnivå för naturen i havs- och kustområdena, både geografiskt och biologiskt. Allt eftersom den skadliga påverkan av byggande och muddring minskar och eutrofieringen avtar gynnas naturtyperna även utanför skyddsområdena. Representativiteten hos nätverket av skyddade marina områden måste granskas i brådskande ordning, i synnerhet när det gäller naturtyper och arter i öppna havsområden inom Finlands ekonomiska zon, så att det finns en till-

räcklig kunskapsbas för att utvärdera behovet av Natura 2000-områden inom denna zon.

Åtgärder, ansvariga ministerier och tidsplan

26) Konventionen om skydd av Östersjöns marina miljö (HELCOM) tillämpas och dess rekommendationer och åtgärder iakttas och genomförs. • MM, UM, UVM, JSM, KM, HIM, 2006–2016

27) Statsrådets principbeslut rörande skyddsprogrammet för Östersjön ska verkställas och näringsutsläppen i Östersjön minskas märkbart både nationellt och genom internationellt samarbete. • MM, UM, UVM, JSM, KM, HIM, 2006–2016

28) Den biologiska mångfalden vid Finlands kuster utreds genom projektet för inventering av den marina undervattensmiljön (VELMU), som ska vara klart år 2014. • MM, SM, FSM, UVM, JSM, KM, HIM, 2006–2014

29) Behovet att utvidga nätverket Natura 2000 inom Finlands särskilda ekonomiska zon utreds i enlighet med vad som bestäms inom samarbetet med medlemsländerna och av kommissionen. • MM, JSM, KM, 2006–2008

Naturen i norr och rennäringen

Bakgrund

Finlands fjällnatur är unik i jämförelse med andra s.k. cirkumpolära områden norr om polcirkeln. En del av fjällen är belägna mitt i skogs- och myrområden. Växtligheten på fjällen går över till sub- eller orohemiarktisk ju högre upp man kommer. I motsvarande områden på norra halvklotet består naturen vanligtvis av arktisk tundra, eller i mer gynnsamma områden av skogstundra bestående av sibirisk gran och lärkträd. Också fjällbjörkskogarna i Fjällapland skiljer sig från motsvarande områden. Den arktiska växtligheten i Finland är delvis splittrad och skogsgränsen är i ständig förändring på grund av väderväxlingarna. I de norra delarna av Finland avviker också skogarna och myrarna från det vanliga i fråga om cirkumpolära områden. Granskogen växer ovanligt långt norrut och aapamyrarnas och palsmyrarnas ekosystem är på många sätt exceptionella. Dessa särdrag i vår nordliga natur är ordentligt skyddade inom nätverket för naturskyddsområden. Klimatförändringen är dock en betydande långsiktig hotfaktor för vilken det måste finnas en tillräcklig beredskap.

Till skillnad från hur det brukar vara i områden som ligger så långt norrut används Finlands fjällområden i relativt stor utsträckning till rennäring och turism, vilket innebär att människans påverkan syns nästan överallt i fjällandskapet. I Finland är det dessutom vanligare med jord- och skogsbruk i norr än i andra länder. Rennäringen

i Finland utövas i landets norra del, som upptar cirka 36 procent av landets totala yta. Renskötselområdet täcker nästan hela Lapplands län och en stor del av Uleåborgs län. I delarna utanför renskötselområdet håller man renar som husdjur.

Den nordligaste delen av renskötselområdet består av statsägda områden som är särskilt avsedda för renskötsel och som staten inte får använda på ett sätt som orsakar betydande skada för rennäringsen. Mängden renar i relation till markarealen är störst i de norra delarna av renskötselområdet och i relation till lavmarksarealen i söder. Skillnaderna mellan renbeteslagen är stora. I samernas hembygd har renskötseln en speciell betydelse för samekulturen. Rennäringsen har gjort det möjligt för människan att leva i norr; nuförtiden har den även en stor betydelse för turismen i området.

Renskötseln grundar sig på principen att renarna själva skaffar sig föda i naturen. Antalet lavmarker och deras kvalitet har till stor del varit avgörande för hur många renar som kunnat beta i de olika renbeteslagens betesmarker. Betesrotationen har försvårats delvis på grund av att antalet renar har ökat och delvis eftersom betesmarkerna på många håll är i sämre skick än tidigare. Jord- och skogsbruksministeriet fastställer för tio år i taget hur stor mängd renar som får finnas så att det antal som vinterbetet klarar av inte överskrids. Den största tillåtna mängden just nu är 203 700 renar (fastställt år 2000).

Nuläget

Största delen av den finska fjällnaturen är skyddad på olika sätt. Fjällnaturen påverkas i viss utsträckning av rennäringsen, turismen och andra rekreativa verksamheter. Brunnprojekt, vägbyggen och annat byggande relaterat till turismen har lokalt gett upphov till mindre och även större förändringar. Sådana förändringar kan regleras i syfte att säkra skyddet och vården av naturens mångfald genom nationell lagstiftning om rennäringsen, miljökonsekvensbedömningar och en välplanerad skötsel och förvaltning av naturskyddsområdena.

Vid uppföljning av renbetesmarkernas tillstånd har man konstaterat att ett intensivt bete har negativa följder för ekosystemen i skogen och tundran: beståndet av växtarter utarmas (i synnerhet lavar), skogsförnyelsen hindras (bl.a. för björkträd) och mängden svampmycel och organismer i jorden minskar.

Enligt betesinventeringen har arealen av gammal gran- och tallskog med tagellav minskat betydligt inom de renbeteslag där skogsbruket är intensivast. De gamla tagellavsskogarna är en viktig näringskälla för renarna, i synnerhet under vårvintern då snön förhindrar markbetet. Hänglavsbeten är särskilt viktiga i de mellersta och södra delarna av renskötselområdet, där lavbetesmarkerna utgör en större del av renlagens markyta än i norr.

Det maximala antal renar som kan tillåtas är till stor del beroende av hur hållbart betesmarkerna nyttjas. Detta har även betydelse för hur väl produktionen från renskötseln kan optimeras. Även om betesinventeringen har visat att lavbetesmar-

kerna kan återhämta sig på relativt kort tid och trots att man genom att reglera renmängden och betet har lyckats förbättra betesmarkernas skick är det övergripande tillståndet fortfarande relativt dåligt. Skogsbruket har en långvarig och betydande inverkan på lavbetesmarkerna och på den som vinterföda viktiga tagellaven.

Utmaningar för utveckling

Enligt det man vet idag framskrider klimatförändringen som snabbast i de nordligaste områdena. Arterna och naturtyperna i fjällnaturen kan i värsta fall utrotas då skogsgränsen flyttar längre och längre upp och tjäl- och snöförhållandena förändras. Ett exempel på vad klimatförändringen kan leda till är att palsamyrarna smälter. Klimatförändringen är ett mycket allvarligt hot mot fjällnaturen och innebär en stor utmaning när det gäller att anpassa naturskyddet och näringsverksamheterna till förändringarna. Anpassningsmöjligheterna för rennäringen är för närvarande osäkra – det man kan vara säker på är att hotet mot näringen ökar.

Den stora belastningen på betesmarkerna och det intensiva skogsbruket har lett till att betesmarkerna har utarmats. Forskningsunderlag behövs bl.a. för markplaneringen och för att tillgodose näringsverksamheternas och renskötarnas behov så att man kan utöva en ekologiskt, ekonomiskt och socialt hållbar renskötsel.

Rennäringens lönsamhet har minskat, bland annat till följd av sänkta priser, vilket också kan ha negativa effekter på betesbelastningen. Lönsamheten påverkas också av behovet för extra utfodring,

trafikolyckor och rovdjur samt av renskador på odlingar.

I samernas hembygd har renskötseln en särskild kulturell betydelse, och för att skydda den krävs det att man tar hänsyn till områdets särdrag i den övriga markanvändningen.

Mål

En beredskap måste byggas upp inför klimatförändringens konsekvenser för ekosystemen i norr genom forskning och uppföljning och genom att ta fram anpassningsstrategier för näringsverksamheterna.

Tillståndet för betesmarkerna måste förbättras genom att minska betesbelastningen. Det ska utredas vilken typ av avverkningsmetoder som bättre bevarar renarnas näringskällor från en trädgeneration till en annan, t.ex. när det gäller tagellaven.

Åtgärder, ansvariga ministerier och tidsplan

30) Markanvändningen i de nordliga vildmarkerna och naturskyddsområdena samt de näringsverksamheter som bygger på naturturism och nyttjande av naturens mångfald styrs så att de uppmuntrar till att bevara den biologiska mångfalden och sammanjämka olika intressen. • MM, 2006–2016

31) Rennäringen och betesrotationen utvecklas i samverkan med renbeteslagen i syfte att säkra betesmarkernas bärkraft. Uppföljningen av renbetesmarkernas tillstånd fortsätter och metoder för betesinventering utvecklas. • JSM, 2006–2016

32) En strukturell utveckling främjas för att åstadkomma en rennäring som bygger på hållbart renbete i samspel med ett lönsamt jordbruk. I samernas hembygdsområde tryggas förutsättningarna för en rennäring som bygger på fritt bete och betesrotation, som en grund för samekulturen. • JSM, 2006–2016

Geologiska formationer och den biologiska mångfalden

Bakgrund

Jordmånens och berggrundens geologiska mångfald (geodiversitet) syftar på naturens mångfald ur geologisk synvinkel. De geologiska elementen i jordmånen och berggrunden påverkar växtligheten och därigenom förekomsten av andra organismer. Konventionen om biologisk mångfald berör inte direkt skyddet av den geologiska mångfalden. Kunskaperna om hur den levande naturen är beroende av jordmånen och berggrunden är dock mycket viktiga ur biodiversitetssynvinkel. Användningen av jord eller av sten, malm och gruvmineraler från berggrunden medför väsentliga förändrar i naturen som kan bidra till att den biologiska mångfalden utarmas.

I Finland bygger skyddet av geologiska formationer i huvudsak på naturvårdslagen och marktäktslagen. Mindre geologiska platser kan genom naturvårdslagen skyddas som naturminnen. För att kartlägga och skydda den geologiska mångfalden har miljöförvaltningen gjort en inventering och bedömning av geologiska formationer i samverkan med experter på området. De mest värdefulla åsarna i Finland inventerades på 1970-talet och inventeringen av bergområden och moränformationer är till största delen färdig; likaså är inventeringen av mindre geologiska formationer klar. År 2005 inleddes en inventering av dyner och strandavlagringar.

Nuläget

De främsta icke-förnybara naturresurserna som nyttjas i Finland är grus, sand och bergmineraler. Cirka 17 ton av dessa ämnen används per finländare varje år. De viktigaste användningsområdena är vägbyggen och vägunderhåll samt husbyggande.

Åsar och kantformationer som består av grus och sand utgör en väsentlig del av den finska naturen och upptar ca fem procent av Finlands yta. Cirka 13 procent av landets yta upptas av blottade hållar eller berggrund som är täckt av ett tunt jordtäckte. Grus- och sandformationer i naturtillstånd håller på att bli allt sällsyntare. Åsnaturen har förstörts till följd av nyttjandet av jordmånen och berggrunden och samhällsbyggandet, i synnerhet i närheten av storstäderna. Under de senaste åren har användningen av naturgrus minskat till fördel av berggrus, vilket har minskat trycket på åsformationerna. Sedan 1950-talet har 20 000–30 000 grus- och sandtäkter och drygt 1 100 bergtäkter öppnats i Finland. Det finns omkring 6 000 tillstånd för sand- och grustäkt, ca 1 000 tillstånd för bergtäkt och ca 500 övriga utvinningstillstånd.

Ett riksomfattande skyddsprogram har upprättats i syfte att bevara den biologiska mångfalden vid åsarna. Åskyddsprogrammet antogs av statsrådet via principbeslut år 1984. I programmet ingår 159 åsområden med en sammanlagd yta på cirka 97 000 hektar. Målet med åskyddsprogrammet är att bevara åsarnas naturliga geologiska, geomorfologiska och landskapsrelaterade egenskaper. Åsarnas naturtillstånd och landskapsbild får t.ex. inte försvagas av utvinningsaktiviteter. Åskyddet

bygger i huvudsak på marktäktslagen och marktäktsförordningen. I de områden som ingår i programmet finns det i allmänhet ett behov att styra byggandet och placeringen av vägar och kraftledningar. De åsar och kantformationer som skyddas genom åsskyddsprogrammet består av värdefulla livsmiljöer såsom solexponerade sluttningar, solexponerade sand- och grusmoar, åslundar samt källor och bäckar. I dessa livsmiljöer förekommer växtlighet och organismer som inte trivs i andra miljöer.

I Finland har man hittills identifierat cirka 3 150 värdefulla bergområden genom inventering. Av dessa är 1 400 klassificerade som nationellt värdefulla. Målet för inventeringen av bergområden är att upprätta en förteckning över de mest värdefulla områdena och klassificera dem. Inventeringen ger information som nyttjas i synnerhet för tillståndsprövning på basis av marktäktslagen. Inventeringen har genomförts av Finlands miljöcentral (SYKE) tillsammans med Geologiska forskningscentralen (GTK) och den har omfattat hela landet med undantag av Fjällapland, Åland och skärgården. Terrängarbetet slutfördes 2004. Områden och formationer som identifierats som betydelsefulla ur biodiversitetsperspektiv är bland annat branta och höga sluttningar, som har ovanliga mikroklimat och kan bestå av solexponerade eller skuggiga sluttningar, berg bestående av kalkhaltiga bergarter och ultraalkalisk berggrund.

Den vanligaste kategorin av geomorfologiska formationer i Finland är moränformationer, som kan ha mycket varierande uppbyggnad, form och ursprung. I Finland har man hittills inventerat cir-

ka 1 400 områden med moränformationer varav 600 (sammanlagt 58 000 ha) bedöms ha nationellt värde. Inventeringen av moränformationerna har genomförts som ett samarbete mellan Geologiska forskningscentralen (GTK) och Finlands miljöcentral (SYKE), och arbetet slutfördes 2005. Inventeringen hade som syfte att skapa ett gemensamt klassificeringsmaterial för Finlands moränformationer. Informationen behövs för tillståndsprovning enligt marktäktslagen och för andra markplaneringsändamål. Byggandet och det ökande nyttjandet av marksubstanser har ökat trycket på moränformationerna, i synnerhet i områden där grustakten från åsarna har minskat. Moränformationerna har samma biologiska naturvärde som berg och åsar: solexponerade sluttningar, öppen växtlighet, skuggiga sluttningar och näringsrik jordmån vid lundar eller rikkärr.

Inventeringen av dyner och strandavlagringar, som inleddes 2005, syftar till att ta reda på de mest värdefulla dynerna och strandavlagringarna i Finland och sammanställa en klassificering av värdefulla dyner och strandavlagringar och deras formationer. Informationen används inom tillståndsprovningen enligt marktäktslagen och för övriga markplaneringsändamål. Inventeringen utförs som ett samarbetsprojekt mellan Geologiska forskningscentralen (GTK) och Finlands miljöcentral (SYKE). Utöver sitt geologiska och landskapsmässiga värde har dyner och strandavlagringar även en biologisk och ekologisk betydelse tack vare att de utgör livsmiljöer för hotade arter. I dem representeras naturtyperna i naturvårdslagen och habitatdirektivet samt de särskilt viktiga livsmil-

jöer som avses i skogslagen. Dynerna är de allra viktigaste ur biodiversitetssynpunkt, eftersom de vid havskusterna har ett flertal olika naturtyper och arter som är hotade och sällsynta i Finland. Vid inlandsdyner förekommer växttyper och sammanhängande organismer som kräver solexponerade sluttningar. Liknande situationer förekommer vid wstrandavlagringar. Strandavlagringarna vid de stora älvarna är särskilt betydelsefulla eftersom det där förekommer växt- och djurarter som har spridits längs älvdalen långa vägar från sina naturliga ursprungsområden.

Utmaningar för utveckling

Det huvudsakliga målet för marktäktslagen är att värna om den biologiska mångfalden och naturens estetiska värde samt att se till att all utvinningsverksamhet sker på ett sätt som stöder en hållbar utveckling. För att uppnå dessa mål krävs kunskaper om de geologiska formationernas naturvärde och grundvattenförhållanden samt information om mängd, kvalitet och åtgång när det gäller mineraler som kan utvinnas.

Den nuvarande gruvlagstiftningen har blivit föråldrad och tar inte någon särskild hänsyn till den biologiska mångfalden. Den bristfälliga lagstiftningen leder ständigt till motstridiga situationer där man visserligen är medveten om naturvärdena men har möjlighet att förbise dem. Gruvsektorn har blivit livligare till följd av en avreglering av marknaden och aktiv malmletning. Nationella som internationella gruvbolag är intresserade av vilka

begränsningar som skyddet av den biologiska mångfalden innebär för verksamheten.

Mål

En utvinningsverksamhet som stöder en hållbar utveckling förutsätter kunskaper om mängden grundvatten och mineraler, deras kvalitet och åtgång samt om miljöförhållandena och naturvärdena. Målet i ett ekologiskt hållbart nyttjande av marksubstanser är att minska nyttjandet av orörda mineraltillgångar.

Det vilken betydelse tillståndsförfarandet inom marktäktslagen får när det gäller att skydda den biologiska mångfalden beror på hur medveten man är om vilka områden som är värdefulla ur naturskyddssynpunkt.

En genomgripande revidering av gruvlagen behövs av många olika skäl. Det behövs klara bestämmelser om miljökonsekvensbedömningar och om tillståndsförfarandet för gruvprojekt så att oersättliga naturvärden inte går förlorade.

Åtgärder, ansvariga ministerier och tidsplan

33) Planeringen och forskningen på området markanvändning effektiviseras till stöd för ett hållbart nyttjande av marksubstanser. • MM, 2006–2016

34) Den geologiska inventeringen slutförs och de inhämtade kunskaperna görs lätt tillgängliga för myndigheter, planerare och utvinnare. • MM, 2006–2009

35) Ett system för bokföring av mineraler inrättas som bygger på hållbart nyttjande. • MM och HIM, 2006–2010

Städer och tätorter

Bakgrund

Finlands befolkning är koncentrerad i tätbefolkade samhällen. Nästan 80 procent av finländarna är stadsbor. Denna utveckling har förstärkts sedan Finland gick med i den Europeiska gemenskapen. De mest isolerade områdena på landsbygden håller på att tömmas och tätorterna håller på att växa. Framöver kommer Finlands befolkning att vara koncentrerad på ett allt mindre område kring de sydliga och sydvästliga stadsregionerna, där naturen är mest variationsrik. Naturen och arterna i städerna påverkas av en allt intensivare markanvändning och andra påfrestningar som är typiska för stadsmiljön.

I Finland har den för de äldre städernas historiska bakgrund säregna naturen till viss del bevarats, till och med i de större stadskärnorna. I städerna påträffar man – beroende på område – framträdande kustnatur, ås- och bergsnaturtyper, natur vid åstränder och flodmynningar samt sjöar och skärgårdar. Det finns arter i städerna som är specialanpassade till markanvändningen och människornas livsstil. Dessa arter, som ofta är typiska för ett tidigt utvecklingsskede och som nästan aldrig påträffas i landsbygden, förekommer just i byggda kulturmiljöer.

Nuläget

Stadsnaturen har i takt med byggandet spjälkts upp i allt mindre områden som har liten eller ingen kontakt med kringliggande naturområden. Det finns en risk för att vi förlorar det för den finska stadsnaturen karaktäristiska artutbytet mellan grönområden inne i städerna och naturen runt omkring dessa. Å andra sidan kan man konstatera att de naturområden som finns kvar i städerna nästan undantagslöst är populära rekreatiomsområden. De senaste undersökningarna visar att stadsbor värdesätter naturenliga, vidsträckta grönområden och anser det viktigt att de hålls obebyggda.

Dagens planering i städer och tätorter präglas av integrationsprincipen. Målet är att skapa hållbara städer genom att effektivisera tillvaratagandet av den befintliga samhällsstrukturen och de nätverk som ingår i denna. Detta mål uppnås framför allt genom tätt byggande och kompletterande byggande samt genom att använda områden där det tidigare har funnits industri, järnvägsverksamhet och hamnverksamhet för byggande. Följden är att behovet att förflytta sig blir mindre och energiförbrukningen sänks. I praktiken har det dock visat sig att biodiversitetsperspektivet får en allt för liten roll i planeringen.

För att skydda naturen i städerna och tätorterna har man instiftat naturskyddsområden och definierat naturtyper som kräver särskilt skydd. Flera städer har områden som hör till nätverket Natura 2000, och inom den kommunala skogsplaneringen har man tagit hänsyn till de särskilt viktiga livsmiljöer som avses i skogslagen. Inom ramen för

METSO-programmet har arbetsgruppen KommunMETSO presenterat nya sätt att främja skyddet av den biologiska mångfalden i kommunernas rekreatioms- och friluftsskogar. Tre nationella stadsparker har inrättats med stöd av markanvändnings- och bygglagen som alla är värdefulla naturområden – både lokalt och nationellt. Samtliga av de nationella stadsparkerna innefattar bl.a. områden som hör till Natura 2000. De nationella stadsparkerna stöder det befintliga nätverket av skyddsområden och utgör betydelsefulla ekologiska korridorer mellan stadsbebyggelsens kärna och dess omringande miljö. Planer på att grunda nya stadsparker är under arbete.

Utmaningar för utveckling

Den nuvarande lagstiftningen i Finland gör det möjligt att hejda utarmningen av den biologiska mångfalden i stadsnaturen. Man känner dock inte till stadsnaturens särdrag och hotbild tillräckligt väl, vilket gör det svårare att bedöma dess roll i skyddet av den biologiska mångfalden. Naturforskningen i städerna har på senaste år utvecklats med stormsteg på det internationella planet och forskningsresultaten håller redan på att anpassas och tillämpas. Resultaten lämpar sig emellertid vanligtvis inte för de finska stadsmiljöerna utan anpassning. Därför måste Finland bedriva egen forskning på området biologisk mångfald i stadsnaturen. Ett sätt att uppnå en hållbar stadsplanering är att inrätta nationella stadsparker enligt ovan. Med hjälp av sådana parker kan såväl natur- som kulturarvet bevaras som vidsträckta, sammanhängande helheter.

Mål

Målet är att höja kunskapsnivån när det gäller stadsmiljöernas biologiska mångfald och främja tillgången till information som underlag till markplaneringen, övriga beslutsprocesser och för att följa upp förändringar. Målet är vidare att utveckla planläggnings- och planeringsprocesserna så att de tar hänsyn till och säkrar den biologiska mångfalden i städer och tätorter och så att man genom markplanering och integrerade grönområden hindrar att naturområden splittras och isoleras. Nätverket av nationella stadsparker ska utökas och parkerna användas som försöksområden för bästa metoder, och medvetenheten om städernas och tätorternas miljö och dess betydelse för både människor och natur ska höjas.

Åtgärder, ansvariga ministerier och tidsplan

36) Ett naturskyddsbiologiskt projekt för forskning, upplysning och planering av stadsmiljöer genomförs 2008–2010 och bevarandet av stadsmiljöer som är viktiga för den biologiska mångfalden främjas. Principerna och metoderna för planering av stadsmiljöerna utvecklas. Metoder utvecklas för att kunna mäta förändringarna. • MM, SM, UVM, JSM, 2008–2010

37) Nätverket av nationella stadsparker ska utökas. • MM, 2006–2016

Viktiga öppna livsmiljöer ur biodiversitetsperspektiv

Bakgrund

Förekomsten av olika slags öppna, icke trädbeväxta livsmiljöer med låg växtlighet har minskat betydligt. Detta beror bland annat på att stränderna har vuxit igen till följd av eutrofiering, boskapsbetet har upphört och skogsbränderna avvärjts, samt på den eutrofierande effekten av kvävedeposition. Många livsmiljöer med ekologiska särdrag såsom t.ex. sandstränder och dyner, solexponerade sluttningar på åsar och torra ängar har blivit sällsyntare vilket gör att de artbestånd som kräver öppna livsmiljöer är kraftigt hotade.

Arter som är typiska för öppna livsmiljöer kan nuförtiden även leva i miljöer skapade av människan (s.k. ersättningsmiljöer) såsom vägrenar och banor, flygplatser, sandgropar, stenbrott, kraftledningsområden, militära övningsområden, lastområden och icke-odlingsbar mark. Ersättningsmiljöerna är särskilt viktiga för insekter såsom fjärilar, skalbaggar, bin och getingar samt tvåvingade insekter, men även många rörväxter och svampar trivs där.

Ersättningsmiljöernas betydelse för den biologiska mångfalden beror till stor del på hur de sköts. I synnerhet icke-odlingsbara marker (impediment) är endast temporära livsmiljöer om man fäster tillräckligt stor vikt vid att sköta dem. Med rätt skötsel och hantering är de mycket viktiga för artbeståndet och dess spridning.

Nuläget

Det finns dåligt med ingående kunskaper om de värdefulla naturtyperna, deras tillstånd och skötselbehov vid de solexponerade åsslutningar, sandstränder och dyner som finns kvar, vilket gör det svårare att på ett effektivt sätt rikta in åtgärderna på de rätta behoven. Även kännedomen om var de viktigaste ersättningsmiljöerna finns är bristfällig.

År 2006 inleddes samarbetsprojektet Åsskogarnas soliga miljöer – nuläge och vård, som genomförs av Finlands miljöcentral, Skogsbrukets utvecklingscentral Tapio, Forststyrelsen, UPM-Kymmene Abp, Helsingfors universitet och olika skogscentraler. Detta breda samarbete gör det möjligt att effektivt ta till vara de miljö- och skogskunskaper som finns. Målet för projektet är att utveckla inventerings-, förvaltnings- och uppföljningsmetoder för solexponerade miljöer. Inom projektet utreds nuläget och det biologiska värdet för åsskogarnas solexponerade miljöer. Levnadsförhållandena för arterna i dessa miljöer förbättras genom särskilda åtgärder, bland annat genom att göra trädbeståndet glesare och genom olika slags bränningsmetoder. Uppföljning inleds i vissa ekonomiskogar och skyddsområden. Projektet genomförs under perioden 2006–2008.

Ersättningsmiljöer har ofta en större yta än öppna livsmiljöer som förekommer naturligt eller härstammar från boskapsskötseln. I Finland finns det över 161 000 hektar vägrenar som slås regelbundet, vilket är en över 50 gånger så stor yta som de ur artsynpunkt värdefulla ångar som finns kvar. Med tanke på att vägrenarna på många sätt påmin-

ner om slätterängar kan de delvis ersätta dessa ursprungsmiljöer. På vissa ställen är vägrenarna och de anslutande områdena redan nu imponerande livsmiljöer med en rik mångfald. Antalet värdefulla vägrenar kan utökas ytterligare när man vet mer om vilka åtgärder i form av anpassning av vägskötseln till miljön som krävs.

De största problemen för ängsarterna när det gäller skötseln av vägrenarna har varit en bristande tidsplanering och det faktum att växtresterna inte har avlägsnats från vägrenarna. De maskiner som används är inte heller särskilt lämpade för ängsarterna. Vägverket (numera Vägförvaltningen) försökte lösa dessa problem år 1999 genom att införa ett program för skötsel av vägkanter. Det definierar principer för hur den biologiska mångfalden ska tas i beaktande vid skötsel och underhåll av huvudvägar och stamvägar. Om skötselarbetet läggs ut på entreprenad måste de kvalitetsmässiga detaljerna för skötseln bestämmas och anges i kontraktet på ett mer noggrant sätt än tidigare. Det är särskilt viktigt att värdefulla naturplatser längs vägen anges tydligt och att man definierar vilka specialåtgärder som vidtas för att främja den biologiska mångfalden.

Utmaningar för utveckling

I naturliga öppna livsmiljöer och ursprungsbiotoper räcker det inte med enbart skydd för att bevara naturvärdena om man inte gör något för att hindra att miljöerna växer igen. Eftersom bekämpningen av eutrofiering är en långsam process måste miljö-

erna skötas aktivt och återställas genom återhämtning eller imitering av de naturliga processerna.

Ersättningsmiljöer uppstår som en biprodukt av människans verksamhet. De som ansvarar för att sköta och underhålla dessa miljöer är inte alltid medvetna om deras betydelse för den biologiska mångfalden. Därför förstörs miljöerna ofta oavsiktligt.

Mål

Målet är att stoppa utarmningen av naturligt förekommande öppna livsmiljöer och ersättningsmiljöer samt av artbestånden i dessa, förbättra deras tillstånd och utreda orsakerna till utarmningen. Målet är även att öka kunskaperna om solexponerade miljöer av naturligt ursprung samt om värdefulla ersättningsmiljöer och lämpliga återställnings- och skötselobjekt, och att upprätthålla och vårda dessa områden på ett sätt som gör det möjligt att bevara det värdefulla artbeståndet och få det att sprida sig. Förenämnda objekt ska utvecklas till ett nätverk av områden där arterna kan sprida sig från ett område till ett annat samt till nya områden som efter skötsel och återställningsåtgärder blivit lämpliga livsmiljöer.

Åtgärder, ansvariga ministerier och tidsplan

38) Naturligt förekommande solexponerade miljöer och övriga öppna livsmiljöer som är viktiga ur biodiversitetssynpunkt identifieras. Det utreds i vilken grad vissa livsmiljöer som är skapade av människan såsom vägrenar, kraftledningsområden och icke-odlingsbara marker kan ersätta förlorade naturliga livsmiljöer. • MM, KM, JSM, 2006–2010

39) Tillvägagångssätt utformas i samverkan med olika aktörer i syfte att kunna bevara och öka de särdrag som är viktiga för arterna vid skötseln och nyttjandet av ovan nämnda livsmiljöer. Anvisningar för skötsel och återställning av värdefulla naturliga solexponerade miljöer upprättas och tas i bruk både i skyddsområdena och utanför dem. • MM, KM, JSM, 2008–2010

40) Bevarandet av den biologiska mångfalden tas i beaktande som en del av skötseln av trafikområden. Programmet för skötsel av vägranter (1999) eller nyare anvisningar ska följas vid skötseln av vägrenar och andra områden i anslutning till vägtrafik. Skötseln av vägrenar, kraftledningsområden och icke-odlingsbar mark utvecklas på så sätt att man skapar nya livsmiljöer som är lämpliga för arter i öppna livsmiljöer. • KM, MM, 2006–2016

Naturskyddsnätverk

Bakgrund

Nätverket Natura 2000 innefattar 1 860 områden i Finland. Nätverkets totala yta är cirka 4,9 miljoner hektar. Av detta är tre fjärdedelar, det vill säga cirka 3,6 miljoner hektar, landområden. Största delen av Natura 2000-området, 97 procent, är naturskyddsområden som redan inrättats på nationell nivå, områden som tillhör nationella skyddsprogram eller områden som är skyddade på annat sätt. Nästan samtliga av Finlands föreslagna områden har godkänts slutgiltigt av kommissionen som Natura 2000-områden.

I Finland är områden som utgör större naturområden eller hotade områden (som beskrivs i arbetsprogrammet för skyddsområden efter nätverket av naturskyddsområden, skyddsprogrammen och nätverket Natura 2000) till största delen skyddade. Finlands nätverk av naturskyddsområden är biologiskt representativt ur naturskyddsperspektiv i landets norra och östra delar. Skyddsbehoven för flyttande arter har tagits i beaktande på basis av habitatdirektivet och fågeldirektivet, i synnerhet genom nätverket Natura 2000.

Nuläget

Internationella effektivitetsbedömningar har gjorts i fråga om skötseln av Finlands skyddsområden 1994 och 2004. Enligt den senaste bedömningen är de stora statsägda skyddsområdena till största delen välskötta och fullföljer i allmänhet de mål som

ställts upp för skyddet av den biologiska mångfalden.

Forststyrelsens naturresursplanering är mot bakgrund av målen i arbetsprogrammet ett väl fungerande system när det gäller att införliva skyddsområdena i nyttjandet av omkringliggande mark- och naturresurser så att markecosystemen gynnas, i synnerhet i norra Finland. Finland har under de senaste åren fått internationellt erkännande för sitt samarbete över landgränserna när det gäller skyddsområden.

Skyddsområden är viktiga för bevarandet av den biologiska mångfalden men även som platser för rekreation och naturupplevelser. Under de senaste åren har antalet besökare i nationalparkerna ökat snabbt (1992: 358 000, 2000: 832 000, 2005: 1 410 000) och deras betydelse för turismen har blivit större både lokalt och regionalt.

Utmaningar för utveckling

När det gäller att utveckla Finlands skyddsområdessystem är det ytterst viktigt att komplettera och stärka nätverket av skyddsområden och skydda de naturtyper som inte redan skyddas tillräckligt. I många av de områden som har upphandlats av staten i naturskyddssyfte har skyddsåtgärderna fortfarande inte slutförts.

Förändringarna i livsmiljöerna är ett hot mot Finlands natur. Enligt det nationella biodiversitetsprogrammet sker de största förändringarna framför allt vid stränder och i skogar, om man talar om naturliga livsmiljöer. Om inte ytterligare åtgärder vidtas kommer det artbestånd som är beroende

Arbetsprogrammet för skyddsområden inom FN:s konvention om biologisk mångfald

CBD:s arbetsprogram för skyddsområden (beslut VII/28) består av fyra delar, därmed sammanhängande mål, syften och tidsplaner samt av åtgärder som ska bestämmas nationellt. Arbetsprogrammet består av följande delar:

- 1) planering och upprättande av ett skyddsområdes-system och skötsel av skyddsområdena,
- 2) underhåll och förvaltning av skyddsområdena samt frågor som rör fördelning av naturresurser och deltagande,
- 3) åtgärder för att verkställa det som står i programmet och
- 4) utvärdering och uppföljning av skyddsområdessystemens effektivitet.

Arbetsprogrammet genomförs i enlighet med ett ekosystembaserat synsätt. Arbetsprogrammets huvudsakliga mål är att se till att det bildas ett globalt nätverk av skyddsområden som är heltäckande, effektivt skött och ekologiskt representativt och som består av nationella och regionala skyddsområdessystem – för landmiljön fram till år 2010 och för havsmiljön fram till år 2012. Målet är även att senast 2015 uppnå en situation där alla skyddsområden och skyddsområdessystem är integrerade på bredare front med landsbygden och marina områden samt med de relevanta sektorerna, genom att tillämpa ett ekosystembaserat synsätt och ta hänsyn till den ekologiska sammanhållningen och, där det

är lämpligt, de ekologiska nätverken. För att uppnå de uppställda målen används ekologiska nätverk och korridorer, skyddszoner som tryggar skyddsområdena samt återställningsåtgärder.

Enligt arbetsprogrammet ska de fördragsslutande parterna omedelbart inrätta skyddsområden och utvidga de skyddsområden som finns i alla naturområden som är vidsträckta, orörda eller relativt sammanhängande, oersättliga eller hotade, och skydda de områden där de mest hotade arterna finns. Länderna ska också genomföra bristanalyser av sina skyddsområdessystem (landområden, inlandsvatten och hav) och åtgärda bristerna före 2009 genom att inrätta nya skyddsområden.

Skyddsområdenas roll i större ekologiska helheter och som en del av verksamheten ska stärkas. Arbetsprogrammet uppmuntrar till att inrätta skyddsområden som går över nationsgränserna samt till ett starkt gränsöverskridande samarbete mellan skyddsområden som ligger nära varandra. De största hoten mot skyddsområdena (t.ex. eutrofiering, igenväxt, skadliga främmande arter, klimatförändringar) ska utredas, stoppas och lindras.

Enligt arbetsprogrammet ska länderna fram till 2008 se till att det finns tillräckliga ekonomiska, tekniska och övriga resurser för att inrätta och förvalta skyddsområdena. Länderna ska dessutom följa upp och utvärdera tillståndet för de egna skyddsområdena och deras utveckling.

av dessa livsmiljöer att minska och hotet mot krävande eller specialiserade arter att kvarstå. Å andra sidan har vissa arter som har kunnat anpassa sig till eller dra nytta av de förändringar som orsakats av människan blivit talrikare.

De nya skyddsområdena och den ökning av nya och outhärliga uppgifter som är förknippade med dessa kräver extra resurser, antingen i form av ökad finansiering eller genom att resurserna omfördelas. Inom tidsramen för handlingsprogrammet bygger utvecklingen av skyddsområdesnätverket främst på frivilliga skyddsåtgärder.

Mål

Finland har ett nätverk av skyddsområden som är heltäckande, effektivt skött, ekologiskt fungerande och representativt, och som består av nationella och regionala naturskyddsområdessystem. Nätverket är en del av CBD:s globala nätverk av skyddsområden.

Åtgärder, ansvariga ministerier och tidsplan

41) Ett skydd som motsvarar de regionala skyddsmålen i nätverket Natura 2000 i enlighet med habitatdirektivet inrättas fram till 2012. Förvaltningsplaner upprättas för de områden som kräver det i samarbete med olika instanser. • MM och JSM, 2006–2012

42) Skötseln och underhållet av nätverket av naturskyddsområden görs effektivare, i synnerhet när det gäller skötseln av arter och naturtyper. • MM, 2006–2012

43) Den ekologiska funktionen och sammanhållningen inom nätverket Natura 2000 förbättras på de områden där det befintliga skyddet inte räcker till för att skydda artbeståndet. Förbättringarna ska åstadkommas med hjälp av bl.a. naturvårdslagen, landskapsplanläggning och naturresursplanering för statsägd mark samt genom att använda miljöstöden inom skogs- och jordbruket på ett mer effektivt sätt. • MM och JSM, 2006–2016

44) Sysselsättning och näringsverksamhet i anslutning till skyddsområden främjas genom att verkställa statsrådets principbeslut om utveckling av rekreationen i det fria och naturturismen (VILMAT). • MM och AM, 2006–2010

Återställning och istandsättning av livsmiljöer

Bakgrund

Med återställning syftar man till att påskynda återhämtningen av ekosystem som har förändrats av människan så att de återgår till sitt naturliga tillstånd. I skogen är de viktigaste återställningsåtgärderna att bränna skog, skapa små gläntor och kontrollerat skada trädbeståndet med målet att återställa förlorade strukturella egenskaper. På myrarna har återställningsarbetet som främsta mål att återställa de hydrologiska förhållandena vilket är en förutsättning för att myrens ekosystem ska återhämta sig. Våtmarker återställs bl.a. genom att höja vattennivån, gräva fram öppna vattenområden och återinföra bete vid strandängarna. Återställande och istandsättning av livsmiljöer är viktiga metoder när det gäller att hejda utarmningen av den biologiska mångfalden. I skyddsområden behövs återställnings-, skötsel- och istandsättningsåtgärder för att förbättra effektiviteten hos nätverket av skyddsområden. Också när det gäller hotade arter eller minskande artbestånd finns det ett ständigt växande behov av återställning och restaurering av livsmiljöerna för att bevara populationernas livskraft.

Nuläget

I de finska naturskyddsområdena har man återställt myrar och skogar i över tio års tid. Av de skogsdi-

kade myrarna har sammanlagt cirka 143 000 hektar återställts fram till slutet av 2005 och av skogarna cirka 6 000 hektar, främst i skyddsområden i södra och mellersta Finland. I skyddsområden som ligger på privat mark har återställningsåtgärder utförts på enskilda, begränsade områden i olika delar av landet. I privatägd ekonomiskog har drygt 100 hektar myrar återställts med hjälp av naturvårdsprojektet enligt lagen om finansiering av hållbart skogsbruk. 162 områden inom nätverket Natura 2000 bedöms vara i behov av istandsättnings- och skötselåtgärder. Arbetet har påbörjats i 55 områden.

Utmaningar för utveckling

Forststyrelsen återställer under perioden 2007–2012 sammanlagt 22 000 hektar myrmarker och skog i skyddsområden i södra Finland, de västra delarna av Uleåborgs län och de sydvästliga delarna av Lapplands län. Återställningsbehovet är störst för de hotade naturtyperna i myrar våtmarker och skogar. För vissa av åtgärderna återstår det ännu att ordna uppföljning.

Mål

Målet är att planera och verkställa återställningsåtgärder lokalt och regionalt på ett sätt som ökar skyddsområdenas värde och stöder skyddsnettverkets ekologiska utveckling, utveckla uppföljningsmetoder för återställda och restaurerade livsmiljöer, och skapa och upprätthålla ett uppföljningsnätverk för återställda och restaurerade skogar och myrar inom statsägda skyddsområden. Vidare är

målet att påbörja återställningsåtgärder i privata skyddsområden där sådana åtgärder behövs och utveckla återställningsåtgärder i skogen så att de även passar ekonomiskogar, samt bevara de arter och naturtyper som är typiska för våtmarker och säkra hotade populationers livskraft.

Åtgärder, ansvariga ministerier och tidsplan

45) Metoder för uppföljning av återställningsåtgärder utvecklas och uppföljningsnätverk upprättas för återställda skogar och myrar i statsägda skyddsområden. Datasystem för lagring av uppföljningsdata utvecklas. • MM, 2008–2010

Utrotningshotade naturtyper

Bakgrund

Naturtyper utgör en väsentlig del av den biologiska mångfalden. De har ett självklart värde för bevarandet av den biologiska mångfalden men har även stor betydelse som livsmiljöer för arterna. Många naturtyper har blivit sällsyntare vilket också leder till att de arter som lever där riskerar att försvinna. Finland har genom lagar och internationella avtal förbundit sig att skydda och följa upp naturtyperna.

Nuläget

Finlands första utvärdering av hotade naturtyper har påbörjats och kommer att slutföras år 2007.

Utmaningar för utveckling

Det har bedrivits mindre forskning och utvärdering av naturtyper än av arter, och helhetsbilden av landets naturtyper och deras skyddsbehov är bristfällig. För många ovanliga naturtyper finns endast bristande kunskaper om var och i vilken mån de förekommer. De naturstudier som gjorts har varit av dålig jämförbarhet och skiftande kvalitet eftersom det inte har funnits tillräckliga riktlinjer för hur man identifierar viktiga naturtyper. Naturtyper är inte oföränderliga utan de genomgår en ständig naturlig utveckling. Utarmningen av den biologiska mångfalden beror ofta på att människan har hindrat eller förändrat de naturliga processerna.

Mål

Att stoppa den negativa utvecklingen för naturtyperna i Finland genom att förbättra tillståndet för hotade naturtyper och ta itu med orsakerna som ligger bakom hotet. Att skapa en kunskapsbas för skydd, vård, återställning, forskning och uppföljning av naturtyper. Att öka de allmänna kunskaperna om naturtypernas betydelse för den biologiska mångfalden i vårt land och sammanställa fältguider som hjälper samla in jämförbara och pålitliga uppgifter om naturtyper.

Åtgärder, ansvariga ministerier och tidsplan

- 46)** En åtgärdsplan utarbetas och verkställs för att förbättra tillståndet för de hotade naturtyper som identifieras inom den första utvärderingen av hotade naturtyper i Finland.
- MM och JSM, 2008–2016

Arter

Skydd av artbestånden

Bakgrund

När det gäller bevarandet av den biologiska mångfalden är det viktigt att uppmärksamhet riktas på artbeståndet som helhet, eftersom det på så sätt är möjligt att upptäcka miljöförändringar och även förutse eventuella skadliga förändringar för grupper av arter eller artbestånd i en viss livsmiljö.

Arter skyddas på basis av utrotningsrisk, det vill säga på basis av hur hotade de bedöms vara. Bedömningen utförs globalt av Internationella naturvårdsunionen (IUCN) som har skapat en anpassad hotklassificering med tillhörande direktiv som tillämpas även i Finland.

Den flexibla ramen inom den globala strategin för bevarande av hotade växter gör det möjligt att utveckla nationella och/eller regionala mål för skyddet av växtbeståndet. Med den globala strategin som utgångspunkt och som en del av denna har man även tagit fram en europeisk strategi för bevarande av växter. Den europeiska strategin representeras av nätverket Planta Europa och via dess medlemsorganisationer.

Nuläget

Finland är ett av de mest framstående länderna i världen när det gäller bedömning av hotade arter. Enligt den tredje hotbedömningen som gjordes år 2000 bedömdes tillståndet för nära 19 000 arter. För cirka 15 000 arter bedömdes det finnas tillräckligt med uppgifter för att förklara dem som hotade. Bedömningar av motsvarande mångsidighet har kunnat göras i Sverige, Storbritannien och Tyskland. Förberedelserna inför den fjärde hotbedömningen har redan börjat. Arbetet genomförs av 14 expertgrupper som inriktar sig på specifika artgrupper.

År 2000 bedömdes 1 505 arter vara hotade. 1 393 arter föreslogs för upptagning på förteckningen över hotade arter i naturvårdsförordningen, av vilka 592 ansågs vara i behov av särskilt skydd. Förteckningen har uppdaterats år 2005. Bevarandet av Finlands hotade arter i naturtillstånd är i fara. Utrotningsshotet mot arter som kräver särskilt skydd är påtagligt och för att säkra och öka bestånden tillämpas de särskilda skyddsåtgärder som tas upp i naturvårdslagen.

Finland har på flera sätt och inom flera förvaltningsområden bidragit till målen i den globala

Den globala strategin för bevarande av hotade växter inom FN:s konvention om biologisk mångfald

Det långsiktiga målet för den globala strategin för bevarande av hotade växter (beslut VI/9) är att hejda utarmningen av den biologiska mångfalden inom växtbeståndet. Strategin behandlar även ett hållbart nyttjande av växter samt fördelningen av de nyttigheter som genetiska resurser ger. Strategin innehåller 16 globala mål som ska uppnås senast 2010. Den fungerar också som en ram inom vilken man kan samordna initiativ för bevarande av växter, utvärdera brister i skyddet av växter och stöda införskaffandet av de resurser som krävs. Inom den flexibla ramen kan man även utveckla nationella och/eller regionala mål för bevarande av växter. Skyddsstrategin för hotade växter är den första strategin inom FN:s konvention om biologisk mångfald som sätter upp globala mål.

strategin för bevarande av hotade växter genom den europeiska strategin för bevarande av växter. Miljöförvaltningen har bedömt tillståndet för växtarterna (1985, 1990, 2000) och främjat skyddet, skötseln och uppföljningen av växtarter och deras livsmiljöer. Naturhistoriska centralmuseet har uppdaterat de nationella förteckningarna över växtarter. Jord- och skogsbruksministeriet har främjat bevarandet av den biologiska mångfalden exempelvis i ursprungliga miljöer och i skogen. Skyddet, skötseln och uppföljningen av växter och svampar och av deras livsmiljöer har främjats re-

gionalt och lokalt, utan planering på statlig nivå. Finlands miljöcentral och Forststyrelsen samlade 2004–2005 ihop preliminära förslag till nationella mål för skyddet av växter med utgångspunkt i de tidigare nämnda internationella strategierna. Båda institutionerna är även medlemmar i nätverket Planta Europa.

Utmaningar för utveckling

Kunskaperna om Finlands artbestånd och de förändringar som det utsätts för är fortfarande bristfälliga. Ungefär 2/3 av vårt artbestånd ingår inte i bedömningarna av hotade arter. Det pågående forskningsprogrammet för bristfälligt kända och hotade skogsarter (PUTTE) bidrar starkt till att öka kunskaperna och det är möjligt att man vid nästa bedömning redan kan utvärdera hälften av vårt totala artbestånd. För att hinna utvärdera de resterande arterna skulle forskningsprogrammet behöva fortsätta efter 2006. Amatörbiologer kan bidra till uppföljningen av förändringarna i artbestånden om de har hjälp av särskilda artguider.

Finland har inte utarbetat ett nationellt handlingsprogram för skydd av växter. För att de mål som satts upp ska nås krävs en omfördelning av resurserna och större satsningar på skydd och vård av arterna inom miljöförvaltningen, hos växtmuseerna och inom jord- och skogsbruksministeriets förvaltningsområde, samt stöd till information, utbildning och frivilligarbete. För att inrikta skyddet på de rätta behoven måste aktuell information om hotade rörväxter, mossor, svampar och lavar samlas och lagras i miljöförvaltningens datasystem

HANDLINGSPROGRAM ARTER

Hertta under Arter, och det måste finnas ett fungerande informationsutbyte mellan olika aktörer. För att göra de rätta satsningarna på skötsel och uppföljning behövs forskning vars resultat förmedlas genom artspecifika skydds- och uppföljningsprogram samt anvisningar för skötsel av livsmiljöer. Man har ännu inte genomfört någon allmän uppföljning av artbestånden och livsmiljöerna. För att främja skyddet av växter är det också viktigt med informationspridning, fungerande datasystem och hög informationskvalitet. De övriga delarna av vårt artbestånd står inför liknande utmaningar.

De globala och europeiska strategierna för bevarande av växter och Finlands handlingsprogram för skydd av växter har beröringspunkter med Finlands nationella handlingsprogram för den biologiska mångfalden när det gäller åtgärder för olika livsmiljöer, internationella åtaganden och de flesta genomgripande teman.

Ca 500 hotade arter är i behov av skyddsprogram men hittills har man endast kunnat upprätta cirka 100 sådana program. En skyddsmetod för arter som kräver särskilt skydd är att avgränsa arternas förekomstplatser (naturvårdslagen). Färre än 50 sådana avgränsningsbeslut har fattats hittills, då det totala behovet är över 1 000. Dessa skyddsmetoder är visserligen i användning men nyttjas i begränsad utsträckning på grund av att naturskyddsförvaltningen prioriterar andra uppdrag.

När det gäller att nyttja naturen utanför skyddsområdena så att man tar hänsyn till hotade arter krävs tidsenliga, noggranna och mer heltäckande kunskaper om de hotade arternas förekomst än

vad som finns idag. Databaserna på detta område är fortfarande delvis bristfälliga.

Mål

Att förbättra kunskaperna om arternas tillstånd och utveckling i hela Finland och säkerställa att de arter som kräver särskild uppföljning följs upp. Att hejda den negativa utvecklingen för arterna och förbättra skyddet av dem genom skydds- och förvaltningsåtgärder. För att förbättra skyddet av arterna behövs en plan där åtgärdsförslagen för skydd, skötsel, uppföljning och forskning sätts i prioritetssordning efter hur viktiga och brådskande de är och genomförandeplaner sammanställs med en klar arbetsfördelning mellan organisationerna och en beskrivning av de resurser som krävs. Att ordna skydd, skötsel och uppföljning av hotade arter och öka kunskaperna om dem genom förbättrad forskning och insamling av data så att en tillförlitlig hotbedömning kan göras för huvudparten av Finlands arter.

Att bereda och verkställa ett nationellt handlingsprogram med de internationella skyddsstrategierna som grund och med utgångspunkt i nationella behov. Åtgärdsprogrammet ska styra, prioritera och rikta in insatserna för skydd av växter på de mål som är viktigast med tanke på skyddet och ett hållbart nyttjande. Att stoppa utrotningen av naturligt förekommande växter och deras livsmiljöer genom att främja skydd, skötsel, forskning och uppföljning samt informationspridning.

Åtgärder, ansvariga ministerier och tidsplan

47) Helhetsbedömningar av hotade arter i Finland ska göras vart tionde år. Nästa sammanfattning utkommer 2010.

• MM, JSM, UVM, 2006–2010, 2010–2016

48) Ett genomförandeprogram för skyddet av arterna utarbetas som definierar tyngdpunkter, mål i fråga om resurser och prioriteringar jämte tidsplaner samt arbetsfördelningen mellan olika aktörer. Den övergripande styrningen av arbetet görs mer sammanhängande med hjälp av rekommendationer och direktiv. Möjligheterna att förenkla förfarandena för undantagstillstånd för skyddade arter utreds.

• MM, JSM, UVM, 2007–2008

49) Kunskapsnivån och tillämpningen av kunskaperna om utrotningshotade arter förbättras med hjälp av inventering. De datasystem som rör hotade arter uppdateras och informationsutbytet mellan olika aktörer förbättras. • MM, JSM, UVM, 2006–2010

Det globala taxonomiinitiativet och dess genomförande i Finland

Bakgrund

Det globala taxonomiinitiativet strävar efter att få till stånd en betydande ökning av kunskaperna om den biologiska mångfalden på global nivå. Målet omfattar också kunskapsökning av populationernas arvs massa. En ökad kunskap skulle förutom naturvården även främja ett hållbart nyttjande av naturresurserna. Initiativet siktar särskilt på att främja projekt som är inriktade på de grundläggande målen i konventionen om biologisk mångfald.

Då arbetsprogrammet antogs betonade man behovet av samordna det med befintliga nationella, regionala och globala initiativ. Ett sådant initiativ är t.ex. GBIF (Global Biodiversity Information Facility), ett globalt nätverk för information om den biologisk mångfald. Man konstaterade även att en stärkt handlingsberedskap på nationell och regional nivå är en nödvändig förutsättning för att arbetsprogrammet ska kunna genomföras.

Nuläget

På det internationella planet har man konstaterat att taxonomin inte har utvecklats tillräckligt för att möta arternas skyddsbehov. Klassificeringen av arterna har till och med betraktats som inaktuell. Det allmänna intresset, stödet från finansiärer, forskningsresurserna och därmed studenterna och

forskarutbildningen har länge varit inriktade på andra områden än taxonomi. Samma har skett i Finland. I de flesta delar av världen kan man inte planera för ett hållbart nyttjande av den biologiska mångfalden på grund av att de grundläggande kunskaperna är så bristfälliga. Även om Finland internationellt sett är en av föregångarna när det gäller utvärdering och skydd av hotade arter är en stor del av artbeståndet bristfälligt undersökt även i Finland. Vi har så pass dåliga kunskaper om nästan två tredjedelar av arterna i Finland att deras skyddsnivå inte kan utvärderas.

Bristen på utbildade specialister inom taxonomi och hantering av forskningsmaterial bland museernas personal gör det svårare att bland annat följa upp och utvärdera arternas förändringar. Den taxonomiska forskningen om många ryggradslösa djur, alger och svampar har framskridit mycket långsamt. Det mest betydelsefulla materialet om arterna i Finland används för närvarande i begränsad utsträckning på grund av förvaltningsmässiga, ekonomiska och tekniska problem.

Efter att hotbedömningen av arterna blev klar år 2000 har det skett betydande framsteg i och med finansieringen av forskningsprogrammet för bristfälligt kända och hotade skogsarter (PUTTE), som är en del av METSO-programmet och som är det forskningsprojekt inom taxonomi som fått störst anslag någonsin i Finland. I Sverige har ett stort projekt inletts, Svenska artprojektet, som bl.a. inriktar sig på att inventera hela artbeståndet i Sverige och publicera resultaten samt på forskarutbildning inom taxonomi. Tack vare Finlands och Sveriges sammanhängande biogeografi och gemensamma

Arbetsprogrammet för det globala taxonomiinitiativet inom FN:s konvention om biologisk mångfald

Det fjärde partsmötet till FN:s konvention om biologisk mångfald (Bratislava, 1998) godkände ett globalt taxonomiinitiativ (Global Taxonomy Initiative, GTI). Bakom beslutet låg medvetenheten om att taxonomin, dvs. den vetenskap som rör klassificeringen av arter, har en mycket stor betydelse för genotyperna, det vill säga för bevarandet och ett hållbart nyttjande av den genetiska mångfalden. Arbetsprogrammet för det globala taxonomiinitiativet (beslut VI/8) bygger på fem mål:

- 1) att utvärdera taxonomiska brister och åtgärdsberedskapen på nationell, regional och global nivå som påverkar verkställandet av FN:s konvention om biologisk mångfald,
- 2) att bistå i förvärvningen och upprätthållandet av de mänskliga resurser, system och strukturer som behövs för att införskaffa, samla ihop och upprätthålla biologiska prover som ligger till grund för taxonomiska kunskaper,
- 3) att främja system som är effektiva och som förbättrar tillgången till taxonomiska uppgifter, och i första hand säkerställa att uppgifter som rör den biologiska mångfalden finns tillgängliga för ursprungslandet,
- 4) att införliva de väsentligaste taxonomiska målen i konventionens olika arbetsprogram.
- 5) att införliva de väsentligaste taxonomiska målen i gränsöverskridande teman inom konventionen.

naturvetenskapliga traditioner kan de forskningsprojekt som sker samtidigt i de respektive länderna dra nytta av varandra.

Havsforskningsinstitutet har upprättat en mycket omfattande taxonomisk växtplanktondatabas av mycket hög kvalitet inom ramen för HELCOM-samarbetet, som innefattar över 2 000 växtplanktonarter, -underarter och variationer.

Naturhistoriska centralmuseet har hand om Finlands nationella naturvetenskapliga samlingar. På djurmuseet finns det nära 9 miljoner prover, varav cirka 8,5 miljoner är insekter. I växtmuseets herbarium finns cirka 3,2 miljoner prover, varav 1,7 miljoner rörväxter, 0,6 miljoner sporväxter och cirka 0,8 miljoner svampprover. Det geologiska museet har drygt 100 000 sten- och mineralprover och i Botaniska trädgården finns över 8 000 levande växtprover. Huvudparten av proverna är inhemska. På Naturhistoriska centralmuseet finns det dessutom ett omfattande observationsarkiv för de inhemska arterna, bestående av uppskattningsvis 20 miljoner observationer, varav de tidigaste är från början av 1800-talet. Över hälften av dessa är fåglar. Det material som nämnts ovan är av mycket stor betydelse för forskningen och utredningen av förändringarna i den biologiska mångfalden i Finland. En nästan lika stor mängd prover finns på Finlands övriga naturvetenskapliga museer. Exempelvis Botaniska trädgården vid Uleåborgs universitet är den enda vetenskapliga trädgården som har en avdelning för naturligt förekommande växter och en tredjedel av de naturligt förekommande växtarterna i Finland finns i dessa levande samlingar. Arbetsfördelningen mellan Naturhistoriska centralmuseet och de regionala museerna är dock otydlig.

Utmaningar för utveckling

Huvudparten av materialet i den omfattande samlingen på Naturhistoriska centralmuseet är svår att använda, eftersom det inte i sin helhet finns lagrat i elektronisk form. Inte heller de kunskaper om våra arter som samlats in i över 200 års tid av de övriga naturvetenskapliga museerna och samlingarna i vårt land finns i en form som går att använda eller som passar in i miljöförvaltningens datasystem. Planerna på att lagra allt i elektroniskt format har inte framskridit.

Naturhistoriska centralmuseet lyder under undervisningsministeriet och är en del av Helsingfors universitet. Universitetens nuvarande resultatstyrningssystem är inte särskilt väl anpassat för museiverksamheten. Förbindelsen med universitetet är dock användbar med tanke på bl.a. forskarutbildningen. Även om miljöministeriet i stor utsträckning använder sig av Naturhistoriska centralmuseets tjänster har ministeriet inte haft någon officiell roll i resultatstyrningen inom museet. Inom miljöförvaltningen är centralmuseets naturliga samarbetspartner Finlands miljöcentral. Arbetsfördelningen mellan institutionerna är däremot delvis oklar och det finns brister i organiseringen av de gemensamma forskningsmålen och utbytet av material. Kunskaper om växt- och djurplankton finns främst hos forskarna på Havsforskningsinstitutet, samt på Helsingfors universitet.

HANDLINGSPROGRAM **ARTER**

Mål

Målet är att samla in och upprätthålla taxonomiska prover i en form som alla inblandade parter kan använda, att säkerställa taxonomiska expertkunskaper, att få kunskaper om arterna i Finland och förbättra klassificeringen av dem samt att förbättra samarbetet mellan de parter som ingår i forskningen om arterna. Naturhistoriska centralmuseet lever upp till de krav som Global Biodiversity Information Facility (GBIF)-avtalet ställer på Finland.

Åtgärder, ansvariga ministerier och tidsplan

50) Uppgiftsfördelningen mellan Naturhistoriska centralmuseet och Finlands miljöcentral inom den grundläggande forskningen inom taxonomi, inhämtning och förvaring av prover samt uppföljning av den biologiska mångfalden utreds. • UVM och MM, 2006–2007

51) Det taxonomiska material som förvaltas av Naturhistoriska centralmuseet och de viktigaste delarna av de regionala naturhistoriska museernas material och samlingar lagras i digital form. Beslut fattas om hur den taxonomiska förteckningen av arterna i Finland ska uppdateras och utväxlas i digital form mellan alla berörda aktörer. • UVM och MM, 2008–2014

52) Genomförandet av det globala taxonomiinitiativet främjas aktivt genom att bl.a. öka utbildningssatsningarna för finländska experter och det internationella utbytet av experter. • UVM, 2007–2016

53) Det forskningsprogram för bristfälligt kända och hotade artgrupper och arter som påbörjats inom ramen för METSO-programmet fortsätter även efter 2007. Guider med information om Finlands artbestånd och dess viktigaste arter upprättas. Nationella åtgärder för att inhämta kunskap om och klassificera arterna vidtas i nära samarbete med Svenska artprojektet i Sverige. • MM, JSN, UVM, 2007–2012

Skydd och hållbart nyttjande av den genetiska mångfalden

Skydd och hållbart nyttjande av den genetiska mångfalden inom jord- och skogsbruket

Bakgrund

När man talar om genresurserna hos odlingsväxter, husdjur och skogsträd menar man den nedärvda biologiska mångfalden, olika arter och raser samt förändringar inom arterna. De genresurser som är viktiga för Finlands jord- och skogsbruk samt för kulturarvet har under tusentals år anpassat sig till det regionala klimatet, jordmånen och landskapet, vilket gör dem unika. Genom att skydda genresurserna tryggar man den biologiska mångfalden för behoven inom jordbruk, förädling och forskning samt för kommande generationer. Särskilt viktig är den biologiska mångfalden för förädlingen och därmed för Finlands livsmedelsförsörjning.

Genom internationella avtal och nationella genresursprogram satsar man på att se till att vi även

i fortsättningen har väl anpassade växtarter och djurraser för jord- och skogsbrukets behov. Utöver den internationella konventionen om biologisk mångfald fastställer det internationella avtalet om växtgenresurser för livsmedel och jordbruk (IT, 2004), som lyder under FAO, de världsomspännande, juridiskt bindande ramarna för bevarandet av genresurserna. Genom avtalet skapas ett multilateralt system som bygger på tillgången till växtgenresurser och fördelningen av avkastningen från handel samt övrig användning mellan de fördragsslutande parterna. Det internationella växtgenresursprogrammet (GPA), som även det är upprättat under FAO, och Kommissionen för genetiska resurser för livsmedel och jordbruk (CGRFA) inom FAO kräver att nationella genresursprogram upprättas. Finlands nationella program för växtgenresurser inom jord- och skogsbruket startade år 2003 och programmet för djurgenresurser år 2004. Genbanksnämnden, som tillsatts av jord- och skogsbruksministeriet, följer upp och utvecklar programmen.

Nuläget

Växtgenresurser

När det gäller växtgenresurserna inom jordbruket är det anmärkningsvärt att man i Finland bedriver kommersiellt jordbruk i världens nordligaste förhållanden. De kulturväxter som lämpar sig för odling här är genetiskt anpassade både till långa och kalla vintrar och till korta odlingsperioder och långa dagar. Som en följd av förändringarna i processerna i jordbruket har lantrashönorna på fälten och de gamla artbestånden försvunnit, eftersom de ger mindre avkastning än de nuvarande arterna.

Odlingsväxternas genreserver bevaras vanligtvis nedkylda som frön i genbankerna (ex situ-förvaring). På det sättet kan man långtidsförvara levande frön från till exempel korn, vete, havre, råg och ängsväxter under tiotals år. Nordiska genbanken (NGB) finns i Alnarp i södra Sverige. I genbanken finns cirka 1 600 frysta fröprover från Finland. Utöver frösamlingen upprätthåller genbanken en nordisk potatissamling. De växtarter som förökar sig vegetativt, såsom fruktträd, bärbuskar, prydnadsväxter och perenner, bevaras i nationella fältgenbanker och i laboratorier (ex situ-förvaring). MTT med tillhörande verksamhetsområdesnätverk fungerar som den huvudsakliga förvaringsplatsen för de vegetativa samlingarna i Finland.

Den mest naturliga förvaringsmetoden för genresurser är att odla växter i deras ursprungsmiljö (in situ-förvaring). Ursprungsväxter och gamla modifierade arter kan bevaras i deras ursprungliga odlingsmiljö på lantgårdarna (in situ on-farm) och trädgårdsväxter i privata trädgårdar (in situ on

garden). Utöver frö- och fältgenbanker kan genresurser förvaras i laboratorier under långsamma växtförhållanden eller i djupfryst flytande kväve.

Djurgenresurser

Djur som tas från naturen, deras nedärvda skillnader och den genetiska variation mellan individer som utvecklats under årtusendena utgör djurgenresurserna. Ur de första av våra husdjur utvecklades de finska lantraserna. De av Finlands lantraser och rasernas olika stammar som är hotade är den östfinska lantrasen, den norrfinska lappkon, det gråa finska lantfåret, ålandsfåret, arbetshästen bland finnhästarna och lantrashönan.

Mångfalden och rasernas särskilda egenskaper behövs för husdjursproduktionen i framtiden, eftersom produktionsförhållandena, förädlingsmålen och konsumenternas behov förändras. Upprätthållandet av vissa raser gör det möjligt att utveckla nya raser och dra nytta av heterosis, det vill säga korsningseffekter för att förbättra de hälso- och fertilitetsmässiga egenskaperna.

Djurgenresurserna skyddas genom levande djur samt genom embryo- och könscellgenbanker. Nordiska husdjursgenbanken (NGH) grundades år 1984. Husdjursgenbanken förvarar dock inte genresurser, utan fungerar som en samarbets- och informationsutbytesorganisation som tillhandahåller metoder för styrande myndigheter, djurförädlingsorganisationer och skyddsorganisationer för sällsynta raser att trygga den genetiska mångfalden.

Skogsgenresurser

I Finland bygger skogsbruket på de lokala och ursprungliga trädarterna. Skyddet av skogens genetiska resurser bygger på ett nätverk av genreservskogar. Nätverket kompletteras av genresursarkiv och traditionella naturskyddsområden. Skyddet av skogsträdens genresurser är en del av Finlands nationella program för växternas genresurser. Bevarandet av skogsträdens genetiska mångfald ingår även i målen för bestämmelserna om handeln med skogsodlingsmaterial och målen för skogsförädlingsverksamheten.

Ex situ-metoder används inom skogsbruket då trädarter är ovanliga och endast förekommer i små osammanhängande områden eller då växtplatsen är hotad. De åtgärder som används vid ex situ-förvaring är genresurssamlingar (i synnerhet ädla lövträd), flyttning och fröbanker.

Ett internationellt samarbete bedrivs inom ramen för EUFORGEN-programmet och på nordisk nivå inom Nordiska nätverket för skogsgenetiska resurser som lyder under Nordiska skogsbrukets frö- och plantråd (NSFP).

Fiskgenresurser

Genom byggnad i vattendrag, miljöföröreningar samt odling och fiske av främmande fiskarter har de lokala fiskbestånden försvagats och på så sätt har den genetiska mångfalden utarmats. Huvudparten av exempelvis havsöringbestånden i kuståarna har försvunnit, men en del av havsöringarnas genetiska egenskaper kan finnas kvar i de lokala havsöringsbestånden i de övre vattendragen.

Utmaningar för utveckling

För att rädda lantsorterna bland ängsväxterna krävs det snabba åtgärder och insamling av frön, för fröna håller på att försvinna. De särskilda överenskommelserna om stödåtgärder för underhållsodling av ursprungsväxter inom miljöstödet för jordbruket har inte varit tillräckliga för att främja in situ-skyddet, för endast 10 odlare har ingått avtal om underhållsodling av de gamla lantarterna. Villkoren för stödet för ursprungsväxterna inom miljöstödet är invecklade och lockar inte odlare att bedriva odling av ursprungsväxter. Även lantarterna bland trädgårdsväxterna borde ha ett eget stöd-system. För närvarande har de inget stöd system alls. Man har inte lyckats inkludera stödåtgärder i miljöstödet till jordbruket som europeiska kommissionen skulle godkänna.

De avtal för uppfödning och program för bevarande av ursprungsraser som innefattas i miljöstödet till jordbruket är en modell som har haft positiva effekter på bevarandet av ursprungsraserna. Med hjälp av detta har man kunnat bromsa eller till och med stoppa minskningen av populationernas storlek hos vissa arter. Bestånden av lantrashöna, ålandsfår, grått finskt lantfår, öst- och nordfinska ko och finska get har ökat de senaste åren. Finnhästarnas och de västfinska kornas antal har hållit sig på oförändrad nivå, medan det finska fåret har minskat i antal. Minskningen av storleken på ursprungsrasernas populationer beror framför allt på en minskad produktion och förändrade praktiker inom jordbruket.

Våra inhemska skogsträd växer vid den norra gränsen av sitt utbredningsområde. Försök att flytta träden har visat att de ursprungsträd och trädarter som flyttas hit vanligtvis inte växer bra. De långlivade skogsträden måste klara de stora temperaturväxlingarna som sker i vårt nuvarande klimat, och till följd av den klimatförändring som förmodligen kommer att ske krävs det en ännu större anpassningsförmåga.

Förekomsten av lokala havsöringsbestånd som bevarats i de övre vattendragen och dess närområden samt möjligheterna att bevara och dra nytta av dem genom bl.a. fiskodling bör utredas. Bevarandet av harrbestånden i havsområdena genom odling bör beaktas.

Då storleken på de fiskbestånd som behöver upprätthållas minskar betydligt minskar också den nedärvda mångfalden. Det kan leda till att antalet olika genetiska former som behöver bevaras för framtiden minskar. På vilt- och fiskeriforskningsinstitutet finns en levande genbank (honfiskar) bestående av 16 fiskarter eller fisktyper och 64 olika bestånd samt en mjölkebank, där hanfiskar från 12 fiskarter eller fisktyper och 42 olika bestånd finns förvarade. Huvudparten av de fiskar som odlas är hotade. Genom fiskerimyndigheternas skyddsstrategi för laxen i Saimen och den skyddsstrategi som är på gång för öringen i Saimen främjar man skyddet av dessa arter.

Mål

Den biologiska mångfalden bland odlings- och trädgårdsväxterna (i synnerhet ursprungsarterna och de gamla kommersiella modifierade arterna) bevaras. Ett nationellt register över genresurser upprättas för att främja skyddet på lantgårdarna. Bevarande och ett hållbart nyttjande av jordbruksväxternas och trädgårdsväxternas genetiska resurser på lång sikt säkerställs. Ex situ-genbanker utvecklas och utvidgas och skyddet på lantgårdarna främjas.

Man ser till att husdjurens ursprungsraser inte utrotas och att deras genetiska variation bevaras i så stor utsträckning som möjligt. Man ska sträva efter att skydda genbankernas verksamhet. Uppfödningssstödet till ursprungsraserna bör fortsätta. I fastställandet av storleken på de stöd som utbetalas för olika raser bör man ta hänsyn till rasens betydelse för bevarandet av husdjursarternas genetiska mångfald. I förädlingsprogrammen tar man hänsyn till ursprungsrasernas anpassning till finska förhållanden. Dessutom upprätthålls och stärks kunskaperna inom husdjursgenetik, förädling och skydd av husdjursgenresurserna på detta område. Bevarande och ett hållbart nyttjande av skogsträdens genetiska resurser på lång sikt säkerställs. Finlands fiskbestånds genetiska mångfald ska bibehållas.

Åtgärder, ansvariga ministerier och tidsplan

54) Finlands nationella program för växtgenresurser inom jord- och skogsbruket verkställs. • JSM, 2006–2016

55) Finlands nationella program för djurgenresurser verkställs 2004–2010. • JSM, 2006–2010

56) Mångfalden bland genotyperna i skogsodlingsmaterialet bibehålls. Inom EU och i internationella sammanhang verkar vi för att skydd och ett hållbart nyttjande av skogsträdens genresurser tas med i internationella avtal och är aktiva i genomförandet av avtalen. Man ser till att programmen för skogsförädlingen och fröhanteringen på lång sikt samt den lagstiftning som rör det förädlade skogsodlingsmaterialet i tillräckligt stor utsträckning tar hänsyn till den genetiska mångfalden. Ett tillräckligt stort antal genreservskogar för skogsträden och bevarade samlingar upprättas och upprätthålls. • JSM, 2006–2016

57) Den genetiska basen skyddas och upprättandet av en genbank verkställs för de ur odlingssynpunkt viktigaste arterna (regnbågsforell, sik) samt övriga fiskar (bl.a. öring och röding). Odlingen av fisk fortsätter i syfte att bevara den genetiska mångfalden så omfattande som möjligt bland de honfiskar som producerar rom till odlingar. Mjölkebanksverksamheten för fiskarna fortsätter och utvidgas i enlighet med mjölkebanksprogrammet. De ekonomiskt mest betydande fiskbeståndens genetiska mångfald bibehålls bl.a. genom reglering av fisket, istandsättning av vattendragen och genom att vid behov upprätthålla tillräckligt stora honfiskbestånd, samt genom att även bevara genetiska resurser i genbanker. • JSM, 2006–2016

Genresursernas tillgänglighet och fördelningen av de nyttigheter de ger

Bakgrund

Med hjälp av Bonnriktlinjerna strävar man efter att verkställa det tredje målet i avtalet: tillträde till och rättvis och jämn fördelning av avkastningen från användningen av genresurserna. Riktlinjerna har som syfte att även främja skydd och hållbart nyttjande av den biologiska mångfalden. Riktlinjerna omfattar alla typer av genresurser och tillhörande information, uppfinningar och praxis samt de nyttigheter som användningen av dem ger, enligt det som tas upp i konventionen. Det handlar om rekommenderade riktlinjer som underlättar åtgärder inom lagstiftning, förvaltning eller andra åtgärdsområden som hänger samman med tillgång till genresurser och fördelning av deras nyttigheter.

Även om Bonnriktlinjerna inte är bindande är det faktum att de godkännts av 180 länder ett tecken på ett internationellt intresse för området. Riktlinjerna fick ännu större tyngd när man på FN:s toppmöte om hållbar utveckling (2002) uppmanade länderna att komma överens om ett internationellt system inom ramen för CBD, med vars hjälp man skulle främja och säkra en jämn och rättvis fördelning av de nyttigheter som de genetiska resurserna ger genom att följa och främja tillämpningen av Bonnriktlinjerna. Bonnriktlinjerna är en del av detta mer övergripande system och ett viktigt verktyg i CBD:s åtgärder och bevarandet av den biologiska

Bonnriktlinjerna och utvecklandet av det internationella systemet för genresurser i enlighet med FN:s konvention om biologisk mångfald

Bonnriktlinjerna (beslut VI/24) handlar om tillträde till och rättvis fördelning av avkastningen från användningen av genetiska resurser. Det är frivilligt att följa riktlinjerna och målet med dem är att ge vägledning till användare och leverantörer av genresurser i de fall då det sker ett utbyte av genresurser inom eller mellan länder. Riktlinjerna klargör tillgången till genresurser och fördelningsprocessen av de nyttigheter som genresurserna ger och dess olika stadier samtidigt som användarnas skyldighet att i förhand begära ett informerat samtycke från leverantören (Prior Informed Consent, PIC) betonas. I riktlinjerna klargörs huvudprinciperna för de villkor man gemensamt kommit överens om (Mutually Agreed Terms, MAT) och användarnas och leverantörernas ansvarsområden. I riktlinjerna behandlas även andra delfaktorer, såsom incitament, ansvarsfrågor, verifieringsmetoder och lösning av tvister samt ges förslag på innehållet i materialöverföringsavtalet (Material Transfer Agreement, MTA).

Den arbetsgrupp som behandlar tillträde till och rättvis fördelning av genresurser (ABS/OEWG) som inrättats under FN:s konvention om biologisk mångfald har som uppgift att enligt beslutet vid toppmötet om hållbar utveckling i Johannesburg (2002) förhandla om ett internationellt system med föreskrifter om tillträde till och rättvis fördelning av de nyttigheter som genresurser ger. Systemet kommer att bestå av de olika befintliga och nya bestämmelserna och riktlinjerna på olika nivåer.

mångfalden. I åtgärdsprogrammet från Johannesburg betonas behovet av att genom praktiska åtgärder främja de resultat och den nytta man får från biotekniken, som bygger på genresurser.

Nuläget

Under Genresursrådet tillsattes en arbetsgrupp i oktober 2004, vars uppgift var att behandla målen i Bonnriktlinjerna och det nationella verkställandet. Arbetsgruppen lade fram i juli 2006 en rapport om tillträdet till genresurserna och fördelningen av nyttigheterna i syfte att verkställa Bonnriktlinjerna. Rapporten har som syfte att fungera som utgångspunkt för den nationella tillämpningen av Bonnriktlinjerna.

Utmaningar för utveckling

Under den första fasen i verkställandet av Bonnriktlinjerna nationellt bör det utredas vilken typ av system man vill upprätta i Finland och huruvida ny lagstiftning om tillträde till och fördelning av genresursernas nyttigheter för att kunna genomföra detta behövs. Det system som utvecklas och de verktyg som krävs för dess verkställande måste anpassas så att de är i harmoni med de nationella och internationella förpliktelser som rör genresurser. Utgångspunkten för utvecklandet av systemet för tillträde till och fördelningen av genresursernas nytta är en av CBD:s grundläggande princip. Enligt denna princip har alla länder fullständiga rättigheter till de egna naturresurserna. Länderna kan alltså själva bestämma vilka instrument de

HANDLINGSPROGRAM SKYDD OCH HÅLLBART NYTTJANDE AV DEN GENETISKA MÅNGFALDEN

använder för att uppnå målen i konventionen om biologisk mångfald.

Mål

Hanteringen av genresurserna följer bestämmelserna i FN:s konvention om biologisk mångfald eller det internationella avtalet om växtgenresurser. De nyttigheter som uppstår vid kommersiellt eller annat nyttjande av genresurser fördelas mellan leverantörländerna enligt förfaringssätt som godkänts gemensamt.

Åtgärder, ansvariga ministerier och tidsplan

58) Det nationella verkställandet av Bonnriktlinjerna utreds. Detta görs utgående från den rapport som Genresursrådets arbetsgrupp utarbetat och som innefattar centrala frågor rörande lagstiftning och förvaltningspraxis i enlighet med artikel 15 i FN:s konvention om biologisk mångfald, samtidigt som man vid behov tar hänsyn till andra förpliktelser enligt internationella avtal. Genresursrådet som hanterar genresurserna inom jordbruket och som lyder under jord- och skogsbruksministeriet utreder de nationella åtgärder som måste vidtas enligt det internationella avtalet om växtgenresurser (IT-avtalet) samt de nationella åtgärderna vad beträffar genresurserna inom jordbruket i enlighet med Bonnriktlinjerna. • MM och JSM 2006–2007

Gränsöverskridande åtgärder

Styrmedel

Lagstiftning

Bakgrund

Det behövs långsiktiga åtgärder för att trygga den biologiska mångfalden. De lagstiftningsmässiga och förvaltningsmässiga styrmedlen har traditionellt en central roll.

Nuläget

Den lagstiftningsmässiga styrning som handlar om biologisk mångfald grundar sig huvudsakligen på naturvårdslagen (1096/1996). Ödemarkslagen är av stor betydelse när det gäller markanvändningen i det nordligaste Finland. Viktiga vattendragsområden skyddas av forsskyddslagen och av vissa separata föreskrifter. Marktäktslagen skyddar även värden som hör till den levande naturen. Skogslagen, vattenlagen och markanvändnings- och bygglagen innehåller bestämmelser som skyddar den biologiska mångfalden. Lagstiftningen och

beslutsfattandet på nationell nivå styrs av de bestämmelser som rör utvärderingen av effekterna av EU-nätverket Natura 2000 Naturvårdslagstiftningen har varit i kraft sedan 1997. Man har lagt till några preciseringar till lagstiftningen, men har ännu inte gjort någon övergripande utvärdering av dess funktion och effekt.

Utmaningar för utveckling

Genomförandet av naturvården är i stor utsträckning beroende av lagstiftningsmässiga och förvaltningsmässiga styrmedel. Även om den aktuella lagstiftningen är relativt ny är det dags att börja utvärdera dess funktion och effekt för att kunna möta de växande utmaningarna på området. Det är viktigt att man utöver traditionella styrmedel för användningen av naturresurser och områden utvecklar en informationsbaserad och ekonomisk styrning som ger de olika aktörerna möjlighet att på egen hand skydda den biologiska mångfalden. I revideringen av naturvårdslagen bör man bland annat betona den genetiska mångfalden på så sätt att arter och även lägre taxonomiska enheter skyddas.

Mål

Lagstiftningsmässiga och förvaltningsmässiga styrmedel utvecklas och styrmedlens spektrum utökas så att de i större utsträckning än tidigare omfattar självständiga åtgärder av olika ansvariga aktörer. En revidering av naturvårdslagen är nödvändig, bland annat för att myrarnas naturvärde ska tas i beaktande när man avgör om tillstånd för torvproduktionsprojekt.

Åtgärder, ansvariga ministerier och tidsplan

59) Från och med år 2008 görs en helhetsutvärdering av funktionen och effekterna av naturvårdslagen från 1997. I samband med utvärderingen granskas också lagens beröringsytor med den övriga lagstiftningen. På grundval av denna utvärdering utarbetas förslag med syfte att utveckla lagstiftningen. • MM, 2008–2010

60) Skyddet av den biologiska mångfalden iaktas då man bereder ny lagstiftning som styr användningen av naturresurser och områden. • Samtliga ministerier, 2006–2016

Ekonomisk styrning och övriga incitament

Bakgrund

Ekonomisk styrning, rådgivning och vägledning som uppmuntrar till frivilliga skyddsinsatser samt utveckling och tillämpning av goda markanvändningsprinciper på olika områden är styrmedel som håller på att få en allt viktigare roll vid sidan av lagstiftningen. I Finland har ekonomiska styrmedel som främjar biologisk mångfald redan använts på vissa håll, dock har detta skett ganska sporadiskt och på ett snävt område. Det finns ett tydligt behov av att utveckla och införa fler ekonomiska incitament, något som även konstaterats på det internationella planet bl.a. inom det utvecklingsarbete som drivs under OECD.

På uppdrag av miljöministeriet håller man på att göra en grundutredning om den biologiska mångfalden som ekonomisk fråga. Utredningen grundar sig på beslut och rekommendationer av OECD:s expertgrupp för ekonomiska frågor och biodiversitet och FN:s konvention om biologisk mångfald. Utredningen innehåller konkreta förslag och rekommendationer (forskning, skapande av marknad, direkta incitament, styrmedel, förvaltning och infrastruktur) om hur ekonomiska incitament och åtgärder som främjar skyddet och ett hållbart nyttjande av den biologiska mångfalden kan tillämpas i Finland.

Privata naturskyddsområden som inrättas på markägarens begäran är en praxis med långa anor i Finland. Dessa områden har på senaste år utgjort

en växande andel av de naturskyddsprogram som genomförs. Rådgivning är också något som länge har haft en central roll för jord- och skogsbruket. Programmet METSO har lyft fram och lagt fokus på bevarandet av den biologiska mångfalden. Också inom jordbruket har miljöfrågorna fått betydligt mer framträdande roll.

Nuläget

Miljöstöden inom jordbruket och lagen om finansiering av hållbart skogsbruk har medfört betydligt större möjligheter att erhålla finansiellt stöd för åtgärder som syftar till att bevara den biologiska mångfalden. Ett annat exempel på ett fungerande ekonomiskt incitament är kompensationssystemet inom rennäringen, där renlagen får ekonomisk ersättning för skador som förorsakas av kungsörnar, som beräknas enligt antalet häckande kungsörnspar som ger örningar.

Utmaningar för utveckling

Ett omfattande införande av frivilliga skyddsåtgärder och att utveckla incitament som stöder vård och skydd av skogsnaturen är ofrånkomliga förutsättningar när det gäller att främja skyddet av naturen under det kommande decenniet. Ett viktigt mål vid sidan av upplysningen, rådgivningen och skapandet av användarvänliga guider är också att miljövårdsinsatserna inom jordbruket och på landsbygden och de nya finansiella instrument som utvecklas riktas till mål som är av central betydelse för den biologiska mångfalden. Nya incita-

Behandling av incitament inom ramen för FN:s konvention om biologisk mångfald

Flera artiklar i FN:s konvention om biologisk mångfald behandlar frågor som anknyter till ekonomi. I artikel 11 konstateras exempelvis att "varje fördragsslutande part skall, så vitt möjligt och om så är lämpligt, vidta ekonomiskt och socialt sunda åtgärder som stimulerar bevarandet och det hållbara nyttjandet av beståndsdelar av biologiska resurser". Både i FN:s konvention om biologisk mångfald och OECD:s rekommendationer till medlemsstaterna uppmanas länderna att i större utsträckning än tidigare och på ett mer konsekvent sätt använda ekonomiska styrmedel i sin nationella biodiversitetspolitik. Förslagen har omfattat inrättandet av olika incitament till skydd för och ett hållbart nyttjande av den biologiska mångfalden, avlägsnandet av skadliga incitament och att hitta nya möjligheter för skydd och ett hållbart nyttjande av den biologiska mångfalden som har med ekonomi och sysselsättning att göra.

ment kan också utvecklas i samband med skyddet av hotade arter.

Mål

Förståelsen för den biologiska mångfaldens ekonomiska samband ökas, och stimulerande och ändamålsenliga ekonomiska styrmedel införs för att främja skyddet och vården av den biologiska mångfalden.

Åtgärder, ansvariga ministerier och tidsplan

61) Stödsystemen utvärderas och revideras vid behov för att förebygga situationer där incitament har en skadlig effekt på den biologiska mångfalden. De nya finansiella instrumenten utnyttjas mångsidigt för att utveckla lantbruksmiljöerna, naturskyddet och vården på landsbygden och en ekologisk landskapsplanering. • JSM, FM, MM, 2007–2013

62) De resultat som fås av utredningen om METSO-programmet som blir klart 2006 används för att utveckla styrmedel för naturskyddet. Särskild uppmärksamhet fästs vid växelverkan mellan myndigheter och medborgare samt vid införandet av frivilliga skyddsmedel i omfattande utsträckning och ekonomiska incitament som stöder naturvård och naturskydd uppmuntras. • MM och JSM, 2007–2010

63) Möjligheterna till finansiella incitament för ersättning och förebyggande av skador som förorsakas av speciellt stora rovdjur och sälar utreds. • JSM, 2007–2010

Undervisning och utbildning

Bakgrund

En allmänbildande utbildning ger medborgarna en bra grund för att förstå de olika frågorna kring den biologiska mångfalden. Bevarandet av den biologiska mångfalden ingår i den värdegrund, de temaområden och det undervisningsinnehåll som de nya läroplanerna för den allmänbildande undervisningen fastställer. Främjandet av ett hållbart nyttjande och bevarandet av den biologiska mångfalden har också införts i målen för de riksomfattande läroplansgrunderna inom yrkesutbildningen. I samband med revideringen av naturbruksundervisningen och av grundexamen inom skogsbruket har man tagit målen om ett hållbart nyttjande och skyddet av skogar och andra förnybara naturresurser i beaktande.

Nuläget

Ansvar för miljön och välbefinnande och för en hållbar framtid utgör ett av de temaområden som ingår i grundundervisningens läroplansgrunder. Grundundervisningens mål är att utbilda miljömedvetna medborgare som engagerar sig i att föra en hållbar livsstil. Att utveckla ett positivt förhållande till miljön och naturen är en viktig aspekt inom grundundervisningen på de lägre klasserna. Målet är att eleven ska kunna beskriva särdragen hos olika livsmiljöer och identifiera de vanligaste arterna i dessa. Något av det mest centrala inom

biologiundervisningen på klass 5–6 är förståelsen av den biologiska mångfalden och dess betydelse. Undervisningen syftar till att låta eleverna undersöka arter och livsmiljöer i närmiljön, exempelvis skogar och kärr, och identifiera de viktigaste arterna. Detta mål stöds av en orienterad insamling av växter. På klass 7–9 fördjupar den biologiska undervisningen elevernas insikter om biologisk mångfald och skyddet av denna. Förmågan att identifiera viktiga växt-, djur- och svamparter i hemtrakten utökas även här genom en orienterad insamling av växter. Eleverna kan skapa en växtsamling antingen i traditionell eller digital form.

Respekt för livet är också en av gymnasieundervisningens värdegrunder. Ett av gymnasieutbildningens temaområden är hållbar utveckling. Eleven bör känna till de ekologiska grunderna för en hållbar utveckling och kunna mäta, utvärdera och analysera förändringarna i naturmiljön. Som resultat av biologiundervisningen i gymnasiet fördjupas elevernas kunskaper i ämnet hållbar utveckling, i synnerhet ur den biologiska mångfaldens och de ekologiska miljöproblemens synvinkel. Målet är att få eleven att uppfatta den biologiska mångfalden som en naturresurs samt hotet mot arterna och livsmiljöerna och utarmningen av mångfalden som viktiga frågor. Utöver biologisk mångfald och ekologiska miljöproblem behandlar den fördjupande gymnasiekursen i miljöekologi den finländska naturens sårbarhet och olika indikatorer för miljö kvalitet. Eleverna planerar och genomför även ett eget ekologiskt forskningsprojekt. Mångfaldsfrågor behandlas också inom gymnasieundervisningen i geografi, på den för alla gymnasieelever obligato-

Arbetsprogrammet för kommunikation, utbildning och allmän medvetenhet inom FN:s konvention om biologisk mångfald

Kommunikation, utbildning och allmän medvetenhet är viktiga gränsöverskridande teman inom förverkligandet av målet fram till 2010. Programmet CEPA (Communication, Education and Public Awareness) syftar till att uppnå dessa mål (beslut VI/9). Till stöd för arbetsprogrammet godkände det 8:e partsmötet (Curitiba, 2006) en serie CEPA-prioritetsåtgärder på kort sikt och en långsiktig genomföringsplan (beslut VIII/6). Besluten omfattar skyldigheter för både generalsekreteraren och de fördragsslutande parterna. Skyldigheterna berör bl.a. förvaltningsmässiga mekanismer och samarbetsnätverk med vilka CEPA-programmets verkställande främjas samt deras funktion i praktiken; t.ex. i form av en utvärdering av de nationella utgångslägena. EU-länderna strävar till att integrera CEPA-åtgärderna åtminstone i sina nationella strategier och handlingsprogram för biologisk mångfald eller till att utarbeta nationella CEPA-strategier och handlingsprogram där alla relevanta aktörer medverkar på ett samordnat sätt.

CBD:s nationella förmedlingsinstitution clearing-house mechanism (CBD CHM, LUMONET i Finland) är ett viktigt instrument när det gäller att förbättra kommunikationen, informationsspridningen och den allmänna medvetenheten. Det 8:e partsmötet godkände en uppdaterad strategisk plan för förmedlingsinstitutionen för 2005–2010 och ett arbetsprogram fram till 2010 (VIII/11). Beslutet omfattar skyldigheter för både sekretariatet och de nationella förmedlingsinstitutionerna. Enligt arbetsprogrammet ska också samarbetet mellan de olika nationella förmedlingsinstitutionerna och GBIF-databaserna säkerställas.

riska kursen i naturgeografi, fördjupande kurser i områdesforskning och på kursen i riskgeografi.

En hållbar utveckling och bevarandet av den biologiska mångfalden är gemensamma mål som ingår i samtliga yrkesutbildningars riksomfattande läroplansgrunder. Man har utökat och utvecklat undervisningen och informationsspridningen rörande skyddet, vården och ett hållbart nyttjande av den biologiska mångfalden inom olika näringsområden, som t.ex. skogsbruket.

Utbildningsstyrelsen deltar i forskningsprojekt för ett hållbart skogsbruk och dess främjande i enlighet med det Nationella skogsprogrammets linjer och genom ungdomskommunikation. Projekten Metsän oppimispolku och Metsissä mahdollisuus har tillsammans med Finska Forstföreningen och Finlands 4H-förbund med framgång lyckats öka medvetenheten om skogsfrågor bland ungdomar på olika håll i Finland. Andra projekt som är på gång är projektet för nordiska skogsekosystem och utbildning, GLOBE-programmet samt Environment and School Initiatives (ENSI), som strävar till att främja utbildning i hållbart nyttjande med hjälp av ny datateknik. Från och med mars 2004 inleddes också miljöcertifieringen av skolor och läroinrättningar.

Utmaningar för utveckling

Utbildningsområdet använder sig av den bild om tillståndet för den biologiska mångfalden och de faktorer som påverkar den som kommer från forskningen; därför är det viktigt med ett samarbete mellan miljöforskarna, miljöförvaltningen och de som

utvecklar utbildningen. En viktig fråga för undervisningsarbetet är vilka pedagogiska medel som används när det gäller att undervisa om biologisk mångfald och de faktorer som påverkar detta, samt vilka metoder som används för att hjälpa eleverna att utveckla ett tankesätt som främjar en hållbar livsstil. En tillräcklig kunskap om de olika arterna ligger till grund för förmågan att bilda sig en uppfattning av naturen och ekosystemens struktur och funktion. Utan dessa kunskaper kan elevens förhållande till naturen bli ytligt, vilket i sin tur kan leda till en bristande vilja att skydda naturen och den biologiska mångfalden. Eftersom man i Finland har observerat att elever och lärarstuderande har bristfälliga kunskaper om olika arter har man i läroplansgrunderna för grundundervisningen utökat undervisningen i växtarter. Ny datateknik används också som stöd till undervisningen om och studerandet av olika växtarter.

En viktig fråga för utvecklingen av utbildningen och för läroinrättningarna är att det bör finnas lätt-tillgängligt material. Skolorna har ett ökande behov av information om närmiljöns tillstånd. Man har återigen börjat samla växter i skolorna, men en förutsättning för att detta ska fungera är att lärare och elever har möjlighet att följa utrotningshotade eller andra skyddade arter och naturtyper i digital form. De geografiska informationssystemen som är utvecklade för skolundervisningen ger eleverna möjlighet att arbeta på ett forskningsinriktat sätt genom användande av den nya datatekniken. Skolorna bör ha kostnadsfri och enkel tillgång till geografiska uppgifter om miljöns tillstånd, som

t.ex. uppgifter om livsmiljöernas och arternas mångfald.

De regionala miljöcentralerna och skogscentralerna kan förmedla geografiska uppgifter om den biologiska mångfalden och övriga uppgifter om miljöns tillstånd till skolorna. En annan viktig samarbetspartner för skolorna är de nationella uppföljningsmetoderna för biologisk mångfald. Skolorna är konsumenter av mångfaldsinformation; de kunde emellertid också vara viktiga producenter av sådan information. Problemet i skolorna är att uppföljningsinformationen är geografiskt splittad och av en "låg förädlingsgrad" med tanke på undervisningsbehoven. Det skulle vara viktigt att utveckla ett enhetligt och användarvänligt hanteringssystem för information om den biologiska mångfalden som var öppet för alla. Förädlade regionala naturuppgifter och datafiler samt mångfaldsindikatorer är viktiga undervisningsmaterial för skolorna. Det är också viktigt att de myndigheter, organisationer och forskningsanstalter som driver uppföljningsverksamhet samarbetar med undervisningsmyndigheterna så att nya naturintresserade uppmuntras till att bidra till uppföljningen av den biologiska mångfalden. Uppfattningarna hos elever och studerande om hur människan påverkar den biologiska mångfalden bör fördjupas. Samtidigt får de en djupare insikt om hur människan bör ändra sina beteenden för att skydda mångfalden. Inom yrkesutbildningen behövs riksomfattande uppgifter om biologisk mångfald, information om utrotningshotade arter och naturtyper och en uppfattning av vilka tillvägagångssätt inom varje närings- och yrkesverksamhet som utsätter den

biologiska mångfalden för risk och vilka som främjar dess skydd.

Enligt den av statsrådet godkända utvecklingsplanen för undervisningsministeriets förvaltningsområde (2003–2008) och det i regeringsprogrammet inkluderade nationella skogsprogrammet har utbildnings- och forskningssystemen inom båda dessa yrkesområden varit av central betydelse för bevarandet av vårt sociala välbefinnande och vår ekonomiska konkurrenskraft. Finland har förbundit sig internationellt till principerna för en ekologiskt, socialt och ekonomiskt hållbar utveckling och denna infallsvinkel kommer enligt utvecklingsplanen ovan att betonas allt mer under kommande år, t.ex. när man utvecklar skogsutbildningen.

Mål

Målet är att miljöfrågor som gäller biologisk mångfald främjas inom dagvården och i förskolan upp till högskolenivå, att uppföljningsresultaten från mångfaldsundersökningar görs lättare tillgängliga inom undervisningen och utbildningen avgiftsfritt och att samarbetsformer upprättas mellan dem som utvecklar undervisningen och utbildningen och de aktörer som ansvarar för att följa upp den biologiska mångfalden. Målet är också att lärarnas pedagogiska kunskaper om arterna och den biologiska mångfalden ökas genom kompletterande utbildning, att deras kunskap om arterna förbättras med stöd av högklassiga nätundervisningsmaterial och att utbildning som stöder en hållbar utveckling främjas med hjälp av ny datateknik.

De naturcentra som sköts av Forststyrelsen är en miljöförvaltningsmässigt betydande investering,

både för främjandet av medvetenheten om naturen och som inlärningsmiljöer. Skolor och läroanstalter drar nytta av naturcentrens tjänster i undervisningen. Naturcentrens färdiga ramar och breda besökskrets bör utnyttjas på ett mer omfattande sätt än vad man gör idag och verksamheten utvecklas i samarbete med utbildningsförvaltningen ur miljöförvaltningens synpunkt.

Åtgärder, ansvariga ministerier och tidsplan

64) Den kompletterande lärarutbildningen utvecklas när det gäller kunskaper om arterna och pedagogiken kring den biologiska mångfalden. Kunskapen om arterna och utbildningen i hållbar utveckling främjas med hjälp av ny datateknik. • UVM, 2007–2010

65) Förståelsen av människans inverkan på den biologiska mångfalden ökas bland elever och studerande med hjälp av allmänbildande undervisning, stöd till gruppverksamhet på naturområdet och konsumentutbildning. • UVM, 2006–2016

66) Inom yrkesutbildningen görs en utredning av och inkluderas i läroplanen hur studerande inom olika områden bör agera i sina framtida yrken för att på ett ändamålsenligt sätt bibehålla, skydda eller öka den biologiska mångfalden. • UVM, 2007–2010

67) Samarbetet mellan miljöforskningen, de som kommer ut med miljöinformation, miljöförvaltningen och utbildningsförvaltningen utvecklas. Samarbetet mellan de regionala miljöcentralerna, Forststyrelsens naturcentra och läroinrättningarna utvecklas. • UVM, MM, JSM, 2007–2010

Kommunikation och förbättring av den allmänna medvetenheten

Bakgrund

Betydelsen och behovet av skyddet av den biologiska mångfalden är något som det finns en stor allmän förståelse för. Det visar bland annat de opinionsmätningar som genomförts. Finländarnas kännedom om naturskydd kan i internationell jämförelse betraktas som hög. I praktiken är emellertid skyddet av naturen föremål för fördomar och missförstånd. I bakgrunden till detta ligger i synnerhet markägarnas erfarenheter i samband med omstridda naturskyddsprojekt.

Nuläget

Oavsett förvaltningens tillvägagångssätt litar markägarna inte till fullo på miljömyndigheterna. Attityderna har dock utvecklats och man har på sina håll blivit mer samarbetsvillig och i synnerhet erfarenheterna från METSO-programmet visar att åtgärder som bygger på frivillighet kan ge goda resultat.

Utmaningar för utveckling

Hos naturskyddsmyndigheterna gav resultatet från METSO fortfarande skäl att utveckla verksamheterna. Också medborgarnas stora intresse för miljön behöver hållas vid liv genom information och rådgivning samt genom att ge dem möjlighet till fritidsaktiviteter i naturen. Internetkommunikationen utvecklas snabbt, vilket öppnar upp

nya möjligheter för skapande och mottagande av information om exempelvis naturen.

Mål

Målet är att öka allmänhetens kunskaper om den biologiska mångfaldens ekologiska grunder och om de nyttigheter som skyddet av denna innebär för nationalekonomin, näringslivet och privata medborgare, och tillhandahålla information om god praxis och goda tillvägagångssätt. Målet är vidare att upplysa om frågor som gäller den biologiska mångfalden också när det handlar om svårare teman på ett sätt som är lättförståeligt och uppmuntrar till att åtgärder vidtas, betona finländarnas ansvar för våra nationella arter och naturtyper samt utöver fakta framställa motiverande och upplevelsebaserade informationsmaterial om detta.

Åtgärder, ansvariga ministerier och tidsplan

68) Ett kommunikationsprogram inrättas och sätts igång som ett samarbete mellan ministerierna och de övriga intressentgrupperna med syfte att göra skyddet av den biologiska mångfalden mer känt och accepterat i samhället samt förbättra förståelsen för ett hållbart nyttjande av naturresurser. • MM, UM, JSM, 2007–2010

69) Informationsmaterial och guider om skyddet, vården och ett hållbart nyttjande av den biologiska mångfalden utarbetas och publiceras för olika målgrupper. Möjligheterna att utöka produktionen av inhemska naturfilmer och videomaterial utreds. • MM, UVM, JSM, KM, 2007–2010

Den biologiska mångfalden inom områdesanvändningen och markanvändningen

Bakgrund

Livsmiljöerna blir färre och färre och de områden som finns kvar blir allt mer splittrade p.g.a. en allt tätare bebyggelse, fler trafikleder och övrig markanvändning. De enhetliga livsmiljöområdena minskar i storlek, isoleringen mellan de områden som är kvar ökar och proportionen av de för många arter ogynnsamma kantområdena ökar. Splittringen förstärker de negativa följderna av förminskningen av livsmiljöerna ytterligare.

Konventionen om biologisk mångfald (artikel 14) förutsätter en utvärdering av miljöeffekterna av projekt, planer och program som med största sannolikhet har en märkbart skadlig påverkan på den biologiska mångfalden. Målet är att undvika eller minimera de skadliga verkningarna. Under konventionen har man också utvecklat principer och direktiv för ett s.k. ekosystembaserat synsätt (beslut V/6). Det finska miljöministeriet har gjort en preliminär studie av det ekosystembaserade synsättet och hur det kan tillämpas i Finland.

Nuläget

Påverkan på den biologiska mångfalden utvärderas som en del av markplaneringen och av miljöbedömningar som görs för planer, program och enskilda projekt, samt som en del av den Natura-

Det ekosystembaserade synsättet inom FN:s konvention om biologisk mångfald

Utformningsmodellen för det ekosystembaserade synsättet (beslut V/6) består av tolv allmänna principer och fem direktiv med hjälp av vilka man strävar efter att uppnå en helhetssyn på skyddet, vården och ett hållbart nyttjande av naturområdena och naturresurserna (Description, Principles, and Operational Guidelines for the Ecosystem Approach). Modellen fäster vikt vid att man på olika sätt bevarar populationernas naturliga strukturer och funktioner i syfte att trygga de naturresurser och naturliga processer som ger nyttigheter, de s.k. ekosystemtjänsterna. Synsättet går ut på att först avgränsa varje organismsamhälle och identifiera de intressentgrupper som har med områdets nyttjande att göra. Efter att man utvärderat ekosystemets struktur, funktioner och tillstånd och identifierat de åtgärder som behövs i fråga om skydd, vård och ett hållbart nyttjande, fortsätter man genom att överväga olika styrmedel och ekonomiska incitament och förverkliga en flexibel och anpassningsbar vård för ekosystemet, där verksamhetens följder för de omgivande organism-samhällena tas i beaktande. Ekosystemanbaserade synsättet är svårförståeligt och svårt att anamma i Finland. Istället har man föreslagit begreppet "hållbart nyttjande" som ytterligare ett uttryck.

bedömning som avses i 65 § i naturvårdslagen. Bedömningen av påverkan på naturen styrs av två centrala principer: att avvärja utarmningen av den biologiska mångfalden och försiktighetsprincipen. Också allmänhetens deltagande och växelverkan behövs i frågor som berör den biologiska mångfalden.

I Södra Finland har det på grund av en tätare bosättning, övrig bebyggelse och livliga trafikleder redan uppstått situationer där levnads- och rörelsemöjligheterna för djuren på vissa håll har blivit inskränkta. Vägverket publicerade 2003 en handbok om hur man i vägplaneringen kan ta hänsyn till djurens passager. De lösningar som presenteras i boken är ämnade för vägar men lämpar sig också för gatunät i tätorter och städer. I markplaneringen har man i viss mån tagit hänsyn till fungerande ekologiska korridorer.

I Finland fullföljs principen för hållbar utveckling som tar ekosystemen i beaktande ofta inom projekt bl.a. tack vare en etablerad planeringspraxis, en täckande lagstiftning, en arbetsgruppskultur som sammanbinder olika intressentgrupper och participativ planering. Det mest kända praktiska exemplet är troligtvis statens naturresursplanering för ekonomiskogarna. Principen om hållbar utveckling syns även i de privata skogarnas mångsidiga skogsplanering och lokala utvecklingsprojekt inom jordbruket, som är inriktade på att öka produktion i samklang med naturen eller bevara traditionella landskap. I Finland håller man för närvarande på att verkställa EU:s vattenramdirektiv. Direktivet har vattenområdena och vattendragens funktionella helhet som utgångspunkt, vilket precis är vad man menar med begreppet "ekosystemangrepps-sätt".

Utmaningar för utveckling

I dagens läge är det svårt att ta en omfattande hänsyn till alla synvinklar inom den biologiska mång-

falden. Det finns inga utvecklade metoder för att beakta indirekta eller ackumulativa miljöeffekter och saken blir ofta ignorerad på grund av att varje projekt är unikt och man inte har förmåga att förstå den bredare utvecklingen på s.k. landskapsnivå. Särskilt utmanande är det att utveckla metoderna inom markplaneringen, som för närvarande går ut på att man fastställer gränsvillkor, till en vidare och mer flexibel förståelse av den biologiska mångfaldens utveckling. Att kombinera ett hållbart nyttjande med skydd är på motsvarande sätt en svår utmaning inom planeringen.

När man gör miljökonsekvensbedömningar koncentrerar man sig vanligtvis på bara vissa arter och naturtyper på området i fråga. Man har lyckats dåligt med att uppfatta naturens struktur och dess naturliga utveckling eller betydelsen av de gjorda observationerna för arterna och på livsmiljönivå och genetisk nivå.

Medborgarna sätter stort värde på naturens mångfald. Det finns ett behov för växelverkan vid miljökonsekvensbedömningar, så att experternas uppfattningar kan kompletteras med medborgarnas.

Mål

Principen om hållbar utveckling som tar ekosystemen i beaktande tillämpas när man gör miljökonsekvensbedömningar, i synnerhet på planerings- och programnivå för att på ett naturligt sätt kunna granska reella alternativ och större områdeshelheter.

En hållbar utveckling för naturen lyfts fram inom planeringen. Miljökonsekvensbedömningar görs med större uppmärksamhet för vilka nyttigheter som den biologiska mångfalden kan medföra i praktiken och hur tillgången till dessa nyttigheter bland olika befolkningsgrupper påverkas av projektet.

Markplaneringen och planeringen av trafikleder görs så att man tar hänsyn till de naturekonomiska helheterna. Tillräckligt grundliga naturutredningar görs inom planläggningen, som även iakttar naturen och naturfunktionerna utanför planområdet. Skadande av den biologiska mångfalden p.g.a. splittrande av enhetliga naturområden förebyggs eller minskas.

Åtgärder, ansvariga ministerier och tidsplan

70) Möjligheterna att främja hänsynen till en hållbar utveckling som tar ekosystemen i beaktande i praktiken inom naturresursplaneringen och områdesanvändningen samt inom miljökonsekvensbedömningar utvecklas. I fråga om skyddsprogram som inte ingår i generalplaner och landskapsplaner eller nätverket Natura 2000 men som är skyddsområden som fastställts av regeringen (SL, SU) utreds verkställningsbehovet, prioriteringsordningen och behovet för vård- och skyddsplanering, och skyddsåtgärder vidtas. Man ser till att beslutsfattarna har tillgång till de konsekvensanalyser som gäller biologisk mångfald vid rätt tidpunkt. • MM, JS, KM, HIM, 2008–2016

Den biologiska mångfalden som ekonomisk fråga

Bakgrund

Att hitta och utnyttja de olika ekonomiska och samsättningsrelaterade möjligheterna som den biologiska mångfalden ger är viktigt för att kunna säkerställa den samhälleliga acceptansen för skyddet och vården av denna. Frågor som på den senaste tiden har fått stor internationell uppmärksamhet är exempelvis upprättandet av kostnadsfria ekosystemtjänster och att undersöka och främja deras finansierings- och marknadsmekanismer.

Nuläget

Forskningen kring den biologiska mångfaldens ekonomiska värden och möjligheter har utökats på senaste tid, men forskningsresultaten utnyttjas bara sporadiskt och som experiment i skyddet och vården av naturen.

Turistnäringen är kanske den bransch som mest utnyttjar de olika naturvärdenas immateriella nytta och de uppfattningar de ger upphov till i främjandet av den egna verksamheten. Naturturismen är den snabbast växande grenen av turistbranschen. Verksamhetens miljöverkningar är en del av den offentliga bild som näringsidkarna och företagen ger och de nyttigheter som kommer av detta mäts i marknadsframgång. Kundernas uppfattning kan också vara av betydelse på nivåer som ligger långt

ifrån själva verksamheten, vilket ställer särskilda krav på företagen.

I Finland finns det gott om expertkunnskap om biologisk mångfald som är efterfrågad på arbetsmarknaden och inom olika internationella projekt. De som utbildar sig till experter på området bör få en ökad kompetens att sköta samhälleliga uppgifter, arbeta inom planeringen och medverka i internationella projekt redan från den tidiga studietiden, bl.a. genom arbetserfarenhet och möjligheter till arbetspraktik.

Utmaningar för utveckling

Det finns ännu ett stort utvecklingsbehov i Finland när det gäller att utnyttja de ekonomiska möjligheter som den biologiska mångfalden medför. Om naturskyddet och ett ekologiskt hållbart nyttjande av naturresurserna endast ses som en merkostnad väcks heller inte tillräcklig förståelse för behovet att stoppa utarmningen av den biologiska mångfalden.

Visserligen bör man inom forskningen och utvecklingen av naturresursernas användning utreda vilka kostnader som skyddet av den biologiska mångfalden innebär för nationalekonomin, privatkonomin och företagsekonomin samt vilka eventuella ekonomiska gränser som gör sig gällande. Man bör i så stor utsträckning som möjligt minska och undgå kostnader och skadliga följd effekter.

EU:s direktiv om miljöskadeansvar bör införas i den finska lagstiftningen under 2006. Direktivet fastställer också ett ansvar för skador på den biolo-

giska mångfalden. Utförandet av riskbedömningar och utredningar av återställningskostnader tjänar det ekonomiska beslutsfattandet i fråga om avvärjning av risker och ersättningar för skador på allmän nivå, och statsmyndigheternas, försäkringsanstaltens och företagets beredskap på praktisk nivå.

Mål

Målet är att öka förståelsen för den biologiska mångfaldens ekonomiska samband med syfte att hitta innovationer och nya näringar inom branschen.

Åtgärder, ansvariga ministerier och tidsplan

71) Ett utvecklingsprojekt startas som syftar till att identifiera de ekonomiska möjligheter som den biologiska mångfalden medför och främja ett hållbart nyttjande. De möjligheter som den finska naturen erbjuder i fråga om bioteknik, livsmedelsproduktion och naturprodukter utreds. • MM, FM, UVM, JSM, HIM, AM, 2008–2016

72) Utvärderingsmetoder för de ekonomiska konsekvenserna av de risker som hotar den biologiska mångfalden utvecklas. Särskild vikt fästs vid de långsiktiga ekonomiska risker som orsakas av klimatförändringarna, en försvagning av den biologiska mångfalden samt ekonomiska risker som beror på olje- eller kemikalieolyckor eller andra eventuella oförutsedda händelser. • MM, JSM, KM, HIM, 2007–2016

Beredskap inför omfattande förändringar i miljön som förorsakas av människan

Klimatförändring

Bakgrund

Den utarmning av den biologiska mångfalden som sker idag beror på markanvändningen, miljöförstörelse, ett alltför omfattande utnyttjande av djur- och växtarter för mänskliga behov och på andra indirekta följder av människans verksamhet. I framtiden kommer också klimatförändringarna att påtagligt påverka den biologiska mångfalden. Enligt ett omfattande internationellt forskningsmaterial har de regionala temperaturförändringar som inträffat på senaste tider haft negativa följder för ett flertal fysikaliska och biologiska fenomen på jordklotet. Det finns bevis på att glaciärerna krymper, permafrosten smälter, älvarnas och insjöarnas isbeläggningsperiod blir kortare och vegetationsperioden blir längre. Man förutspår också att regnmängderna kommer att öka på vintrarna och att extrema väderfenomen blir vanligare, i synnerhet i nordligare områden. Förändringen av nederbörden påverkar troligtvis vattenväxlingen i Östersjön och därmed salthalten, vilket i sin tur kommer att medföra betydande påverkan på artbeståndet i Östersjön som påverkar hela näringskedjan. En minskning av istäcket kommer att leda till att en del av denna marina miljö försvinner och bland

FN:s konvention om biologisk mångfald och klimatförändringarna

I konventionen om biologisk mångfald betraktas klimatförändringen som ett stort hot för den biologiska mångfalden. Klimatförändringen påverkar ekosystemen (i synnerhet korallrev, våtmarker, skogar, bergsområden och arktiska områden), möjligheterna till ett hållbart nyttjande av den biologiska mångfalden och de näringar som är beroende av detta. Konventionens vetenskaplig-tekniska arbetsgrupp (SBSTTA) har blivit ombedd att göra en bedömning av hur man skulle kunna stävja följderna av klimatförändringen och främja naturens anpassning till dess negativa verkningar. I detta syfte beredde IPCC (Intergovernmental Panel on Climate Change) en översikt över förhållandet mellan klimatförändringen och den biologiska mångfalden för FN:s konvention om biologisk mångfalds räkning. SBSTTA har sedan dess tillsatt två expertgrupper varav den första rapporterade om klimatförändringens konsekvenser och om sätten att stävja dessa, och den andra om hur en anpassning till klimatförändringen kan främjas när det gäller den biologiska mångfalden (CBD Technical Series No. 10 och No. 25). Finland har gett ett aktivt stöd till dessa expertgrupper, bl.a. i form av finansiering.

Det 8:e partsmötet till konventionen (Curitiba, 2006) underströk betydelsen av forskning samt hänsynstagande till den biologiska mångfalden inom de handlingsprogram som upprättas för anpassning till klimatförändringen och inom enskilda anpassningsåtgärder (beslut VIII/30).

När konventionens arbetsprogram ses över borde man bättre än tidigare ta hänsyn till behovet av beredskap inför klimatförändringen och av bevarande av den biologiska mångfalden i ett klimat i förändring. Parterna uppmanades till att utveckla snabba metoder för utvärdering som kan tillämpas inom planeringen och verkställandet av deras anpassningsåtgärder. Parterna uppmanades också att främja den forskning som drivs på området utifrån de forskningsbehov som uppges av expertgrupper. Parterna bör ta hänsyn till de allra känsligaste områdena och ekosystemen och deras lokala samhällen. Beslutet understryker också samarbetet med klimatkonventionen (UNFCCC) och konventionen om ökenspridning (UNCCD) samt med Ramsarkonventionen om våtmarker. Målet är att hitta åtgärder med vars hjälp målen för samtliga dessa konventioner kan främjas samtidigt, i synnerhet på nationell nivå.

annat försvåra sälarnas fortplantning. Förändringar i temperatur och salthalt leder till ändrade förhållanden, vilket gör att främmande arter trivs bättre. Klimatförändringen innebär en stor extrabelastning för naturen utöver den belastning som kommer av människans aktivitet.

De nordliga ekosystemen är känsliga för oregelbundet växlande naturfenomen och ändringar i artbeståndet. Många organismsamhällen är under direkt hot av att försvinna helt och hållet eftersom de praktiskt taget saknar förmåga att anpassa sig till de förändrande klimatförhållandena. På de arktiska och nordliga områdena sänker också föroreningen av luften och jordmånen naturens förmåga till återhämtning och motståndskraft. Enligt prognoserna för klimatförändringarna kommer temperaturstegringen att ske snabbast i de nordliga zoner. Å andra sidan kan klimatets uppvärmning i princip medföra en ökad produktionskapacitet i de nordliga ekosystemen. Den kan alltså ha både positiva och negativa följder när det gäller den biologiska mångfalden.

Nuläget

Man har i ett flertal undersökningar upptäckt ändringar hos hundratals av jordens arter som är statistiskt sett betydande när de ställs i förhållande till den väntade temperaturstegringen och arternas biologiska egenskaper. Klimatförändringen och i synnerhet de lokala temperaturstegringarna syns redan i fråga om när djurens och växternas fortplantning sker, vegetationsperiodens längd och/eller djurens vandringar och rörelse, arternas spridning och populationsstorlek och förekomsten

av skadedjur och sjukdomar. Det finns en fara för att klimatförändringen får negativa effekter för de ekologiska, ekonomiska och sociala nyttigheter som naturens mångfald innebär för människan.

Utmaningar för utveckling

Man har gjort preliminära bedömningar av hur klimatförändringarna påverkar den biologiska mångfalden. Resultaten visar att det viktigaste tillvägagångssättet för att främja naturens anpassningsförmåga är att bilda ekologiskt fungerande och tillräckligt täckande skyddsområdesnätverk. Nätverkets sammanhållning, det vill säga de ekologiska förbindelserna mellan de olika skyddsområdena, är något som anses vara särskilt viktigt under förändrande förhållanden. Skyddsområdesnätverkens påverkan på de marina områdena känns väldigt tydlig, eftersom de förändringar som sker i hela det marina ekosystemet även sker i skyddsområdena.

Förhållandet mellan den biologiska mångfalden och klimatförändringen ställer oss inför nya utmaningar när det gäller bevarande och ett hållbart nyttjande av den biologiska mångfalden, bl.a. i fråga om anskaffning av information. Det behövs nya forskningsrön om klimatförändringarna och om hur de påverkar skyddsområdesnätverken, i synnerhet när det gäller vattendrag, myrnatur, våtmarker, nordliga livsmiljöer som t.ex. fjäll, och överlag artbestånd i kalla klimat. Information om klimatförändringarna och deras effekter behövs särskilt när det gäller skyddsområdenas ekologi, de processer som bidrar till att bevara mångfalden, de interna förhållandena i artbeståndet och

näringskedjornas funktion. Man kan redan nu förbereda sig för klimatförändringen genom att analysera artbeståndets och ekosystemens känslighet för ändringar i klimatet.

Mål

Målet är att utreda klimatförändringens påverkan på den biologiska mångfalden och att så tidigt som möjligt förutse vilka åtgärder som behövs för att minska de skadliga verkningarna eller anpassa sig till dem.

Åtgärder, ansvariga ministerier och tidsplan

73) Finlands nationella strategi för anpassning till klimatförändringen (2005) och CBD:s och UNFCCC:s rekommendationer i fråga om klimatförändringen förverkligas. • MM, JSM, KM, HIM, SHM, UM 2006–2016

74) Forskningsprogrammet för anpassning till klimatförändringen genomförs fram till 2010. Programmet utökas bl.a. med insamling av information som är av central betydelse för den uppföljning och de beslutsprocesser som gäller skyddsområdena. • MM, UVM, JSM, KM, 2007–2010

75) Metoder utvecklas för att göra känslighetsanalyser kopplade till klimatförändringen, t.ex. av skyddsområdenas funktion och naturskydds nätverkets enhetlighet och sammanhållning. För riskbedömningen och -hanteringen inom markanvändningen utvecklas lämpliga förfaringssätt för s.k. anpassad planering, som även omfattar beredskap för och anpassning till klimatförändringen. • MM, 2008–2012

76) Beredskap upprättas för att bevara de arter som är mest hotade av klimatförändringen utanför naturmiljöerna (ex situ-skydd). • MM och JSM, 2010–2016

77) Man fortsätter med ett aktivt internationellt forsknings- och expertsamarbete för att bereda eventuella regionala anpassningsstrategier för barrskogs zonen och för områden i Östersjön. • MM, JSM, UVM, UM, 2006–2016

Genmodifierade organismer

Bakgrund

Gentekniken gör det möjligt att analysera och ändra det genetiska arvet hos organismer. I jord- och skogsbruket samt i jakten och fisket används genteknik för att öka växternas och djurens avkastningsförmåga och motståndskraft mot olika sjukdomar och miljöbelastningar, samt för att förbättra deras kvalitet.

I samband med att genmodifierade organismer blir allt vanligare ställs vi inför nya typer av utmaningar när det gäller bevarandet och ett hållbart nyttjande av den biologiska mångfalden. Vissa förädlingsdrag kan medföra selektiva fördelar och etablera sig hos besläktade naturligt förekommande växtarter, där de i vissa fall kan vara skadliga för den biologiska mångfalden. Genteknik kan å andra sidan också utnyttjas inom forskningen och skyddet av den biologiska mångfalden. Med hjälp av gentekniken är det möjligt att utveckla arter och odlingsmetoder som är mindre belastande för miljön samt sjukdomståligen arter. En bättre odlings-säkerhet, mindre användning av bekämpningsmedel och odlingstekniker som minskar på erosionen sparar på den biologiska mångfalden.

Nuläget

Ett flertal av den europeiska gemenskapens föreskrifter innehåller bestämmelser som styr genmanipulering inom forskningen, vid laboratorier, industrianläggningar och odlingar och i framställningen av olika produkter som säljs på marknaden. EU har godkänt sammanlagt 18 genmodifierade organismer för olika syften som t.ex. odling och foder. I Finland är det tillåtet att använda ett fåtal produkter som är tillverkade med genmodifierade organismer, som t.ex. stärkelseprodukter, växtoljor och riboflavin (B2-vitamin). Livsmedels-, foder- och skogsindustrin har ett mycket försiktigt förhållningssätt till användningen av genmodifierade råvaror i sina produkter. Den nationella lagstiftningen innehåller också bestämmelser om godkännande och användning av genmodifierade organismer. Strategin för bio- och genteknik inom jordbruket blev färdig 2000 och jord- och skogsbruksministeriets genteknikstrategi och åtgärdsprogram 2003–2007 blev färdiga 2003. År 2005 utkom dessutom en serie rekommendationer utarbetade av en arbetsgrupp om möjligheterna för samexistens mellan genmodifierade odlingsväxter och vanligt och ekologiskt jordbruk i Finland.

I Finland odlar man genmodifierade arter av odlingsväxter i forskningssyfte. Ingen kommersiell odling av genmodifierade växter förekommer.

Utmaningar för utveckling

De skadliga ändringar som genmodifierade organismer eventuellt medför kan ske på grund av växelverkansmekanismer som både är naturliga och som beror på människors verksamheter. Inom djurriket är det största miljöhotet genmodifierade insekter och fiskar. Den direkta miljörisk som genmodifierade husdjur (däggdjur) medför är mycket liten, och genmodifierade husdjur ser i själva verket ut att bli en verklighet inom en nära framtid, åtminstone vissa arter.

Man måste förbereda sig på möjligheten att även genmodifierade odlingsväxter börjar odlas i Finland under programperioden. Då kan exempelvis herbicidresistensen (i synnerhet odlingsväxternas resistens mot totalherbicer, som glyfosfat, som är den mest utbredda varianten i världen) göra att den biologiska mångfalden i livsmiljöerna på fälten försvagas. Totalherbicer kan nästan utrota de naturliga växtarterna och de arter som är beroende av dessa samt de ekosystemtjänster som de tillhandahåller, såsom odlingsväxternas pollinering och den biologiska bekämpningen av skadeinsekterna.

Användningen av vattenodling som en näringskälla för människor kommer att öka i framtiden och på grund av deras effektivare utnyttjande av foder och bättre ekoeffektivitet kommer också genmodifierade fiskar att bli allt vanligare. Dessa egenskaper kan också innebära att odlade genmodifierade fiskar får en högre konkurrensförmåga i naturvattnen.

Genmodifierade organismer väcker oro bland medborgarna eftersom det är fråga om en ny och relativt svårbegriplig teknik.

Mål

I Finland bedrivs en pålitlig och högklassig vetenskaplig forskning och uppföljning av genmodifierade organismers miljösäkerhet. Utvecklingen av genetiska tillämpningar som förbättrar tillståndet för miljön ska främjas och eventuella skadliga miljöverkningar av genmodifierade organismer förhindras.

Åtgärder, ansvariga ministerier och tidsplan

78) Genteknikstrategin och det tillhörande åtgärdsprogrammet genomförs. • JSM, 2006–2016

79) Ett tillståndsförfarande upprättas för att förhindra eventuella skadliga miljöeffekter av genmodifierade organismer. Det säkerställs att beviljandet av tillstånd för forskning och användning av genmodifierade organismer grundar sig på vetenskapligt genomförd riskbedömning och -hantering. • JSM och MM, 2006–2016

80) En tvärvetenskaplig forskning utvecklas för att kartlägga genmodifierade organismers miljö- och hälsomässiga samt socioekonomiska påverkan. Stöd ges till forskning som rör de ekologiska efterverkningarna av överförda genetiska drag och som anknyter till riskbedömning och -hantering för genmodifierade tillämpningar, i synnerhet för sådana som är utvecklade i Finland. • JSM, SHM, MM, 2006–2016

81) Vetenskapliga och administrativa metoder med ett brett tillämpningsområde utvecklas för bedömning och beslutsfattande som rör genmodifierade organismers påverkan på den biologiska mångfalden. Informationsspridningen

i samhället och växelverkan med medborgarna stärks. • JSM och MM, 2006–2016

82) Indikatorerna inom de befintliga uppföljningssystemen analyseras och nya indikatorer utvecklas i syfte att följa upp genmodifierade organismers funktion och effekter. • JSM, SHM, MM, 2006–2016

Främmande arter

Bakgrund

Man stöter regelbundet på nya främmande arter i Finland. De främmande arterna sprids både på land och i vattnet. Förändringarna i arternas spridning är en naturlig företeelse. Bara under de senaste årtiondena har det skett ett flertal förändringar i Finland som kan betraktas som en naturlig utveckling och som är omöjliga och till och med onödiga att motverka.

Ett annat fenomen vid sidan av den naturliga spridningen som också är känt sedan länge är spridning av nya arter orsakad av människan. Exempelvis har arter som avsiktligt eller oavsiktligt fördes av européerna till Nordamerika och Australien förorsakat omfattande och oåterkallliga förändringar i organismsamhällena på dessa kontinenter. Det största hotet för den biologiska mångfalden, efter förändringen av livsmiljöerna och deras försvinnande, är främmande arter som sprids effektivt, åsidosätter de ursprungliga arterna i livsmiljön och förorsakar förändringar hos de ursprungliga naturtyperna. Dessa främmande

Rekommendationerna om främmande arter inom FN:s konvention om biologisk mångfald

Lättspridda främmande arter behandlas som ett gränsöverskridande tema i FN:s konvention om biologisk mångfald och de ingår också i flera av konventionens tematiska arbetsprogram.

Det 6:e partsmötet till konventionen (Haag, 2002) behandlade utplånande av och kontroll över främmande arter, lindring av deras påverkan samt tillhörande juridiska frågor och direktiv. Partsmötet godkände 15 riktgivande principer för bekämpandet av lättspridda främmande arter, förhindrandet av deras spridning i naturen och lindringen av deras effekter (beslut VI/23).

Den tekniska expertgrupp som lyder under avtalet har granskat bristerna i det internationella regelverk som rör främmande arter. Man beslutade om rekommendationer när det gäller detta vid det 8:e partsmötet (Curitiba, 2006). Partsmötet fäste särskild vikt vid att lokalisera och avspärra de främmande arternas spridningsvägar och vid att förmedla de erfarenheter som uppstår till de andra parterna, bl.a. genom förmedlingsinstitutionerna (CHM). Utredningen var i synnerhet fokuserad på vatten- och havsodling, barlastvatten på fartyg och den civila luftfarten (beslut VIII/27).

arter kan också ha en betydande samhällelig och ekonomisk påverkan.

Den största orsaken bakom den nuvarande spridningen av främmande arter är att trafiken har ökat i volym, snabbhet och transportkapacitet, såväl till lands som till havs. Andra miljömässiga förändringar orsakade av människan, som exempelvis klimatförändringarna, kan förvärra problemet, eftersom det kan leda till att de främmande arterna trivs ännu bättre. Till havs kan främmande organismer spridas från ett havsområde till ett annat i fartygens barlastvatten eller genom att fästa sig vid fartygsskroven. Flera främmande arter har etablerat sig exempelvis i Östersjön, bl.a. havstulpanen, havsborstmasken och vandringsmusslan. Det största hotet för organismsamhällena, utöver i Östersjön, är i strandområdena. För människan har det visat sig att de arter som lägger sig på havsytan, som havstulpanen och klubbpolypen samt rovvattenloppan, som fäster sig i nät, är de mest skadliga.

Nuläget

I Finland är de främmande arterna och regleringen av dessa lagstadgade i naturvårdslagen (1096/1996), jaktlagen (615/1993, 1268/1993), fiskelagen (286/1982, 252/1998) och djursjukdomslagen (55/1980), samt när det gäller bekämpning av skadegörare i lagen om skydd för växters sundhet (702/2003), plantmateriallagen (1205/1994), lagen om handel med utsäde (728/2000) och lagen om bekämpning av insekt- och svampskador i skog (263/1991). Internationella sjöfartsorgani-

sationen (IMO) har försökt besvara det hot som främmande arter medför i havsnaturen. År 2004 undertecknades en internationell konvention om behandling av ballastvatten och främmande arter. Finland har undertecknat konventionen och håller på att förbereda ratificeringen av den.

Finland deltog i beredningsarbetet för det Nordiska ministerrådets utredning *Introduced Species in the Nordic Countries*, som utkom 2000. År 2001 utgav miljöministeriet den riksomfattande utredningen *Alien Species in Finland*. I skrivande stund deltar Finland i det nordiska projektet *Nordic Baltic Network on Invasive Species (NOBANIS)* som kartlägger tillståndet för främmande arter i olika länder och framställer internetmaterial bl.a. om hur de kan bekämpas. Genom den internationella växtskyddskonventionen (IPPC) deltar Finland också i det internationella arbetet kring främmande arter. I fågelvåtmarker och i skärgården har man genomfört en kontrollerad minskning av populationerna av främmande små rovdjursarter som har etablerat sig i Finland (mink, mårddhund). Man har också strävat efter att göra medborgarna mer medvetna om problemet med främmande arter genom pressmeddelanden och webbsidor. Situationen när det gäller främmande arter i Östersjön följs upp regelbundet och informationen samlas i den elektroniska databasen *Baltic Sea Alien Species*.

Utmaningar för utveckling

Utmaningen består av att identifiera potentiella främmande arter och deras spridningsvägar och att så tidigt som möjligt upptäcka eventuella inva-

sionsförsök. Detta kräver fungerande system för uppföljning, informationsförmedling och riskbedömning. Samarbetet mellan myndigheterna bör också utvecklas så att de sektoriella kunskaper som finns om kontroll av främmande arter kan utnyttjas på ett täckande sätt.

Mål

Målet är att genom ett myndighetssamarbete på nationell och internationell nivå få situationen med främmande arter under kontroll i Finland.

Åtgärder, ansvariga ministerier och tidsplan

83) Man deltar aktivt i det internationella samarbetet med syfte att bekämpa främmande arter som sprids genom den internationella handeln. • JSM, HM, MM, 2006–2016

84) En nationell strategi och en åtgärdsplan för främmande arter upprättas enligt vad som krävs av konventionen om biologisk mångfald. • JSM, MM, KM, 2007–2010

85) Forskningen och uppföljningen av främmande arter fortsätter i syfte att kunna identifiera betydelsen av främmande arter och kunna inrikta bekämpningsåtgärderna rätt. • JSM, MM, KM, 2006–2016

86) Informationsmaterial publiceras, t.ex. om välkända skadliga främmande arter och om hur de kan bekämpas. • JSM, MM, 2006–2016

87) Man fortsätter att forska i och utveckla bekämpningsmetoder för främmande arter som sprids genom fartygens ballastvatten med beaktande av IMO:s konvention om ballastvatten (*Ballast water convention*). IMO:s konvention om ballastvatten ska ratificeras. • KM, JSM, MM, 2006–2010

Ett hållbart nyttjande av den biologiska mångfalden inom turismen och i rekreationssyfte

Bakgrund

Turismen är den snabbast växande näringen i världen. Också i Finland har turismen vuxit mycket snabbt. Det delområde inom turismen som växer snabbast i världen är naturturismen, vilket också gäller Finland. Naturens dragkraft, tryggheten, det goda trafiknätet och de högklassiga tjänsterna är alla faktorer som bidrar till att det finns goda utgångspunkter för en utveckling av turismen i Finland. Turismnäringen är den viktigaste resursen för en regionalt balanserad utveckling eftersom det är naturturismen som sysselsätter och skapar förutsättningar för näringsverksamhet i avlägsna landsbygdsområden i Finland, där de traditionella näringsverksamheterna håller på att försvinna. Att vistas i skogen och använda den för naturupplevelser bidrar till att människan skapar sig ett förhållande till naturen som utvecklas. Det personliga förhållandet till naturen är ofta en förutsättning för en positiv inställning till skydd av den biologiska mångfalden.

Nuläget

Naturturismen innebär i allmänhet inget problem för den finska naturen tack vare Finlands stora areal och det faktum att turismen sker på en relativt liten skala. Inrikesturismen är koncentrerad kring

städerna, tätorterna, turistlederna och turistcentra. Den omfattande allemansrätten gör det möjligt att röra sig på privatägda marker och vatten. Detta sker i huvudsak längs stigar och vandringsleder samt på rekreatiomsområden. Cirka en procent av Finlands areal består av rekreatiomsområden. Ungefär 25 procent av turismen i Finland är naturturism. Sysselsättningsmässigt bidrar naturturismen med 32 000 personarbetsår. Den alltmer utbredda naturturismen och de positiva regionaleffekter det ger har gjort att lokalbefolkningens inställning till nationalparkerna blivit betydligt mer positiv än tidigare.

Utmaningar för utveckling

Enligt statsrådets principbeslut om rekreation i det fria och naturturism är det årliga tillväxtmålet inom naturturismen 8 procent för att en fördubblad sysselsättning ska uppnås fram till 2010. Målet bör nås genom en förbättring av miljöns rekreativvärde på ett ur miljösynpunkt ansvarsfullt sätt. För turistcentren förutsätter målet att man utvecklar friluftslederna och rekreatiomsområdena. Genom att utveckla naturvården i ekonomiskogarna främjar man även möjligheterna till rekreation inom ramen för allemansrätten. Motortrafiken på land och vatten bör styras. Strukturerna för rekreation i naturskyddsområdena bör förbättras med utgångspunkt i efterfrågan och bärkraftighet.

Mål

Sysselsättning, hållbar naturturism och rekreation i det fria främjas på ett sätt som är enhetligt med statsrådets principbeslut om rekreation i det fria och naturturism samt genom programmet VILMAT.

Åtgärder, ansvariga ministerier och tidsplan

Jfr. åtgärd 44)

88) Skogsplaneringen och användningen av rekreationsområdena utvecklas så att de stöder en mångfunktionell användning av skogarna. • JSM och MM, 2007–2010

Biologisk mångfald och samerna som urbefolkning

Bakgrund

De fördragsslutande parterna inom konventionen om biologisk mångfald (CBD) erkänner det nära och traditionella beroende av de biologiska naturresurserna som förekommer hos ett flertal urbefolkningar och lokalsamhällen med traditionella levnadssätt, och även det faktum att det är önskvärt att de nyttigheter som härstammar från deras traditionella kunskaper, innovationer och praktiker som gynnar skyddet och ett hållbart nyttjande av den biologiska mångfalden fördelas på ett rättvist sätt.

Nuläget

Den finska grundlagen tryggar rätten för samerna som urbefolkning till ett eget språk och en egen kultur och till självstyre i dessa frågor i deras hembygdsområde. Finlands anslutningsfördrag med den Europeiska unionen innehåller särskilda bestämmelser om samernas ställning och rättigheter som urbefolkning. Samernas samhälleliga ställning är också tryggad bland annat genom sametingslagen. Samernas rätt att använda sitt modersmål i förvaltningsärenden är tryggad i språklagstiftningen. Lagstiftningen tryggar också möjligheten till grundundervisning på samiska.

Finland har inte ratificerat ILO:s konvention nr. 169 om urbefolkningars rättigheter. Enligt artikel 14 i konventionen bör man erkänna urbefolkning-

ars ägande- och besittningsrätt över de marker som de traditionellt bebor. Utredningar om samernas rätt till marken har pågått länge och i olika sammanhang, men man har ännu inte uppnått en lösning som samtliga parter kan godkänna. Samerna har bestridit statens äganderätt till markerna på samernas hembygdsområde. Utredningarna kring markfrågan har färdigställts, men vad beträffar slutsatserna av dem råder det fortfarande betydande meningsskiljaktigheter.

Största delen av samernas hembygdsområde består av naturskyddsområden eller vildmarker. För dessa områden gäller naturskyddsprinciper som är förenliga med strävan att trygga samekulturen och kontinuiteten av de traditionella näringarna. Naturskyddsmyndigheterna och sametingen driver ett regelbundet, öppet och tätt samarbete, och i praktiken förekommer det inga större konflikter. Oklarheterna kring markfrågan förorsakar emellertid kontinuerliga problem inom planeringen av skötseln och nyttjandet samt inom förvaltningen av områdena i fråga, eftersom naturskyddsförvaltningen fungerar inom ramarna för den rådande rättsliga uppfattningen och sametingen konsekvent utgår ifrån sin ståndpunkt att statens äganderätt till marken är olaglig. Markfrågan är också grunden till många tvister om naturresursernas användning på samernas hembygdsområde, vars konsekvenser till och med hotar det hållbara nyttjandet av området.

Arbetsprogrammet för artikel 8(j) och tillhörande frågor i FN:s konvention om biologisk mångfald

Det arbetsprogram som är upprättat på grundval av artikel 8(j) i konventionen och andra bestämmelser om traditionell kunskap i denna syftar till att:

- säkerställa att urbefolkningen och de lokala samhällena deltar aktivt i det beslutsfattande som sker inom ramen för konventionen och i politiska planeringsprocesser,
- man förbinder sig till att respektera, skydda och upprätthålla sådan traditionell kunskap som är av betydelse för skyddet och ett hållbart nyttjande av den biologiska mångfalden,
- främja en mer vidsträckt användning av traditionell kunskap med de berörda urbefolkningarnas och lokala samhällenas samtycke och deltagande, samt
- uppmuntra till en jämlik fördelning av de nyttigheter som den traditionella kunskapen ger.

Parterna till konventionen om biologisk mångfald har grundat en öppen arbetsgrupp med uppgift att utarbeta konkreta förslag på hur de utfästelser som nämns ovan ska förverkligas. Arbetsgruppen har som huvudsaklig uppgift att upprätta direktiv som:

- understryker det faktum att privata och offentliga institutioner som söker dra nytta av traditionell kunskap bör erhålla ett informerat samtycke (Prior Informed Consent, PIC) av den berörda urbefolkningen eller lokala samhället.
- ger anvisningar om hur miljökonsekvensbedömningar bör genomföras i situationer där för urbefolkningen heliga platser är inblandade eller när det gäller land- och vattenområden som urbefolkningen eller det lokala samhället är bosatta i eller använder, och
- hjälper parterna när det gäller att utveckla deras lagstiftning och övriga tillvägagångssätt för att säkra att den traditionella kunskapen respekteras, skyddas och bevaras.

Utmaningar för utveckling

En förvaltningsmodell som de olika parterna till största delen har godkänt håller på att utvecklas i syfte att trygga den samiska urbefolkningens rättigheter i enlighet med grundlagen och ILO:s konvention nr. 169. Man fortsätter också att trygga förutsättningarna för samekulturens fortlevnad inom olika sektorer, enligt mainstreaming-principen. Samekulturen omfattar en stor mängd traditionell och erfarenhetsbaserad kunskap som är införlivad i samernas olika sätt att nyttja naturen, men denna kunskap har inte blivit systematiserad och man har heller inte kunnat utnyttja den för skyddet och vården av den biologiska mångfalden. Det hot som klimatförändringarna innebär för naturen i norr utgör också ett hot för själva grundstenen i samekulturen, renskötseln med fritt bete.

Mål

Målet är att främja bevarandet av samernas traditionella levnadssätt och kultur och dess grundförutsättning, det vill säga den biologiska mångfalden hos den nordliga naturen i samernas hembygdsområde.

Åtgärder, ansvariga ministerier och tidsplan

89) Man fortsätter att införa ändringar i lagstiftningen rörande vården, nyttjandet och skyddet av naturresurserna på samernas hembygdsområde i syfte att trygga förutsättningarna för samekulturens fortlevnad. • JM och JSM, 2006–2008

90) En förvaltningsmodell skapas som bejakar samernas besittningsrätt, tryggar den samiska urbefolkningens rätt till att bevara och utveckla sin kultur och tar hänsyn till övriga lokala rättigheter, levnadsförhållanden och behovet av utveckling av dessa. • JM och JSM, 2008–2010

91) Förutsättningar skapas för nedtecknande och utnyttjande av samernas traditionella kunskaper rörande den biologiska mångfalden i syfte att uppnå ett hållbart nyttjande av naturresurserna på samernas hembygdsområde, med beaktande av de principer som konventionen om biologisk mångfald fastställer i fråga om äganderätt över traditionell kunskap. • JM, UVM, JSM, MM, 2008–2010

Främjande av forskning och förvaltning av data om biologisk mångfald

Bakgrund

Under de senaste åren har mängden forskningsresultat om tillståndet och utvecklingsriktningen för den finska naturen och om olika tillvägagångssätt som stöder bevarandet av den biologiska mångfalden och deras effektivitet ökat markant. De viktigaste forsknings- och utredningsprojekten är:

- Evalueringsprojektet för nätverket av skyddsområden 1997–2002 (SAVA, SYKE, MM),
- Finlands forskningsprogram för biodiversitet (FIBRE 1997–2002 och dess utvecklingsprojekt BITUMI, Finlands Akademi, UVM),
- betänkandet från arbetsgruppen för skyddsbehovet för skogarna i Södra Finland och Österbotten 1999–2000 (ESSU, MM),
- Forskningsprogrammet för biodiversitet 2003–2006 (MOSSE, MMM och MM), Forskningsprogrammet för bristfälligt kända och hotade skogsarter (delprojekt inom METSO, MM),
- Forskningsprogrammet för skydd av Östersjön 2002–2005 (BIREME, Finlands Akademi, UVM),
- Programmet för inventeringen av den marina undervattensmiljön 2003–2014 (VELMU, MM), Finlands miljö och samhälles förmåga att anpassa sig till klimatförändringen 2004–2005, (FINADAPT, SYKE, MM) och

- Tryggandet av mångfalden i skogarna och dess påverkan på samhället 2005–2010 (TUK, METLA, JSM).

På grund av dessa projekt finns det nu ett stort antal forskare och experter i Finland. Deras kunskaper kan i fortsättningen utnyttjas för att lösa allt mer utmanande problem inom forskningen kring den biologiska mångfalden, och forskningsresultat kan också i allt större utsträckning frambringas med hjälp av fältaktörer.

Planeringen, styrningen och genomförandet av skyddet och vården av olika arter och naturtyper kräver aktuell information. I Finland tas informationen om den biologiska mångfalden fram av aktörer som lyder under olika ministerier. Material om naturresurserna samlas in för olika ändamål och förvaltas under styrning av jord- och skogsbruksministeriet, och övrig data om den biologiska mångfalden tas fram vid universitet och naturvetenskapliga museer under styrning av undervisningsministeriet och inom miljöministeriets förvaltningsområde. Havsforskningsinstitutet tillhandahåller betydande information om ekosystemen i haven. LUMONET, datasystemet för kunskapsförmedling om biologisk mångfald, är inrättat med syfte att uppfylla informationsbehoven under FN-konventionen och inom det nationella handlingsprogrammet för dess förverkligande samt bland programmets intressentgrupper och övriga intresserade parter, i frågor rörande bl.a. skyddet, vården och bevarandet av den biologiska mångfalden.

Nuläget

Eftersom en varierande praxis råder när det gäller anskaffning och upprätthållande av information är de data som finns mycket brokiga till format, innehåll och noggrannhet, och dessutom svårtillgängliga. Artbeståndsdelen inom Hertta, datasystemet för hantering av information om utrotningshotade och övriga arter som bör följas upp, är för närvarande endast tillgängligt för personalen vid Forststyrelsen och inom miljöförvaltningen. Forststyrelsens geografiska datasystem SUTIGIS kan för närvarande bara användas vid Forststyrelsens egna enheter. De naturvetenskapliga museernas samlingar och diverse forskningsresultat är till största delen splittrade och i ett format som gör dem otillgängliga via datasystemen. Inom många av de teman som rör den biologiska mångfalden är kunskapsbasen dessutom begränsad eller slumpbaserad, eller så har man över huvudtaget inte genomfört någon insamling av information. Det finns också brister när det gäller att förmedla den insamlade informationen till lokala eller regionala instanser som sörjer för t.ex. markplanering. Uppgifter om biodiversitet från miljökonsekvensbedömningar är en viktig möjlig källa till information, men som samtidigt inte är lättillgänglig.

Utmaningar för utveckling

De olika naturskyddsekologiska och andra grundforskningarna i biologisk mångfald är av stor betydelse för den vetenskapliga utvecklingen och för utvecklingen av olika tillämpningar inom branschen, men grundforskningsresultaten är svåra att omsätta i praktiken eftersom forskningen berör mycket splittrade teman och resultaten är provisoriska. Dessutom förmedlas forskningsresultaten inte till beslutsfattarna i tillräckligt stor utsträckning och dialogen mellan forskarna och de som använder informationen är otillräcklig. En samhällsvetenskaplig och tvärvetenskaplig forskning i biologisk mångfald är nödvändig för att lösa de stora samhälleliga utmaningar vi står inför.

De centrala men för tillfället skilda datasystemen för information om naturkunskap och naturresurser borde få en form som gör det möjligt för alla som behöver informationen att få tillgång till den. Också systemen för insamling av uppföljningsresultat som gäller den biologiska mångfalden och av observationer från sakkunniga naturintresserade bör samordnas och den insamlade informationen göras allmänt tillgänglig. Informationsmaterial från olika håll kunde göras allmänt tillgängliga under LUMONET-portalen. Det finns också ett behov för tidsserieanalyser för de vanligaste arterna och naturtyperna, för att t.ex. kunna uppfatta, uppfölja och motverka de hot som förorsakas av klimatförändringarna och de främmande arterna. Uppgifter om biodiversitet från miljökonsekvensbedömningar borde sparas i ett datasystem öppet för olika typer av användare.

Mål

Målet är att öka kunskaperna om den finska naturens mångfald och om vilka faktorer som påverkar denna, och att förbättra samarbetet och utbytet av information mellan forskare, myndigheter och fältaktörer. Målet är också att inordna informationen om den biologiska mångfalden i Finland så att den är lättillgänglig oberoende av var och av vem den är insamlad. Den höga kvaliteten på informationen som upprätthålls av olika aktörer bör säkras och datasystemen göras allmänt tillgängliga för andra framställare av information. Den nationella LUMONET-tjänsten bör utvecklas till en allmänt tillgänglig portal för samling och förmedling av naturkunskap som förbättrar informationens tillgänglighet och användbarhet oberoende av var klienten befinner sig.

av samhället ska finnas fritt tillgänglig och till så låg kostnad som möjligt. • MM, UVM, JS, HIM, KM, 2007–2010

95) Datasystemet LUMONET utvecklas till en portal som samlar och förmedlar naturkunskap och de olika förvaltningsområdena får handledning i hur man använder systemet. • MM, 2007–2010

Åtgärder, ansvariga ministerier och tidsplan

92) Finansieringsvillkoren för ett tvärvetenskapligt forskningsprogram för biologisk mångfald från och med 2008 utreds. • UVM, MM, JS, 2008–2016

93) Forskningsprojekten genomförs med särskilt beaktande av behovet att utveckla växelverkan mellan forskare, beslutsfattare och övriga användare av information. • UVM, MM, JS, 2006–2016

94) Förvaltningen av forskningsresultaten om den biologiska mångfalden ordnas enligt nätverksprincipen, i samarbete med de aktörer som bedriver forskning och de som gör uppföljning av den biologiska mångfalden. Målet för detta bör vara att all kunskap i ämnet som stöds eller finansieras

Internationella åtgärder som stöder verkställandet av konventionen om biologisk mångfald

Samarbete mellan multilaterala miljökonventioner och -processer

Nuläget

De första konventionerna om biologisk mångfald, som t.ex. Ramsarkonventionen om våtmarker (1971) och konventionen om internationell handel med utrotningshotade arter ur den vilda floran och faunan (CITES, 1973), var inriktade på en naturvård av traditionell typ, det vill säga skyddet av arter och livsmiljöer. Sedan dessa konventioner undertecknades har skyddet av den biologiska mångfalden utvidgats innehållsmässigt; idag omfattar det även ett hållbart nyttjande och biosäkerhet. Konventionen om biologisk mångfald (CBD, 1993) som undertecknades i samband med FN-konferensen om miljö och utveckling (UNCED, Rio de Janeiro, 1992) och dess verkställande har bidragit till att den biologiska mångfalden uppfattas som en nödvändig del av ett hållbart nyttjande och en källa till ekosystemtjänster. Samtidigt har den biologiska

mångfalden fått en betydligt större betydelse när det gäller att motverka globala samhällsekonomiska hotbilder som t.ex. fattigdomsproblemet i utvecklingsländerna (FN:s millenniudeklaration, Millennium Development Goals, 2000 och uppföljningsdokumentet från FN:s millenniemöte).

Finland deltar i samtliga internationella avtal eller processer på både global och regional nivå som har skyddet och ett hållbart nyttjande av den biologiska mångfalden som viktiga mål. Finland deltar även i beslutsfattandet inom beslutsorganen för dessa avtal och processer, oftast i samordning med EU:s övriga medlemsstater. Det faktum att skyddet av den biologiska mångfalden har utvidgats som begrepp har påverkat hur Finland handlar inom ramen för dessa internationella avtal och processer och lett till att man utvecklar och stöder samarbetet mellan de multilaterala miljökonventionerna. Denna förändringsprocess, som återspeglar tendenserna inom den internationella miljö- och utvecklingspolitiken, syns i praktiken också i Finlands utvecklingssamarbete och i det regionala samarbetet och närområdessamarbetet.

Finland har också bidragit med experthjälp till länder i Centraleuropa och de baltiska länderna inför deras anslutning till EU, bland annat i form av Twinning-projektet tillsammans med Estland och Ungern. Finlands erfarenheter förmedlas också till naturvårdsmyndigheter i de länder som nu förbereder sig för EU-medlemskap. Ett tätt samarbete när det gäller gemenskapslagstiftningens verkställande samt ett utbyte av erfarenheter mellan experter är till nytta för både Finland och samarbetspartnerna i östra delen av Centraleuropa.

Under de senaste åren har diskussioner pågått om synergifördelarna med multilaterala miljöavtal (Multilateral Environmental Agreements, MEA) och de möjligheter som finns till samarbete mellan de olika avtalen. De multilaterala miljöavtal som upprättades till följd av FN-konventionen om miljö och utveckling (UNCED, Rio de Janeiro, 1992) (biodiversitetskonventionen, klimatkonventionen, konventionen om ökenspridning och FN:s skogsforum) är till stor del mycket olika. Trots detta har deras mål många gemensamma och ömsesidigt stödjande drag. Genom att uppfylla konventionen om biologisk mångfald kan man exempelvis stärka de fördragsslutande parternas förmåga att anpassa sig till klimatförändringarna och minska de miljöförändringar som utgör ett hot mot livsmedelsproduktionen i torra områden och den fattiga befolkningen i dessa områden i i synnerhet utvecklingsländerna. Samarbetsorganet för konventionernas sekretariat utreder de praktiska möjligheterna kring samarbetet kring de tre tidigare nämnda avtalen från Rio.

Finland stöder det internationella samarbete som främjar en synergi mellan multilaterala miljöavtal. Tidigt på hösten 2005 arrangerade riksdagens miljöutskott med miljöministeriets hjälp ett seminarium om synergierna mellan Riokonventionerna. Sommaren 2005 ordnade miljöministeriet en konferens i Helsingfors i samarbete med OECD, där man sökte sätt att uppmuntra privata investeringar med syfte att främja verkställandet av Riokonventionerna. Finland har också gett stöd till den tekniska expertgrupp som utrett sambanden mellan konventionen om biologisk mångfald och klimatkonventionen (AHTEG). Gruppen höll sitt senaste möte i september 2005 i Finland. Som resultat av arbetet utgav gruppen en rapport om sambanden mellan klimatförändringarna och den biologiska mångfalden. På nationell nivå har samarbetet mellan avtalen främjats bl.a. genom en gemensam utredning av utrikesministeriet och miljöministeriet om de internationella miljöavtalen och om Finlands utvecklingsarbete. I fortsättningen är det viktigt att se till att verkställandet av miljöavtalen är integrerat i såväl de nationella som internationella strategierna för hållbar utveckling.

Inom det internationella skogssamarbetet ingår skydd av den biologiska mångfalden i FN:s skogsforums arbete. För att stödja skogsforumet har man grundat ett partnerskap för samarbete, Collaborative Partnership on Forests (CPF), mellan 14 organisationer verksamma inom skogsrelaterade verksamheter och konventionssekretariatet, där även sekretariatet för biodiversitetskonventionen är medlemmar. CPF:s samarbetsprojekt består bland annat av att göra definitioner relaterade till

skogar mer enhetliga, samordna rapporteringen rörande skogarna och ge stöd åt skogsforskningen för det politiska beslutsfattandet. Finland har givit stöd åt flera av CPF:s gemensamma projekt.

Inom det europeiska skogssamarbetet är skyddet av den biologiska mångfalden en väsentlig del av beredningen och uppföljningen av den europeiska skogsministerkonferensen. I detta arbete deltar även flera europeiska organisationer aktivt. Europeiska skogsministerkonferenserna startade på initiativ av Finland och Frankrike år 1990.

Kostnadseffektiviteten för de internationella avtalen rörande naturresurser måste utvecklas på ett målmedvetet sätt. Sekretariaten för konventionerna bör aktivt leta efter möjligheter till synergier mellan avtalen och sträva efter att undvika onödiga strukturer. Bara på agendan för de tre avtalen från Rio står 230 internationella mötesdagar per år. Även de internationella rapporteringsskyldigheterna för olika avtal bör rationaliseras, så att så stor del av resurserna som möjligt blir kvar till det viktigaste, det vill säga att verkställa konventionerna.

Utmaningar för utveckling

Målet att påtagligt bromsa utarmningen av den biologiska mångfalden är mycket utmanande och ansträngningarna att uppnå och upprätthålla detta mål bör stödas. På längre sikt bör man fastställa ett nytt mål som går ut på att stoppa utarmningen av den biologiska mångfalden på global nivå.

Ett utökat samarbete och en förbättrad dialog mellan de olika verksamhetsområdena och -processerna inom de multilaterala miljöavtalen är en stor

och viktig utmaning. Målet att stoppa utarmningen av den biologiska mångfalden bör samordnas med de övriga avtalen och processerna och det ömsesidigt stödande internationella samarbetet mellan dessa bör främjas och utvecklas.

Mål

Att genom internationella avtal, processer och sammanhang bidra till att det globala målet med en påtaglig minskning av utarmningen av den biologiska mångfalden uppnås.

Att utöver samordningen av målen för de olika multilaterala miljöavtalen och -processerna även utveckla samarbetet i utrikespolitiska sammanhang i allmänhet, i synnerhet i form av uppdrag som stöder utvecklingsländerna.

Att stärka nätverkssamarbetet mellan EU:s medlemsländer när det gäller skyddet av den biologiska mångfalden, i synnerhet i det för Finland viktiga östra Centraleuropa.

Åtgärder, ansvariga ministerier och tidsplan

96) Utvecklingen av samarbetet mellan konventionen om biologisk mångfald och de övriga multilaterala miljöavtalen och -processerna fortsätter i syfte att uppnå synergifördelar. Samarbetet och synergier mellan multilaterala miljöavtal främjas inom ramen för den Globala miljöfondens (GEF) verksamhet. • UM, MM, JSM, 2006—2010

97) Fördelarna av synergier mellan multilaterala miljöavtal och -processer utnyttjas i utrikespolitiska sammanhang i Finland, i synnerhet i det bilaterala och multilaterala utveck-

lingssamarbetet och i det samarbete som gäller den arktiska regionen. Dessa fördelar är exempelvis en mainstreaming av rapporteringen i enlighet med vad som krävs av miljöavtalen, en förbättring av utvecklingsländernas färdigheter att verkställa dem och beaktandet av de mål som de fastställer när man uppgör och förklarar strategier och instrument för att styra samarbetet och genomför utvecklingsfinansiering. • UM och MM, 2007–2016

98) Skydd och ett hållbart nyttjande av den biologiska mångfalden i skogarna som en del av de internationella skogsprocesserna främjas, samtidigt som man strävar efter att få till stånd ett avtal mellan regeringar som rör skogarna och som främjar dessa. • UM, JSM, MM, 2007–2016

99) Goda samarbetsförhållanden, expertutbyte och utbyte av erfarenheter med EU-medlemsländerna i östra Centraleuropa utvecklas och stöd ges till verkställandet av gemenskapslagstiftningen om biologisk mångfald i länder som ansöker om medlemskap. • UM, MM, JSM, 2006–2016

Utvecklingssamarbete och överföring av teknik

Bakgrund

De internationella miljöavtalen förutsätter att de fördragsslutande parterna tar gemensamt ansvar och har olika skyldigheter. De industrialiserade länderna är skyldiga att hjälpa utvecklingsländerna i att uppfylla sina avtalsenliga åtaganden, bland annat genom att stödja utvecklingen av utvecklingsländernas beredskap och främja överföring av teknik till utvecklingsländerna. Stödet till utvecklingsländerna i genomförandet av de skyldigheter som fastställs av miljökonventionerna ingår i statsrådets utvecklingspolitiska program (2004). Enligt den politik som programmet definierar bör miljöfrågor utgöra ett gränsöverskridande tema i Finlands utvecklingssamarbete. I utvecklingsländerna har man funnit att ett hållbart nyttjande av den biologiska mångfalden, i synnerhet genom fungerande ekosystemtjänster, är av stor betydelse speciellt för den fattigaste befolkningens försörjning. Ekosystemtjänsterna erbjuder näring, tryggar hälsa och tillgång till föda samt skyddar mot katastrofer; de är med andra ord en faktor av central betydelse i nästan samtliga FN:s utvecklingsmål för det nya årtusendet. Den biologiska mångfalden har alltså en mycket stark koppling till utvecklingen i allmänhet, inte endast med den miljörelaterade delfaktorn hållbar utveckling.

Nuläget

Enligt utrikesministeriets och miljöministeriets utredning (2005) har man under senaste år i viss mån ökat mängden finansiering som ges till utvecklingssamarbetsprojekt med samband till den biologiska mångfalden. Det mest betydande stödet går till projektet för planering av ett hållbart nyttjande av den biologiska mångfalden i Amazonas, Peru. Ett hållbart nyttjande av den biologiska mångfalden utgör en betydande delfaktor i många miljöinriktade utvecklingssamarbetsprojekt som stöder utvecklingen av miljöministerier i bl.a. Sydafrika, Nicaragua, Moçambique och Kirgistan. Detta gäller även skogsprojekt som stöds av Finland i bl.a. Tanzania, Moçambique och Zambia. Den viktigaste multilaterala finansieringen är den som är riktad till den Globala miljöfonden (GEF). Cirka 33 procent av dess totala finansiering går till åtgärder som stöder konventionen om biologisk mångfald.

Utmaningar för utveckling

Utredningen om Finlands utvecklingssamarbete i miljöfrågor blev färdig våren 2006. Utredningen ligger till grund för de riktlinjer som avdelningen för utvecklingspolitik bereder för utvecklingssamarbetet. Riktlinjerna för Finlands utvecklingspolitik i miljöfrågor bör omfatta ett hållbart nyttjande av den biologiska mångfalden som en viktig faktor för att minska fattigdomen i utvecklingsländerna.

Nationella åtgärder som stöder verkställandet av FN:s konvention om biologisk mångfald och arbetsprogrammet om överföring av teknik

Arbetsprogrammet om överföring av teknik och om vetenskaplig-teknologiskt samarbete under konventionen om biologisk mångfald (beslut VII/29) består av fyra delar. Programmets verksamhetsprinciper är ihopsamlade under mål som motsvarar dessa fyra delar.

Del 1 i arbetsprogrammet: Teknikutvärderingar

Mål: Parternas teknikbehov, den eventuella nytta som tekniken kan medföra, kostnaderna och riskerna och de behov som har att göra med en utveckling av handlingsberedskapen utreds med utgångspunkt i de nationella prioriteringarna och politikerna.

Del 2 i arbetsprogrammet: Datasystem

Mål: De nationella, regionala och internationella datasystem som berör överföring av teknik och tekniksamarbete producerar heltäckande information som stöder dessa frågor.

Del 3 i arbetsprogrammet: Skapande av förhållanden som stöder överföring av teknik

Mål: Att identifiera och skapa institutionella, förvaltningsmässiga, juridiska och politiska strukturer som stöder överföring av teknik och tekniksamarbete i den privata och den offentliga sektorn, med beaktande av det arbete som gjorts inom ramen för internationella organisationer och initiativ.

Del 4 i arbetsprogrammet: Utökande av resurser

Mål: De tekniska, institutionella och förvaltningsmässiga resurserna är tillräckliga för ett effektivt tekniksamarbete, för överföring, spridning och anpassning av teknik och för vetenskapligt-tekniskt samarbete.

Mål

De mål och åtgärder inom Finlands miljöinriktade utvecklingssamarbete som har med skydd, vård och ett hållbart nyttjande av den biologiska mångfalden att göra utvecklas på ett sätt som är planmässigt, kostnadseffektivt och stöder utvecklingsländernas beredskap.

Åtgärder, ansvariga ministerier och tidsplan

100) Linjerna för Finlands miljöinriktade utvecklingspolitik fastställs med uppmärksammande av ett hållbart nyttjande av den biologiska mångfalden som viktig faktor för att minska fattigdomen i utvecklingsländerna. • UM, 2007–2016

101) Finland tar i sitt utvecklingssamarbete hänsyn till de mål och skyldigheter som fastställs av miljökonventionerna. Miljösynpunkterna lyfts fram i Finlands bilaterala förhållanden med utvecklingsländerna. En strategi uppgörs med syfte att främja projekt som berör biologisk mångfald och som finansieras inom ramen för Finlands utvecklingssamarbete. Finland deltar aktivt i miljökonventionernas förhandlingar och tar vid dessa hänsyn till utvecklingsländernas ställning och särskilda behov när det gäller att verkställa respektive konvention. Vid förhandlingar om nya konventioner strävar Finland till att ta hänsyn till utvecklingsländernas behov.

• UM, MM, JSM, 2006–2016

102) Man strävar efter att starta nya utvecklingssamarbetsprojekt som syftar till att minska fattigdomen i utvecklingsländerna genom ett hållbart nyttjande av den biologiska mångfalden. • UM, 2007–2016

103) Inom ramen för projekt och program om biologisk mångfald som är finansierade av utrikesministeriet strävar

man efter att ge unga experter möjlighet till arbetspraktik inom internationella utvecklingsprojekt och program som tillhör samma sakområde. • UM, 2007–2016

Regionalt samarbete och närområdessamarbete

Bakgrund

Finland är skyldigt att bevara den egna boreala naturens biologiska mångfald. För Finlands del är det också mycket viktigt vad som händer med den boreala naturen i våra närområden. Finland har bedrivit ett aktivt miljöskyddssamarbete i synnerhet med Ryssland, på vars yta hela 60 procent av världens boreala skogsyta, d.v.s. av den nordliga barrskogszonen, är belägen. Skogsresursernas mängd och skogsnaturens särdrag är unika i Ryssland, och i synnerhet i de gamla vilda skogarna är den biologiska mångfaldsgraden hög.

En del av den stora arealen av gammal vild skog i Ryssland ligger i nordvästra Ryssland nära Finland, på ett område där skogsresurserna utsätts för en ökande belastning. Finlands delaktighet och indirekta ansvar för ett hållbart nyttjande av Rysslands skogstillgångar förstärks ytterligare av det faktum att den finska skogsindustrin är den största importören av virke från nordvästra Ryssland. Det är nödvändigt att genom nationella och internationella åtgärder uppnå en balans som tryggar å ena sidan bevarandet av den boreala naturens mångfald på våra närområden och å andra

sidan ett hållbart nyttjande av naturen. En viktig fråga i samarbetet som syftar till att bevara den biologiska mångfalden på våra närområden är bl.a. främjandet av skyddet av zonen kring Finlands och Rysslands gräns, d.v.s. den fennoskandiska gröna zonen.

Den finska sydkusten ingår i det hemiboreala område som bl.a. även omfattar de baltiska länderna och sydliga delar av Leningradområdet. När det gäller att bibehålla denna sydliga dimension av vår natur och den hemiboreala mångfalden är det viktigt att naturskyddssamarbete också drivs med Estland och de övriga baltiska länderna. Behovet av samarbete framhävs också i och med att Europeiska unionen uppställer gemensamma mål om bevarande av den biologiska mångfalden.

Ett gemensamt mål för Finland, Ryssland och Estland är också bevarandet av den marina miljöns mångfald i Finska viken. Under kommande år bör denna fråga i större utsträckning än tidigare lyftas fram som föremål för samarbete, tillsammans med andra viktiga miljöskyddsfrågor i Finska viken. Ett samarbete mellan Finland och Estland behövs också i förberedningsarbetet kring havsområdena för Natura 2000.

Nuläget

Miljöskyddssamarbetet mellan Finland och Ryssland har anor tillbaka till 1970-talet. Ett viktigt utvecklingsmål sedan slutet av 1980-talet har varit att främja den fennoskandiska gröna zonen och skydda den biologiska mångfalden på områdena nära gränsen.

Sedan 1997 har Finland finansierat ett utvecklingsprogram som gäller skyddet av ett hållbart skogsbruk och av naturens mångfald i nordvästra Ryssland. Programmet är ett projektsamarbete mellan utrikesministeriet, miljöministeriet och jord- och skogsbruksministeriet. Jord- och skogsbruksministeriet finansierar och samordnar de skogsbruksprojekt som ingår i programmet. Naturskyddsprojekten finansieras av miljöministeriet och samordnas av Finlands miljöcentral. Naturskyddsprojekten genomförs i den Karelska republiken i nordvästra Ryssland, på Leningrads, Murmansks, Arkangels och Vologdas områden och i S:t Petersburg. 47 projekt har genomförts inom programmet.

Programmets naturskyddsprojekt har bidragit till att man grundat nya skyddsområden och skapat ett nätverk av naturskyddsområden i nordvästra Ryssland. Det mest betydande resultatet var godkännandet av Kalevala nationalpark av den Karelska republikens regering i augusti 2002. Samarbetsprojekten har också stött det naturskyddsinriktade forskningsarbetet, en livsviktig förutsättning när det gäller att definiera de ekologisk-ekonomiska grunderna för lokala skyddsområdesbeslut. Gemensamma sakkunnigseminarier och förhandlingar har ordnats varje år i både Finland och Ryssland. Programmet har också gett stöd till de ryska samarbetspartnerns naturvetenskapliga och naturskyddsfrämjande publikationsverksamhet.

Ett betydande nytt gemensamt projekt i nordvästra Ryssland är det internationella projektet "Analys av bristerna och representativiteten inom nätverket av naturskyddsområden i nordvästra

Ryssland, GAP-analys", som består av en inventering av naturvärden på både befintliga och planerade skyddsområden, en skyddsmässig planering för dessa värden och en utvärdering och analys av markanvändningen. Det är också meningen att utveckla användningen av det geografiska informationssystemet.

Miljöministeriet har finansierat och Forststyrelsen verkställt ett särskilt samarbete mellan skyddsområden på båda sidorna av gränsen med syfte att bilda en kedja av skyddsparkar. Nätverket har utvecklats med utnyttjande av bl.a. EU:s finansieringsprogram.

På senaste tid har den fennoskandiska gröna zonen och effektiviseringen av dess skydd tagits upp i synnerhet på initiativ av ryska experter och medborgarorganisationer. Det finns försök att få de delar av den värdefulla fennoskandiska gröna zonen mellan Finland och Ryssland som redan är skyddade upptagna på UNESCO:s världsarvslista. En internationell diskussion har också startats om att utvidga den gröna zonen från Fennoskandien genom Centraleuropa ända till Balkan.

Ett naturvårdssamarbete har också drivits mellan Finland och Estland som en del av det bilaterala miljöskyddssamarbetet mellan dessa. Under senaste år har fokus i synnerhet legat på de skyldigheter som anslutningen till EU har inneburit för Estland. Finland har kunnat erbjuda sina egna erfarenheter för att hjälpa Estland uppfylla dessa skyldigheter. Samarbetet och utbytet av information mellan finska och estniska experter har gynnat naturskyddet i båda länder. Ett tätt samarbete har också drivits mellan Forststyrelsen och naturskyddsområdena

i Estland. Det bilaterala naturskyddssamarbetet mellan Finland och Estland och mellan Finland och Ryssland är i färd att utvecklas till ett treparts-samarbete mellan dessa tre länder, i synnerhet i fråga om den marina miljön i Finska viken.

Finland, Sverige och Norge har länge drivit egna bilaterala naturskyddsprojekt i nordvästra Ryssland. År 1999 inrättades det internationella forumet för naturskydd i Barentsregionen (International Contact Forum on Habitat Conservation in the Barents Region, HCF) med syfte att förbättra och samordna samarbetet. HCF är en inofficiell del av miljöarbetsgruppen under Barents euroarktiska råd.

Det nordiska ministerrådets arbetsutskott, arbetsgrupper och finansieringsmöjligheter skapar en permanent samarbetsmiljö för främjandet av den biologiska mångfalden i Norden och även i de baltiska länderna och Ryssland. Detta samarbete kompletteras av den nordisk-baltiska avdelningen inom EUROPARC-federationen som fungerar som samarbetsorgan för naturskyddsmyndigheterna.

Finland deltar aktivt i det Arktiska rådets CAFF-arbetsgrupp (Conservation of Arctic Flora and Fauna) som syftar till att skydda den cirkumpolära naturen. Finland är CAFF:s ordförandeland 2005–2006. CAFF:s aktuella arbetsprogram omfattar ett flertal olika projekt som syftar till att skydda fågelbeståndet, i synnerhet havsfågelbeståndet, växtligheten och skyddsområdena i den arktiska regionen. Beredningsarbetet inför verkställandet av CAFF:s program för uppföljning av den cirkumpolära biodiversiteten (CBMP) inleddes hösten 2005 under ledning av Kanada. Programmet kom-

mer att utgöra det viktigaste enstaka CAFF-projektet under de närmaste åren. Det andra betydande CAFF-programmet för den närmaste framtiden är ACIA-projektet, som inom ramen för det Arktiska rådet har gjort en omfattande utredning av klimatförändringens påverkan på den arktiska regionen. Med ACIA:s vetenskapliga rapport som utgångspunkt kommer CAFF att uppgöra åtgärdsförslag som berör den arktiska naturens mångfald.

Utmaningar för utveckling

För att kunna bevara det finska artbeståndets livskraft behöver vi utöver nationella åtgärder också bibehålla artspridningförbindelserna med i synnerhet Ryssland, varifrån vårt artbestånd får komplettering. I nordvästra Ryssland finns gamla skogar och naturområden som är unika i Europa och som det vore viktigt att bevara.

Mål

Målet är att i samarbete med Ryssland främja inrättandet av ett internationellt jämförbart nätverk av naturskyddsområden i nordvästra Ryssland, att komplettera nätverket av skyddsområden inom den fennoskandiska gröna zonen, utveckla dess verksamhet och framhäva zonens internationella betydelse samt trygga skyddet av den biologiska mångfalden i skogsbruket. Målet är också att uppnå målen för skyddet av den marina miljön genom havsprogrammet inom konventionen om biologisk mångfald (CBD) och att i samarbete med de övriga medlemsländerna verkställa EU:s habitatdirektiv i

Finska viken. Målet är att skaffa aktuell information om tillståndet för den biologiska mångfalden i de nordliga delarna av Fennoskandien och om dess utvecklingsprognoser med hjälp det Arktiska rådets CAFF-arbetsgrupp för uppföljning av biodiversitet CBMP.

Åtgärder, ansvariga ministerier och tidsplan

104) Skyddet av värdefulla naturområden främjas och inrättandet av ett samarbete mellan finska och ryska skyddsparkspar längs gränsen stöds, med iakttagande av den möjlighet som detta innebär att förenhetliga det ekologiskt hållbara värden och nyttjandet av dessa skyddsområden. • MM, 2006–2016

105) I mån av möjlighet bereds upptagningen av den s.k. fennoskandiska gröna zonen, som består av skyddsområdena nära den finsk-ryska gränsen, på UNESCO:s världsarvslista. • MM, 2006–2010

106) Det finsk-ryska naturskydds- och skogssamarbetet i nordvästra Ryssland utvecklas. • MMoch UM, 2006–2016

107) Finland deltar i Arktiska rådets CAFF-program för uppföljning av biodiversitet, CBMP. • MM och UM, 2006–2016

108) Ett trepartssamarbete inleds mellan Finland, Ryssland och Estland med skyddet av den biologiska mångfalden som mål. • MMoch UM, 2006–2008

Verkställande av biosäkerhetsprotokollet

Bakgrund

Cartagenaprotokollet om biosäkerhet (hädanefter protokollet) är en ny typ av miljökonvention inom ramen för konventionen om biologisk mångfald.

Nuläget

Cartagenaprotokollet om biosäkerhet trädde internationellt i kraft den 11 september 2003, och i Finland den 17 oktober 2004. Protokollet har i skrivande stund ratificerats av 124 stater och av Europeiska gemenskapen.

Utmaningar för utveckling

I och med att användningen av genmodifierade organismer har ökat på global nivå har det uppstått ett behov att reglera användningen och den internationella flyttningen av dessa organismer mellan olika länder. Protokollet har som syfte att i enlighet med principen om förebyggande bidra till att levande genmodifierade organismer (LMO, d.v.s. GMO) flyttas, hanteras och används på ett sätt som inte medför skador till den biologiska mångfalden och dess hållbara nyttjande, i synnerhet när det gäller flyttningar över statsgränser. Protokollet

uppmärksammar också de hälsorisker som dessa organismer innebär för människan. Protokollet är särskilt viktigt för utvecklingsländerna och för länder med en ekonomi i omvandling eftersom det bidrar till att utveckla och stöda deras förvaltning, lagstiftning och forskning inom området biosäkerhet. De krav som protokollet fastställer rörande dokument och identifiering vid internationella förflyttningar samt de omfattande kraven i fråga om riskbedömning och -hantering är av en central betydelse för övervakningen av importerade organismer.

Mål

Finland deltar aktivt i utvecklingen och verkställandet av biosäkerhetsprotokollet.

Åtgärder, ansvariga ministerier och tidsplan

109) Inom protokollets tillämpningsområde utvecklas och införs internationella direktiv och bestämmelser om hantering, transport, förpackning och identifiering av genmodifierade organismer, bedömning och hantering av risker kring dessa samt om skadeansvar och -ersättning. • SHM och MM, 2006–2016

Uppföljning

Bakgrund

I uppföljningen av tillståndet och utvecklingen för den biologiska mångfalden samlar man in kunskaper om de förändringar som sker i ekosystemen, livsmiljöerna, arterna, artbestånden och generna. Dessa uppföljningsuppgifter är nödvändiga för att skyddet av den biologiska mångfalden ska kunna riktas på rätt sätt. Uppföljningsmaterialet är också nödvändigt för den rapportering som krävs av EU:s lagstiftning och av internationella konventioner.

Nuläget

Uppföljningsgruppen för det nationella biodiversitetsprogrammet 1997–2005 har rapporterat om programmets verkställande med två års mellanrum. Som ett separat projekt gjordes en utvärdering av handlingsprogrammets effekt. Projektet gjorde också en bedömning av det nuvarande tillståndet för den biologiska mångfalden i Finland och utvecklingen av de utrotningshotade arterna fram till år 2010 samt om ändringarna i de olika livsmiljöerna.

I bedömningen av nuläget och framtidsutsikterna för mångfalden låg svårigheterna enligt rapporten i bristen på aktuella uppföljningsresultat, trots att det i vårt land finns ett flertal projekt som uppföljer och framställer information om tillståndet och utvecklingen för den biologiska mångfalden.

Enligt expertgruppen för forskning, uppföljning och datasystem (TST) som arbetar under uppföljningsgruppen för det nationella biodiversitetsprogrammet 1997–2005 finns det i Finland över 60 aktiva uppföljningsprogram som framställer information om den biologiska mångfalden. Denna uppföljningsverksamhet utgör en god grund för en organiserad uppföljning av den biologiska mångfalden, även om ett flertal av uppföljningarna är i behov att utvecklas och nya borde inrättas på bristfälligt uppföljda delområden.

Ett typiskt drag för uppföljningen av den biologiska mångfalden i Finland är att en stor andel av observationerna görs som resultat av frivilligt arbete. Man har uppskattat att den frivilliga arbetsinsatsen inom olika artuppföljningar motsvarar t.o.m. 70 procent. Det frivilliga arbetet är en stor resurs men innebär i vissa fall en utmaning när det

gäller att utveckla uppföljningsverksamheten i en mer forskningsorienterad riktning. En del av uppföljningarna har uppstått på initiativ av enskilda forskare, vilket innebär att deras kontinuitet kan bli hotad i framtiden. På grund av dessa särdrag bör man också fästa uppmärksamhet vid att trygga uppföljningarnas kontinuitet.

Utmaningar för utveckling

Målet att stoppa utarmningen av den biologiska mångfalden fram till år 2010 som fastställs av konventionen om biologisk mångfald och av EU har lett till att allt större vikt fästs vid utvärdering och uppföljning av tillståndet för den biologiska mångfalden. Ett flertal indikatorer håller på att utvecklas i olika internationella sammanhang med syfte att uppfölja målet 2010 för stoppande av mångfaldens utarmning. Detta bör uppmärksammas också när man utvecklar uppföljningsmekanismer för den biologiska mångfalden. Finlands kriterier och indikatorer för ett hållbart skogsbruk har reviderats år 2006. Även det fortsatta arbetet kommer till stora delar att grunda sig på det arbetet.

Indikatorerna borde mäta tillståndet för mångfalden, dess ändringar och belastningar och åtgärdernas effekt. En utvärdering bör också göras av i vilken grad de olika institutionella arrangemangen är lyckade.

De nuvarande uppföljningsmaterialen ger i viss mån möjlighet till en högklassig utvärdering av tillståndet och ändringarna för den biologiska mångfalden, men för närvarande har inga övergripande utredningar eller tematiska sammandrag gjorts i

fråga om mångfald. De indikatorer som återspeglar tillståndet för den biologiska mångfalden har inte utvecklats rätt mycket. Problemet när det har gällt att utveckla uppföljningen och rapporteringsverksamheten kring den biologiska mångfalden har varit att de olika uppföljningarna är dåligt samordnade och informationsförvaltningen av befintliga material är bristfällig.

Uppföljningsverksamheten bör utvecklas med särskilt främjande av samarbetet mellan olika uppföljande aktörer, och man bör i ett tidigt skede åstadkomma en riksomfattande samordning av uppföljningen av den biologiska mångfalden. Med detta som utgångspunkt bör uppföljningsmaterial göras tillgängligare, informationens sambruk och statusrapporteringen ökas, och uppföljningsverksamheten utvecklas vidare. Man bör också samarbeta i nätverk för att sammanställa databaser med uppföljningar, uppföljare och tillhörande material och rapporter, som är gemensamma och öppna för alla.

Mål

När strategin godkänts bör ett uppföljnings- och verkställandeorgan med bred grund inrättas. I detta organ är det viktigt att de centrala aktörerna i såväl den offentliga som den privata sektorn samt intresse- och medborgarorganisationerna är representerade. Organet ska sträva till att bilda en gemensam uppfattning om hur strategin och åtgärdsprogrammet ska organiseras och verkställas inom förvaltningen och om hur olika intressentgrupper kan delta i verksamheterna. Organets uppgifter

kommer att bestå av en uppföljning av strategins och åtgärdsprogrammets förverkligande och även av att utvärdera den utveckling som sker inom den biologiska mångfalden och bedöma huruvida man behöver göra förändringar i strategin och åtgärdsprogrammet samt utveckla en konstruktiv interaktion mellan förvaltningsområdena och övriga aktörer.

Målet är att skapa ett system där man uppföljer och utvärderar tillståndet för den biologiska mångfalden och de belastningar som riktas mot denna samt mäter effekten av den mångfaldspolitik som drivs med de indikatorer som är inrättade för detta ändamål.

Målet är att skapa ett övervakningssystem för tillståndet och utvecklingen för den biologiska mångfalden fram till 2010.

Åtgärder, ansvariga ministerier och tidsplan

110) Ett system för utvärdering av strategins och handlingsplanens funktion och effekt inrättas och ett nätverksbaserat system för uppföljning och utvärdering av tillståndet och utvecklingen för den biologiska mångfalden i Finland sätts igång. • MM, UM, IM, FSM, UVM, JSM, HIM, SHM, KM, AM, 2006–2007

Handlingsprogrammets effekter

Utgångspunkten för handlingsprogrammet har varit att de föreslagna åtgärderna ska kunna genomföras inom ramen för statsfinanserna, vilket innebär att den enda möjligheten till att genomföra åtgärderna inom den aktuella ramperioden är att omfördela vissa resurser. Man har också beaktat statsförvaltningens produktivitetsprogram, som innebär att det enda sättet att tilldela resurser för nya uppdrag, också när det gäller personella resurser, är att omfördela dem inom de olika förvaltningsområdena.

En del av åtgärderna är sådana att de inte kan genomföras med de befintliga resurserna utan en omfördelning av både anslag och personella resurser. Inom miljöministeriets ansvarsområde gäller detta i synnerhet följande åtgärder:

28) Den biologiska mångfalden vid Finlands kuster utreds genom projektet för inventering av den marina undervattensmiljön (VELMU) som ska vara klart år 2014. Samkostnaderna för åtgärden under perioden 2006–2014 uppgår uppskattningsvis till ca 6 miljoner €. VELMU omfattar sju olika ministeriers förvaltningsområden men hittills är det miljöministeriet som har stått för största delen

av kostnaderna. Resurser kan i viss mån tilldelas projektet genom resultatstyrning. Också genom att se över principerna för utbyte av information som är förvärvad med statliga medel skulle man kunna undvika onödiga budgetmässiga följder.

41) Ett skydd som motsvarar de regionala skyddsmålen i nätverket Natura 2000 i enlighet med habitatdirektivet inrättas fram till 2012. Förvaltningsplaner upprättas för de områden som kräver det i samarbete med olika instanser. De totala kostnaderna för perioden 2006–2012 uppgår uppskattningsvis till 15 miljoner €. Till följd av att Natura 2000 genomförs genom att naturskyddsområden inrättas kommer de nuvarande ramarna att innebära vissa kostnadsmässiga belastningar, då man inte till fullo har kunnat beakta finansieringsbehoven för naturskyddsprogrammen när ramarna har uppgjorts. Ytterst viktigt för Natura 2000-områdena är i vilken mån det är möjligt att utnyttja EU:s gemenskapsfinansiering, i synnerhet finansieringsinstrumentet Life+.

68) Ett kommunikationsprogram inrättas och sätts igång som ett samarbete mellan ministerierna och de övriga intressentgrupperna med syfte att göra skyddet av den biologiska mångfalden mer känt och accepterat i samhället samt öka förståelsen för ett hållbart nyttjande av naturresurserna. Den totala kostnaden för kommunikationsprogrammet under perioden 2007–2010 uppgår uppskattningsvis till ca 2 miljoner €. Programmet är ämnat som ett samarbete mellan fyra ministerier. Det största utgiftsansvaret faller på miljöministeriets förvaltningsområde. Också i detta projekt kommer man antagligen att i viss mån kunna utnyttja finansiering från EU. Projektet kan emellertid omöjligt genomföras om man bara har tillgång till de resurser för kommunikation som tilldelats inom miljöministeriet. I kommunikationen tar man upp de goda erfarenheter som man haft inom ministerierna av programmet för att säkra biodiversiteten i skogarna i södra Finland och drar nytta av samarbetet inom verksamhetsområdena, såsom kommunikationen och den mångsidiga kommunikationen inom jord- och skogsbrukspolitiken.

94) Förvaltningen av forskningsresultaten om den biologiska mångfalden ordnas enligt nätverksprincipen, i samarbete med de aktörer som bedriver forskning och de som gör uppföljning av den biologiska mångfalden. Målet för detta bör vara att all kunskap i ämnet som stöds eller finansieras av samhället ska finnas fritt tillgänglig och till så låg kostnad som möjligt. Projektet är planerat som ett samarbete mellan fem ministerier. Det största utgiftsansvaret faller dock på miljömi-

nisteriets förvaltningsområde. Förvaltningen av information om biologisk mångfald utgör ett av de viktigaste åtgärdsområdena inom naturskydds-förvaltningens produktivitetsprogram. Genomförandet av projektet är därför brådskande, och därför bör en finansiering om sammanlagt ca 2,5 miljoner € säkerställas för perioden 2007–2010.

Det ur statsekonomisk synvinkel största projektet är 1) Med utgångspunkt i resultaten från METSO fattas beslut om vidare åtgärder för att avsevärt förbättra skyddstillståndet för skogarna i södra Finland.

Huvudansvaret ligger hos miljöministeriet och jord- och skogsbruksministeriet. Beslutet om finansieringen av METSO fattas i samband med statsrådets beslut vid utgången av 2007. Enligt framtidsprognoserna för skogssektorn kommer skogarnas skydd uppskattningsvis att kräva en årlig finansiering om ca 50 miljoner € på miljöministeriets och ca 15 miljoner € på jord- och skogsministeriets förvaltningsområde. År 2005 använde miljöministeriet sammanlagt 49 miljoner € i förvärv av och ersättningar för naturskyddsområden. I princip skulle alltså kostnadsnivån förbli nästan oförändrad men anslagen skulle i huvudsak användas för att skydda skogsnaturen efter att verkställningen av tidigare beslut om skydd slutförs år 2009.

Åtgärderna ovan är av en absolut central betydelse för strategin. Därför bör de nödvändiga resurserna kunna fördelas med de medel som finns till hands.

Åtgärdsförslagen bygger på de linjer som framläggs av strategin. Förslagen är gjorda med iakt-

tagande av de framtidsmål som fastställs av den under 2004–2005 genomförda utredningen om biodiversitetsprogrammet 1997–2005. Man har också strävat till att de mål och skyldigheter som har godkänts inom arbetsprogrammen under konventionen om biologisk mångfald omsätts i praktiken.

Handlingsprogrammets egentliga mål, skyddet och ett hållbart nyttjande av den biologiska mångfalden, har i princip positiva miljöverkningar.

Skyddet av den biologiska mångfalden kan ha positiva eller negativa följder för den sociala, ekonomiska och kulturella hållbarheten och för näringslivet. De tillvägagångssätt som handlingsprogrammet väljer att fastställa understryker på bred front vikten av att förebygga negativa påverkningar på dessa områden. I detta avseende är skyddsåtgärdernas frivillighet, förvaltningens öppenhet och växelverkan och de ekonomiska nyttigheter som den biologiska mångfalden erbjuder i motvikt till det faktum att det också innebär att man måste förändra användningen av vissa naturresurser för att trygga den biologiska mångfalden.

Åtgärderna är formulerade på ett sätt som ger flexibilitet till deras förverkligande. Detta innebär att effekterna av varje åtgärd kan utvärderas separat och att man kan söka sätt att genomföra dem som minskar på deras skadliga påverkan och ökar deras nytta.

Principer för ett hållbart nyttjande av den biologiska mångfalden

(Addis Abeba, 2003)

Det sjunde partsmötet till konventionen om biologisk mångfald som hölls 2004 antog principer och riktlinjer för ett hållbart nyttjande av den biologiska mångfalden (beslut VII/12). Principerna och riktlinjerna är allmänna direktiv om hur den biologiska mångfalden nyttjas hållbart och som riktas till beslutsfattarna, till dem som planerar hur naturresurserna ska användas och dem som ansvarar för denna planering och till den privata sektorn och övriga intressentgrupper. Riktlinjerna är dessutom ett effektivt instrument när det gäller att skydda den biologiska mångfalden och samtidigt även för minskningen av fattigdomen. Även om principerna bör behandlas som en helhet ligger tyngdpunkterna på olika håll beroende på omständigheterna. Principerna kan grovt sett indelas i tre grupper: 1) Förvaltningsmässiga och vårdinriktade angreppssätt, 2) Ekonomiska angreppssätt, 3) Övriga: utbildning och allmän medvetenhet och forskning.

Förvaltningsmässiga och vårdinriktade angreppssätt

Praktisk princip 1

Tillvägagångssätten, föreskrifterna och institutionerna bör stöda ett hållbart utnyttjande av den biologiska mångfalden och vara enhetliga på alla förvaltningsnivåer. Dessutom bör de olika förvaltningsorganen samarbeta effektivt.

Praktisk princip 2

Man bör säkerställa att de som nyttjar den biologiska mångfalden lokalt ansvarar för att vårda de använda naturresurserna genom att inrätta en förvaltningsmässig referensram i enlighet med det internationella regelverket.

Praktisk princip 4

Inom vården används flexibla och anpassningsbara metoder som är grundade på:

- a) Teknisk, traditionell och lokal kunskap.
- b) Upprepade, transparenta och färska observationer som man har uppnått genom att följa hur naturresurserna nyttjas, vilka miljömässiga och socioekonomiska effekter det har och tillståndet för den nyttjande naturresursen.
- c) Resultaten av uppföljningar som är utförda i enlighet med konventionen om biologisk mångfald.

Praktisk princip 5

De mål och vårdmetoder som används i syfte att främja ett hållbart nyttjande borde sträva till att undvika eller minimera sina negativa effekter på ekosystemtjänsterna, strukturen av dessa, deras funktioner och övriga delar.

BILAGOR

Praktisk princip 7

Värden av den biologiska mångfalden bör både tids- och områdesmässigt sättas i proportion med dess nyttjande och ekologiska och socioekonomiska påverkan.

Praktisk princip 8

Man skapar arrangemang som underlättar det internationella beslutsfattandet och samarbetet.

Praktisk princip 9

Alla instanser som är ansvariga för att vårda, nyttja och förvalta den biologiska mångfalden bör fungera enligt ett tvärvetenskapligt, participativt närmandesätt.

Praktisk princip 11

De som använder komponenter av den biologiska mångfalden bör sträva till att minimera mängden avfall som verksamheten ger och andra skadliga miljöverkningar samt till att optimera de nyttigheter som användningen ger dem.

Praktisk princip 12

När nyttjandet eller skyddet av biodiversiteten påverkar urbefolkningar och lokala samhällen bör de nyttigheter som naturresurserna ger fördelas jämnt med dem, med beaktande av deras behov och deltagande när det gäller skyddet och ett hållbart nyttjande av den biologiska mångfalden.

Ekonomiska angreppssätt:

Praktisk princip 3

De internationella eller nationella tillvägagångssätt, lagar eller föreskrifter som förorsakar en snedvridning av marknaden och följaktligen främjar förstöringen av livsmiljöerna,

eller som på annat vis skapar förvrängda incitament som försämrar skyddet och ett hållbart nyttjande, bör identifieras och avlägsnas eller ändras.

Praktisk princip 10

De internationella och nationella tillvägagångssätten bör ta hänsyn till:

(a) de nuvarande och potentiella nyttigheter som den biologiska mångfalden erbjuder; (b) den biologiska mångfaldens naturliga och övriga icke-kommersiella värden; (c) marknadskrafternas inverkan på dessa värden och på nyttjandet.

Praktisk princip 13

De kostnader som värden och skyddet av den biologiska mångfalden ger upphov till bör integreras i naturresursernas användning och beaktas när nyttigheterna fördelas.

Övriga

Praktisk princip 6

Tvärvetenskaplig forskning främjas på alla delområden som anknyter till nyttjande och skydd av den biologiska mångfalden.

Praktisk princip 14

Utbildningsprogram som främjar skydd och ett hållbart nyttjande av den biologiska mångfalden och program som syftar till att öka den allmänna medvetenheten planeras och genomförs. Vidare utvecklas effektivare kommunikationsmedel för den interna och ömsesidiga kommunikationen mellan olika intressentgrupper och vårdare/användare.

Ram för övervakning av det globala målet 2010

Mål per insatsområde och indikatorer som gäller dessa (Antagen vid det 7:e och 8:e partsmötet till CBD-konventionen COP7 och COP8)

Insatsområde: Att minska utarmningen av den biologiska mångfalden

Mål 1. Att främja skyddet av den biologiska mångfalden i ekosystem, livsmiljöer och biomer

Mål 1.1: Varje ekologiskt område på jorden är effektivt skyddat till åtminstone 10 procent.

- Skyddsområdenas täckning
- Arealmässiga ändringar i de utsedda biomerna, ekosystemen och livsmiljöerna
- Ändringar av de utsedda arterna i fråga om mängd och spridning

Mål 1.2: Områden som med tanke på biologisk mångfald är särskilt viktiga skyddas.

- Arealmässiga ändringar i de utsedda biomerna, ekosystemen och livsmiljöerna
- Ändringar av de utsedda arterna i fråga om mängd och spridning
- Skyddsområdenas täckning

Mål 2. Att främja skyddet av arternas mångfald

Mål 2.1: Att återställa eller bevara valda taxonomiska grupperas populationer eller minska deras försvinnande.

- Ändringar av de utsedda arterna i fråga om mängd och spridning

- Ändringar i tillståndet för utrotningshotade arter

Mål 2.2: Tillståndet för de utrotningshotade arterna har förbättrats.

Ändringar i tillståndet för utrotningshotade arter

- Ändringar av de utsedda arterna i fråga om mängd och spridning
- Skyddsområdenas täckning

Mål 3. Att främja skyddet av den nedärvda biologiska mångfalden

Mål 3.1: Den nedärvda biologiska mångfalden av odlingsväxter, boskapsdjur, skördade trädarter, fångstfiskarter och vilda djurarter som utsätts för jakt och av andra viktiga arter skyddas, och ursprungs- och lokalkunskapen på detta område upprätthålls.

- Ändringar i den nedärvda biologiska mångfalden hos husdjur, odlingsväxter och fiskarter av stor socioekonomisk betydelse
- Biologisk mångfald som nyttjas för livsmedel och mediciner (indikator i behov av fortsatt utveckling)
- Ändringar av de utsedda arterna i fråga om mängd och spridning

BILAGOR

Insatsområde: Att främja ett hållbart nyttjande

Mål 4. Att främja ett hållbart nyttjande och en hållbar konsumtion

Mål 4.1: Produkter som är beroende av den biologiska mångfalden härstammar från hållbart vårdade källor; produktionsytorna vårdas med hänsyn till skyddet av den biologiska mångfalden

- Areal av hållbart vårdade skogs-, jordbruks- och vattenodlingsekosystem
- Andel produkter som härstammar från hållbart vårdade källor (indikator i behov av fortsatt utveckling)
- Ändringar av de utsedda arterna i fråga om mängd och spridning
- Näringsindex för haven
- Kvävedeposition
- Vattenkvaliteten i vattenekosystem

Mål 4.2: Den ohållbara konsumtionen av biologiska resurser eller som påverkar den biologiska mångfalden har minskats.

- Ekologiskt fotavtryck och tillhörande begrepp (indikator i behov av fortsatt utveckling)

Mål 4.3: Den internationella handeln sätter inte vilda växt- eller djurarter i fara.

- Ändringar i tillståndet för utrotningshotade arter

Insatsområde: Att bekämpa hoten för den biologiska mångfalden

Mål 5. Att minska den utarmning som blir följden av förstörelsen av livsmiljöerna, förändringen av markanvändningen, försämringen av jordmånen samt en ohållbar användning av vattenreserverna

Mål 5.1: Förstörelsen och försämringen av de naturliga livsmiljöerna har saktats ner.

- Arealmässiga ändringar i de utsedda biotoperna, ekosystemen och livsmiljöerna

- Ändringar av de utsedda arterna i fråga om mängd och spridning
- Näringsindex för haven

Mål 6. Att få de hot som beror på lättspredda främmande arter under kontroll

Mål 6.1: Man har fått spridningsvägarna för betydande potentiellt lättspredda främmande arter under kontroll.

- Utvecklingsriktningar för lättspredda främmande arter

Mål 6.2: Förvaltningsplaner för betydande främmande arter som hotar ekosystem, livsmiljöer eller arter.

- Utvecklingsriktningar för lättspredda främmande arter

Mål 7. Att besvara de hot för den biologiska mångfalden som beror på klimatförändringar och föroreningar

Mål 7.1: Att i syfte att anpassa sig till klimatförändringarna upprätthålla och förbättra återhämtningsförmågan hos den biologiska mångfaldens komponenter

- Ekosystemens enhetlighet/splittring

Mål 7.2: Att hålla föroreningarna och deras effekter på den biologiska mångfalden i styr

- Kvävedeposition
- Vattenkvaliteten i vattenekosystem

Insatsområde: Att i syfte att stöda människornas välbefinnande upprätthålla de produkter och tjänster som den biologiska mångfalden erbjuder

Mål 8. Att upprätthålla ekosystemens förmåga att ge produkter och tjänster och stöda människornas försörjning

Mål 8.1: Ekosystemens förmåga att ge produkter och tjänster upprätthålls.

- Biologisk mångfald som nyttjas för livsmedel och mediciner (indikator i behov av fortsatt utveckling)
- Vattenkvaliteten i vattenekosystem
- Näringsindex för haven

BILAGOR

- Skador till ekosystem som förorsakas av människan
- Mål 8.2: De biologiska resurser som stöder ett hållbart levebröd för i synnerhet fattiga, en lokal livsmedelssäkerhet och hälsovård upprätthålls.
- Hälsa och välbefinnande hos samhällen som är direkt beroende av lokala ekosystemprodukter och -tjänster.
 - Biologisk mångfald som nyttjas för livsmedel och mediciner (indikator i behov av fortsatt utveckling)

Insatsområde: Att skydda traditionella kunskaper, innovationer och färdigheter

Mål 9. Att upprätthålla den sociokulturella mångfalden hos urbefolkningar och lokala samhällen

Mål 9.1: Att skydda traditionella kunskaper, innovationer och färdigheter.

- Tillståndet för och ändringarna av den språkliga mångfalden och antalet personer som talar ursprungsspråk (Indikatorer utvecklas)
- Mål 9.2: Att skydda urbefolkningarnas och de lokala samhällenas rättigheter i fråga om traditionella kunskaper, innovationer och färdigheter, rätten att ta del av nyttigheterna inbegripen.
- En indikator utvecklas

Insatsområde: Att säkra en jämn och rättvis fördelning av de nyttigheter som de genetiska resurserna ger

Mål 10. Att säkra en jämn och rättvis fördelning av de nyttigheter som de genetiska resurserna ger

Mål 10.1: De genetiska resurserna är tillgängliga i enlighet med konventionen om biologisk mångfald och dess relevanta yttranden

- En indikator utvecklas

Mål 10.2: Nyttigheterna av det kommersiella och övriga nyttjandet av genetiska resurser fördelas jämnt och rättvist med producentländerna i enlighet med konventionen om biologisk mångfald och dess relevanta yttranden

- En indikator utvecklas

Insatsområde: Att garantera att det satsas tillräckligt med resurser på att uppfylla konventionen

Mål 11. De fördragsslutande parternas ekonomiska, mänskliga, vetenskapliga, tekniska och teknologiska resurser och färdigheter att förverkliga avtalet förbättras.

Mål 11.1: Nya ekonomiska tilläggsresurser riktas till de parter som är utvecklingsländer i enlighet med artikel 20, fjärde stycket, med syfte att deras avtalsenliga åtaganden ska kulla uppfyllas effektivt

- Officiellt utvecklingsstöd som ges till stöd för avtalet
- Mål 11.2: Teknik överförs till de fördragsslutande parter som är utvecklingsländer i enlighet med artikel 20, fjärde stycket, för att de på ett effektivt sätt ska kunna uppfylla sina avtalsenliga åtaganden.
- En indikator utvecklas

PRESENTATIONSBLAD

Utgivare	Miljöministeriet Markanvändningsavdelningen	Datum Augusti 2008		
Författare	Ilkka Heikkinen (red.) och en interministeriell grupp av redigerare			
Publikationens titel	För naturen – till nytta för människan. Finlands strategi och handlingsprogram för bevarande och hållbart nyttjande av biologisk mångfald 2006–2016			
Publikationsserie och nummer	Miljön i Finland 35sv/2007			
Publikationens tema	Natur			
Sammandrag	<p>Med biologisk mångfald – livet på jorden – avses variationen bland alla levande organismer på vår planet. Biologisk mångfald har påverkat vår kulturella historia och vår nations identitet och innebär många direkta och indirekta fördelar för vårt samhälle.</p> <p>Finland har förbundit sig att arbeta mot målen i FN:s konvention om biologisk mångfald (Convention on Biological Diversity, CBD), d.v.s. bevarandet och ett hållbart nyttjande av biologisk mångfald samt en jämn och rättvis fördelning av de nyttigheter som användningen av de genetiska resurserna ger. Finland har också förbundit sig att på ett effektivt sätt implementera dessa globala mål för att på ett betydande sätt hejda utarmningen av den biologiska mångfalden fram till 2010 på global, regional och nationell nivå, samt för att främja bevarande och hållbar utveckling av den biologiska mångfalden inom alla sektorer i samhället.</p> <p>Den 21 december 2006 fattade Finlands regering ett principbeslut om den nationella strategin för bevarande och hållbart nyttjande av biologisk mångfald 2006–2016. Beslutet innefattar långsiktiga ramar för bevarande och ett hållbart nyttjande av den biologiska mångfalden i Finland. Strategin strävar efter att säkra ett ekologiskt, ekonomiskt och socialt hållbart nyttjande av Finlands biologiska mångfald. Detta bidrar till att trygga miljömässigt gynnsamma förhållanden för människan och tryggar framtidsutsikterna för livskraftiga livsmiljöer baserat på hållbart nyttjande av naturresurserna samt bevarandet av den biologiska mångfalden. Den nationella strategin med tillhörande handlingsplan för bevarandet av den biologiska mångfalden representerar Finlands vision av och satsningar på bevarande och ett hållbart nyttjande av biologisk mångfald. Programmet för 2006–2016 i Finland har upprättats i enlighet med CBD:s artikel 6. Målen i den nationella strategin och handlingsprogrammet för bevarande och hållbart nyttjande av biologisk mångfald 2006–2016 är: att hejda utarmningen av den biologiska mångfalden i Finland fram till 2010, att skapa en gynnsam utveckling för naturmiljöernas tillstånd i Finland under perioden 2010–2016, att fram till 2016 förbereda sig på globala miljömässiga förändringar som kan hota naturmiljöerna i Finland, i synnerhet klimatförändringar, och att stärka Finlands roll i bevarandet av den biologiska mångfalden globalt genom internationellt samarbete.</p> <p>EU-kommissionens meddelande "Att stoppa förlusten av biologisk mångfald till 2010 – och därefter" sätter upp ramarna för EU:s mål inom fyra centrala policyområden och fastställer tio allmänna mål. Meddelandet är en kort översikt över den biologiska mångfaldens tillstånd både globalt som inom EU, och analyserar också aktuella trender och orsakerna bakom dessa trender. Meddelandets övergripande mål och tillhörande handlingsplan är att integrera bevarandet av biologisk mångfald i andra politikområden inom gemenskapen och att svara på CBD:s senaste uppmaning att prioritera vissa åtgärder fram till år 2010. Under det finska EU-ordförandeskapet under andra halvåret 2006 var Finland ansvarig för beredningen av meddelandets slutsatser från Europeiska unionens råd (miljöministrarna). Rådet betonade i sina slutsatser hur viktigt det är att på ett effektivt sätt implementera CBD och underströk vikten av att stärka implementeringen av nationella handlingsplaner.</p> <p>Målen och åtgärderna inom ramen för den nationella strategin och handlingsplanen för att bevara och hållbart nyttja den biologiska mångfalden har redan väckt intresse hos allmänheten. Tack vare mer omfattande forskning och övervakning finns det numera betydligt mer data att tillgå om biologisk mångfald i Finland, vilket gör det möjligt att skapa en mer detaljerad och användbar kunskapsbas. Det ger i sin tur en grund för förändringar i vårt sätt att handla och en ökad medvetenhet och erkännande av den biologiska mångfaldens värde.</p>			
Nyckelord	Biologisk mångfald, biodiversitet, konvention, bevarande av naturen, hållbar utveckling, miljöskydd, klimatförändringar, fördelning av tillgångar och nyttigheter, övervakning, indikatorer, forskning.			
Finansiär/ uppdragsgivare	Miljöministeriet			
	ISBN 978-952-11-3188-2 (PDF)	ISBN	ISSN 1796-1637 (online)	ISSN
	Sidantal 162	Språk Svenska	Offentlighet Offentlig	Pris (inneh. moms 8 %)
Beställningar/distribution	www.miljo.fi/publikationer			
Förläggare	Miljöministeriet			
Tryckeri/tryckningsort och -år	Helsingfors 2008			

KUVAILULEHTI

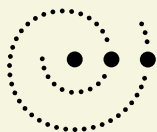
Julkaisija	Ympäristöministeriö Alueidenkäytön osasto			Julkaisu-aika Elokuu 2008
Tekijä(t)	Ilkka Heikkinen (toim.) sekä ministeriöiden ja tutkimuslaitosten asiantuntijat			
Julkaisun nimi	För naturen – till nytta för människan. Finlands strategi och handlingsprogram för bevarande och hållbart nyttjande av biologisk mångfald 2006–2016 (Luonnon puolesta – ihmisen hyväksi. Suomen luonnon monimuotoisuuden suojelun ja kestävä käytön strategia ja toimintaohjelma 2006–2016)			
Julkaisusarjan nimi ja numero	Suomen ympäristö 35sv/2007			
Julkaisun teema	Luonto			
Tiivistelmä	<p>Luonnon monimuotoisuudella eli biodiversiteetillä tarkoitetaan elämän koko kirjoa; lajien sisäistä perinnöllistä muuntelua, lajien runsautta sekä niiden elinympäristöjen monimuotoisuutta. Lisäksi voidaan puhua maisematason monimuotoisuudesta, geologisesti monimuotoisuudesta tai ekosysteemien toimivuudesta osana luonnon monimuotoisuutta. Luonnon monimuotoisuuden väheneminen on yksi tämän päivän keskeisimmistä ympäristöongelmista.</p> <p>Luonnon monimuotoisuus on vaikuttanut kulttuurihistoriaamme ja maamme identiteettiin, ja se hyödyttää yhteiskuntaamme monin suoraan ja välillisin tavoin.</p> <p>Suomi on sitoutunut biologista monimuotoisuutta koskevan YK:n yleissopimuksen tavoitteisiin (biodiversiteettisopimus, CBD) eli biologisen monimuotoisuuden suojeluun ja kestävä käyttöön sekä geenivarojen käytöstä saatavien hyötyjen tasapuoliseen ja oikeudenmukaiseen jakamiseen. Suomi on sitoutunut myös näiden tavoitteiden entistä tehokkaampaan toimeenpanoon hidastaakseen merkittävästi vuoteen 2010 mennessä biologisen monimuotoisuuden häviämistä maailmanlaajuisesti, alueellisesti ja kansallisesti. Lisäksi Suomi on sitoutunut edistämään biologisen monimuotoisuuden suojelua ja kestävä käyttöä yhteiskunnan kaikilla osa-alueilla.</p> <p>Valtioneuvosto teki 21. joulukuuta 2006 periaatepäätöksen Suomen luonnon monimuotoisuuden suojelun ja kestävä käytön strategiasta vuosiksi 2006–2016. Periaatepäätöksessä esitetään pitkän aikavälin linjaukset Suomen luonnon monimuotoisuuden suojelusta ja kestävästä käytöstä. Strategialla pyritään varmistamaan luonnon monimuotoisuuden ja luonnonvarojen ekologisesti, taloudellisesti ja sosiaalisesti kestävä käyttö. Näin turvataan tulevien sukupolvien elinmahdollisuudet ja luonnonvaroihin perustuvat elinkeinot sekä luonnon monimuotoisuuden säilyminen. Strategian lisäksi Suomella on toimintasuunnitelma biodiversiteetin suojelemiseksi. Strategiasta ja toimintasuunnitelmasta ilmenee, miten Suomi on sitoutunut biologisen monimuotoisuuden suojeluun ja kestävä käyttöön ja millainen visio sillä on asiasta. Suomen luonnon monimuotoisuuden suojelun ja kestävä käytön strategia ja toimintaohjelma 2006–2016 on laadittu biodiversiteettisopimuksen 6 artiklan mukaisesti.</p> <p>Strategian ja toimintaohjelman 2006–2016 tavoitteena on pysäyttää Suomen luonnon monimuotoisuuden köyhtyminen vuoteen 2010 mennessä, vakiinnuttaa Suomen luonnon tilan suotuisa kehitys vuosien 2010–2016 kuluessa, varautua vuoteen 2016 mennessä Suomen luontoa uhkaaviin maailmanlaajuisiin ympäristömuutoksiin, erityisesti ilmastonmuutokseen, ja vahvistaa Suomen vaikuttavuutta luonnon monimuotoisuuden säilyttämisessä maailmanlaajuisesti kansainvälisen yhteistyön keinoin.</p> <p>Euroopan komission tiedonannossa ”Biologisen monimuotoisuuden vähenemisen pysäyttäminen vuoteen 2010 mennessä – ja sen jälkeen” linjataan EU:n tavoitteet neljälle biodiversiteettipolitiikan osa-alueelle ja asetetaan kymmenen yleistavoitetta. Tiedonannossa tarkastellaan lyhyesti biologisen monimuotoisuuden tilaa sekä EU:ssa että maailmanlaajuisesti ja analysoidaan nykyisiä muutossuuntia ja niiden syitä. Tiedonannon ja siihen liittyvän toimintasuunnitelman tärkeimpänä tavoitteena on liittää luonnon monimuotoisuuden suojele osaksi yhteisön kaikkea muuta politiikkaa sekä vastata viimeaikaiseen, biodiversiteettisopimuksen mukaiseen kehoitukseen priorisoida toimia ennen vuotta 2010. Suomi oli vastuussa puheenjohtajakaudellaan tiedonannosta tehtyjen EU:n ympäristöministerien neuvoston päätelmien valmistelusta. Neuvosto korosti päätelmissään, että biodiversiteettisopimus tulee toimeenpanna tehokkaasti ja, että luonnon monimuotoisuuden suojelun ja kestävä käytön strategiat ja toimintaohjelmat tulee panna täytäntöön tehokkaasti.</p> <p>Strategian ja toimintaohjelman tavoitteet ja toimenpiteet luonnon monimuotoisuuden suojelemiseksi ovat herättäneet yhteiskunnassa laajaa kiinnostusta. Koska tutkimus ja seuranta on lisääntynyt, Suomen luonnon monimuotoisuudesta on nyt saatavilla paljon enemmän tietoa kuin aikaisemmin. Tämä mahdollistaa aikaisempaa tarkemman ja käyttökelpoisemman tietopohjan kehittämisen. Tämä luo puolestaan pohjan toimintatapojemme muuttamiselle, tietoisuuden lisäämiselle ja biodiversiteetin arvon tunnustamiselle.</p>			
Asiasanat	Biologinen monimuotoisuus, biodiversiteetti, yleissopimus, luonnonsuojelu, kestävä käyttö, ympäristönsuojelu, ilmastonmuutos, saatavuus ja hyötyjen jako, seuranta, indikaattorit, tutkimus			
Rahoittaja/toimeksiantaja	Ympäristöministeriö			
	ISBN 978-952-11-3188-2 (PDF)	ISBN	ISSN 1796-1637 (verkkoi.)	ISSN
	Sivuja 162	Kieli ruotsi	Luottamuksellisuus julkinen	Hinta (sis.alv 8 %)
Julkaisun myyntijakaja	www.miljo.fi/publikationer			
Julkaisun kustantaja	Ympäristöministeriö			
Painopaikka ja -aika	Helsinki 2008			

DOCUMENTATION PAGE

<i>Publisher</i>	Ministry of the Environment Land Use Department			<i>Date</i> August 2008
<i>Author(s)</i>	Ilkka Heikkinen (eds), and interministerial group of editors			
<i>Title of publication</i>	För naturen – till nytta för människan. Finlands strategi och handlingsprogram för bevarande och hållbart nyttjande av biologisk mångfald 2006–2016 (Saving nature for people, National strategy and action plan for conservation and sustainable use of biodiversity in Finland 2006–2016)			
<i>Publication series and number</i>	The Finnish Environment 35sv/2007			
<i>Theme of publication</i>	Natur			
<i>Abstract</i>	<p>Biodiversity – the life on earth – refers to the variability among all living organisms on our planet. Biodiversity has influenced our cultural history and the identity of our nation and provides many direct and indirect benefits for society.</p> <p>Finland is committed to the objectives of the UN Convention on Biological Diversity (CBD), i.e. the conservation and sustainable use of biodiversity, and the fair and equitable sharing of the benefits arising out of the utilization of genetic resources. Finland is also committed to the effective implementation of these global objectives so as to significantly reduce the rate of loss of biodiversity by 2010 at global, regional and national level, and to promote the conservation and sustainable use of biodiversity in activities in all sectors of society.</p> <p>On 21st December 2006 the Finnish Government made the Decision-in-Principle on the National Strategy for the Conservation and Sustainable Use of Biodiversity 2006-2016. The decision contains long-term outlines for the conservation and sustainable use of biodiversity in Finland. The strategy aims to ensure the ecologically, economically and socially sustainable use and development of Finland's biodiversity and natural resources. This will safeguard favourable environmental conditions for people and the future prospects for livelihoods based on the use of natural resources, as well as the conservation of biodiversity. The National Strategy accompanied by an Action Plan for the conservation of biodiversity represent Finland's vision of and commitment for conservation and sustainable use of biodiversity. The NBSAP 2006-2016 in Finland has been drafted in line with article 6 of the CBD.</p> <p>The goals of the National strategy and the Action plan for the conservation and sustainable use of biodiversity 2006–2016 are: to halt the decline in biodiversity in Finland by 2010, to establish favourable trends in the state of the natural environment in Finland over the period 2010-2016, to prepare by 2016 for global environmental changes that may threaten the natural environment in Finland, particularly climate change, and to strengthen Finland's role in the preservation of biodiversity globally through international co-operation.</p> <p>The EU Commission's Communication of "Halting the loss of biodiversity by 2010 – and beyond" outlines the EU objectives for four key biodiversity policy areas, and defines ten general objectives. The communication briefly reviews the state of biodiversity globally and within the EU, and also analyses current trends and their causes. The main aim of the Communication and its Action Plan is to integrate the conservation of biodiversity into other Community policies and to respond to the recent CBD call to prioritise actions to 2010. During the Finnish EU Presidency in the second half of 2006 Finland was responsible for the preparation of the EU Environment Council's conclusions on the Communication. The Council stressed in its conclusions the importance of effective implementation of the CBD and emphasized the importance of strengthening the implementation of NBSAP's.</p> <p>The objectives and measures of the NBSAP to preserve biodiversity have already found interest in public at large. Thanks to increased research and monitoring, much more data is now available on biodiversity in Finland, enabling the establishment of a more detailed and more applicable knowledge base. This in turn provides a basis for changes in the way we act, and for increasing awareness and recognition of the value of biodiversity.</p>			
<i>Keywords</i>	Biological diversity, biodiversity, convention, nature conservation, sustainable use, environmental protection, climate change, access and benefit sharing, monitoring, environmental protection, indicators, research			
<i>Financier/ commissioner</i>	Ministry of the Environment			
	ISBN 978-952-11-3188-2 (PDF)	ISBN	ISSN 1796-1637 (online)	ISSN
	No. of pages 162	Language Swedish	Restrictions For public use	Price (incl. tax 8 %)
<i>For sale at/distributor</i>	www.miljo.fi/publikationer			
<i>Financier of publication</i>	Ministry of the Environment			
<i>Printing place and year</i>	Helsinki 2008			

Finland har förbundit sig att effektivt implementera globala mål för att på ett betydande sätt hejda utarmningen av den biologiska mångfalden på global, regional och nationell nivå fram till 2010 samt för att främja bevarandet och en hållbar utveckling av den biologiska mångfalden inom alla sektorer i samhället. Målet är att säkra ekologiskt, ekonomiskt och socialt hållbart nyttjande av den biologiska mångfalden samt att trygga miljömässigt gynnsamma förhållanden och kommande generationers förutsättningar att nyttja livskraftiga livsmiljöer och naturresurser. I strategin förbinder sig Finland att fortsättningsvis kämpa för bevarandet av den biologiska mångfalden i samarbete med internationella aktörer.

Genom att implementera strategin och handlingsplanen strävar Finland till att fullfölja och säkra målen i FN:s konvention om biologisk mångfald som antogs under FN:s miljö- och utvecklingskonferens (UNCED, Rio de Janeiro 1992).

YMPÄRISTÖMINISTERIÖ
MILJÖMINISTERIET
MINISTRY OF THE ENVIRONMENT